

N:o 41.

Ank. till Riksd. kansli den 21 april 1896, kl. 7 e. m.

Utlåtande, i anledning af Riksdagens år 1895 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jemte dertill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1894.

(I. A.)

Statsutskottet, till hvars behandling ofvannämnda revisionsberättelse jemte de i anledning deraf från vederbörande embetsverk och myndigheter till Kongl. Maj:t afgifna utlåtanden och förklaringar blifvit hänvisade, får nu, efter tagen kännedom af dessa handlingar och inhemtande af de för ärendenas utredning i öfrigt erforderliga upplysningar, underställa Riksdagens pröfning de af revisorerne gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttrande; och skall utskottet i sammanhang härmed afgifva utlåtande öfver vissa till utskottet remitterade motioner, hvilka afse ämnen, som blifvit i revisorerne berättelse berörda; kommande utskottet att härvid följa den ordning, som i revisionsberättelsen blifvit iakttagen.

Arméförvaltningen.

§ 1.

(Rev. ber. pag. 73—77 och 78; utl. pag. 537, 541—544.)

I afseende å arméförvaltningens räkenskaper hafva revisorerne erinrat, hurusom 1893 års revisorer anmärkt, att fullständig kännedom om

Bih. till Riksd. Prot. 1896. 4 Saml. 1 Afd. 35 Häft. (N:o 41.)

1

Ang. räkenskapsväsendet inom arméförvaltningen.

de i arméförvaltningens hufvudbok för år 1892 upptagna, vid årets slut oredovisade förskotten ej kunnat af räkenskaperna vinnas, äfvensom att de af vederbörande tjänstemän inom arméförvaltningen till revisorerne aflemnade skriftliga uppgifter angående de på de särskilda departementen belöpande andelar af berörda förskott ej till summan öfverensstämde med det i hufvudboken upptagna belopp; och hade revisorerne med anledning häraf uttalat den mening, att för framtiden sådan förändring i arméförvaltningens räkenskaper borde vidtagas, att för hvarje af arméförvaltningens departement upprättades och räkenskaperna bilades sammandrag öfver de vid räkenskapsårets slut förefintliga oredovisade förskott, hvilka sammandrag borde innehålla uppgift å de myndigheter eller personer, hos hvilka förskotten inestode, samt att förskottskontot i arméförvaltningens hufvudbok angåfve fördelningen af nämnda förskott å de särskilda departementen såväl i dess ingående som dess utgående balans. Uti häröfver den 23 januari 1894 afgifvet utlåtande hade arméförvaltningen å civila departementet, under erkännande af den gjorda anmärkningens befo genhet samt lämpligheten af de med anledning deraf framställda förslag, förklarar, att arméförvaltningen skulle låta sig vara i hög grad angeläget att söka få orsaken till den antydda öofverensstämmelsen, så fort ske kunde, utredd och de fordrade nya räkenskapsbilagorna derefter för framtiden vidfogade hufvudboken. Emellertid hade, enligt hvad i revisionsberättelsen vidare anföres, 1894 års revisorer vid granskningen af arméförvaltningens räkenskaper för år 1893 funnit, att de anmärkta bristfälligheterna fortfarande kvarstode, och hade, efter en med anledning häraf gjord förfrågan, chefen för arméförvaltningens civila departement uti skrifvelse den 25 oktober 1894 meddelat, att den utlofvade utredningen, med hvilken embetsverkets bokslutskamrerare med biträde af vederbörande bokhållare vore sysselsatt, ännu icke hunnit fullbordas, hvadan ej heller de ifrågavarande räkenskapsbilagorna kunnat upprättas. Sedan detta förhållande omförmälts i revisorerne berättelse, hade arméförvaltningen å civila departementet i utlåtande den 22 januari 1895 upplyst, att den fortgående utredningen angående förskotten ännu icke kunnat afslutas, hvadan den beklagligtvis ej ens på 1894 års hufvudbok kunde öfva någon inverkan.

Då ännu efter två års förlopp behörig utredning icke kunnat åstadkommas angående den anmärkta bristen på öfverensstämmelse mellan den i arméförvaltningens hufvudbok för år 1892 upptagna summan af vid årets slut oredovisade förskott, utgörande 781,799 kronor 86 öre, och det belopp, hvartill samma förskott enligt uppgifter från de särskilda departementen belöpte sig, eller allenast 743,705 kronor 71 öre, vore

revisorerna allt fortfarande i saknad af de räkenskapsbilagor, som, enligt hvad i 1893 års revisionsberättelse framhållits, vore nödiga för granskning af förskottskontot i arméförvaltningens hufvudbok, och vore revisorerna således fortfarande urständsatte att bedöma, huruvida — såsom 1893 års revisorer yttrat — »den i hufvudboken upptagna eller den enligt de särskilda uppgifterna anförda summan af de oredovisade förskotten är den rigtiga, eller huruvida ej möjligen båda dessa summor äro felaktiga»; och lika litet vore de i stånd att kontrollera rigtigheten af det i 1894 års hufvudbok upptagna belopp af oredovisade förskott, utgörande vid årets slut 861,206 kronor 26 öre.

Nu omförmälda förhållande syntes revisorerna på ett slående sätt bekräfta rigtigheten af hvad 1894 års revisorer i 3 § af berättelsen rörande arméförvaltningen uttalat, nemligen att »det nu använda systemet att såsom *förskott* behandla en väsentlig del af de från arméförvaltningen — eller för dess räkning genom landtränterierna — gjorda utbetalningar till underlydande myndigheter gör redovisningen i hög grad invecklad och osäker»; och häraf framginge tillika nödvändigheten af, att, såsom samma års revisorer framhållit, det nu tillämpade systemet för utanordning och redovisning af anslagen under fjerde hufvudtiteln blefve för-
enkladt.

Revisorerna, som i allt väsentligt instämde i det yttrande, som vid 1894 års revision afgifvits i denna fråga, ansåge sig emellertid böra ytterligare framhålla vigten af att det nu använda *förskottssystemet* upphäfdes, att *omföringar* från ett anslag till ett annat så vidt möjligt undvekes, samt att i arméförvaltningens hufvudbok *särskildt konto* upplades för hvarje truppförband, undervisningsanstalt eller annan institution, för hvilken särskild redogörare vore anställd. Revisorerna hafva vidare erinrat, att, sådan arméförvaltningens hufvudbok nu vore uppställd, ingen upplysning derstädes lemnades om förefintliga behållningar hos andra redogörare än krigskassören och redogöraren vid krigsskolan. De hos sistnämnde tjänstemän inestående medel upptoges särskildt å hufvudbokens kassakonto, hvaremot de medelsbehållningar, som åt öfrige redogörare vore anförtrodda, inginge i den å förskottskontot uppförda summan af oredovisade förskott, utan angifvande af hvad som härutaf belöpte sig å hvarje särskild myndighet eller person. Behovvet af en specifik redovisning i detta hänseende vore noggsamt ådagalagdt genom den osäkerhet, som det hittills iaktagna bokföringssättet, såsom ofvan framhållits, visat sig innebära, och enligt revisorernes mening skulle otvifvelaktigt reda och öfversigt härutinnan i hög grad befordras, om, på sätt här ifrågasatts, redogörarnes medelsförvaltningar bokfördes hvar

å sitt konto i hufvudboken. Genom en sådan anordning skulle möjlighet beredas att högst väsentligt och blott till särskilda undantagsfall inskränka användningen af förskottskontot. Sålunda kunde medel, som mot redovisning öfverlemnades till redogöraren vid ett truppförband, omedelbart påföras detta truppförbands konto i stället för, såsom nu sker, förskottskontot. Sistnämnda konto komme derigenom att hufvudsakligen användas i de ej synnerligen talrika fall, då medel mot redovisning utbetalades till andra personer än de ständige redogörarne.

De numera synnerligen talrika, besvärliga och granskningen försvårande omföringarne mellan olika anslag förorsakades i många fall deraf, att hvart och ett af arméförvaltningens departement hade sin särskilda medelsförvaltning. Det förekomme nemligen mycket ofta, att ett departement begärde ersättning af ett annat, som borde af sina anslagsmedel helt och hållet eller till någon del bestrida en af förstnämnda departement förskotterad utgift. För öfrigt föranleddes omföringar deraf, att vissa kostnader skulle, enligt gällande föreskrifter, fördelas på flera anslag. Vidare skulle, när ett regemente eller någon del deraf eller enskild soldat kommenderades till annan militärtjenstgöring än de årliga vapenöfningarne, arméförvaltningen, jemlikt 14 § i beklädnadsreglementet den 23 september 1887, från vederbörande statsanslag åtnjuta ersättning, enligt i reglementet närmare angifna grunder, för munderingspersedlarnes slitning under hvarje dag, de varit begagnade. Följaktligen måste exempelvis för manskap, som bevistat volontärskolor eller varit till annan dermed jemförlig tjenstgöring kommenderadt, dylik ersättning omföras till beklädnadsanslaget från volontärskolans anslag eller det anslag, som borde bestrida kostnaden för kommenderingen. Stundom föranleddes omföringar äfven deraf, att influtna eller utbetalda medel af länsstyrelser eller redogörare upptagits å orätt departements räkning.

Omföringarne tillginge i allmänhet så, att, sedan skriftlig hemställan rörande omföring gjorts af vederbörande tjänsteman i det departement, till hvilken ersättning borde utgå, departementets i anledning häraf fattade beslut genom protokollsutdrag meddelades det departement, som vore skyldigt utgifva ersättningen, hvarefter sistnämnda departement i sin ordning beslutade omföringen och derom gäfve order; och skulle härjemte anteckningar rörande omföringen af åtskilliga tjänstemän göras på många ställen i räkenskaperna. Omföringarne toge sålunda i anspråk icke obetydligt arbete och medförde för öfrigt ofta den olägenheten, att de till vissa utgifter hörande verifikationer icke komme att stanna vid redogörelsen för det anslag, hvarå utgiftsbeloppet slutligen affördes. Häraf framginge, att omföringssystemet i hög grad bidroge att göra

arméförvaltningens redovisning invecklad och följaktligen bereda Riksdagens revisorer betydande svårigheter vid fullgörandet af deras granskningsskyldighet.

En förändring i uppställningen af riksstatens fjerde hufvudtitel i den rigtning, 1894 års revisorer i detta hänseende angifvit, eller att — i likhet med hvad redan nu i några fall egde rum — hvarje regemente eller annan sjelfständig militärisk institution erhöle sitt särskilda anslag, omfattande alla sådana kostnader, för hvilkas bestridande arméförvaltningens medgifvande ej vore nödigt, skulle utan tvifvel i sammanhang med uppläggande i arméförvaltningens hufvudbok af särskilda konti för medelsredogöranne, på sätt ofvan förordats, undanrödja de flesta och väsentligaste af ofvan berörda olägenheter, helst om en dylik förändring sattes i samband med det af 1894 års revisorer jemväl uttalade önskningsmålet, att »samtliga förvaltningsmyndigheters redovisningar, som angå de under fjerde hufvudtiteln uppförda anslag, med undantag blott för dem, som röra skattelindringar, måtte ingå till *ett* enda af arméförvaltningens departement». — Genom dessa åtgärder skulle, enligt revisorernes mening, ordning, reda och enkelhet i medelsanordningen och redovisningen för den stora och vidlyftiga förvaltningen af fjerde hufvudtitelns anslag i hög grad främjas.

Då revisorerne funne denna fråga vara af synnerlig vikt och då, enligt hvad revisorerne inhemtat, ett förslag till förändrad uppställning af riksstatens fjerde hufvudtitel under innevarande höst undergått granskning af för sådant ändamål utsedde komiterade samt måhända komme att blifva för Riksdagen framlagdt, hade revisorerne ansett sig böra fästa Riksdagens uppmärksamhet på här berörda förhållanden samt i minnet återkalla 1894 års revisorers yttrande uti ifrågavarande hänseenden.

Beträffande räkenskapsföringen inom arméförvaltningen hafva revisorerne vidare omförmält, hurusom i förvaltningens hufvudbok för revisionsåret vore å konto »försvarsverket till lands i allmänhet: Intendentsdepartementet» uppförda såsom formelt anordnade 695,145 kronor 58 öre och såsom omföring till andra anslag och fonder 474,743 kronor 64 öre. I det verifikationsband, hvartill berörda konto hänvisade, upptoges deremot, enligt det i bandets början befintliga generalsammandraget af bestridda kostnader, såsom direkt utbetalning från arméförvaltningens kassa 698,896 kronor 19 öre och såsom omföring 470,993 kronor 3 öre. Den i sammandraget angifna summan af direkta utbetalningar öfverstege alltså hvad hufvudboken under motsvarande rubrik upptog med 3,750 kronor 61 öre och, enligt hvad revisorerne efter

en omfattande granskning af verifikationerna funnit, utgjordes detta belopp af sju mindre, å skilda ställen bland redogörelserna upptagna poster, som i sjelfva verket vore omföringar till andra anslag och sålunda med rätta i hufvudboken förts under denna rubrik. Uppenbart vore, att kontrollen af arméförvaltningens räkenskaper måste i hög grad försvåras genom den bristande öfverensstämmelse, som sålunda förefunnes mellan hufvudboken och de dertill hörande verifikations-sammandragen. Jemväl i ett annat afseende hade dessa sammandrag befunnits mindre tillfredsställande. I flera fall saknades nemligen hänvisning till de verifikationer, som rörde särskilda i sammandragen uppförda poster. Exempelvis hafva revisorerne nämnt, att för åtskilliga belopp, som i de uti band 205 under fol. 460, 665, 759 och 763 befintliga sammandragen upptagits såsom omföringar, icke angifvits hvarest de omföringsorder, som härför legat till grund, vore att finna. Någon gång hade revisorerne ändock lyckats påträffa vederbörande verifikationer, stundom i annat band än det, hvarest ifrågavarande sammandrag förekomme, men i de flesta fall hade bemödanden i detta syfte visat sig fruktlösa. Då vid sådant förhållande en detaljerad granskning af anslagens användning försvårats eller omöjliggjorts, hade revisorerne ansett sig böra framhålla angelägenheten af, att för framtiden arméförvaltningens räkenskaper blefve så förda, att revisionsarbetet icke hindrades genom bristfälligheter af nu anmärkt beskaffenhet.

I häröfver afgifvet utlåtande af den 29 januari 1896 har arméförvaltningen å civila departementet anfört, att arméförvaltningen icke försummat att, enligt sin förut afgifna förklaring, pådrifva arbetet med utredande af den anmärkta öfverensstämmelsen mellan hufvudboken och bokföringen å de särskilda departementen. Att detta arbete ännu icke ledt till önskad mål, berodde i första rummet på dess högst betydliga utsträckning, enär ett säkert resultat ej kunde vinnas utan en tillbakagående pröfning år efter år af hvarje siffra i de olika hufvudböckerna samt en härmed jemnlöpande granskning af den grundläggande bokföringen inom embetsverket, hvilken senare granskning i öfrigt försvårades genom sistnämnda bokförings splittring på de särskilda departementen.

Mot de grunder för arméförvaltningens bokföring, hvilka blifvit af revisorerne framställda, hade arméförvaltningen å civila departementet icke något att i allmänhet erinra, liksom arméförvaltningen å detta departement hölle före, att i hvarje fall inga öofvervinneliga svårigheter borde möta mot ett sådant ordnande af lokalförvaltningarnes

ekonomiska myndighet, som blifvit af revisorerne föreslaget, och som i vissa afseenden syntes medföra verkliga fördelar. Vid genomförande af dessa ändringar erfordrades emellertid äfven en omorganisation af arméförvaltningen, i syfte att, enligt 1895 års revisorers och deras närmaste föregångares uttalade åsigt, hvilken af arméförvaltningen å detta departement fullständigt delades, öfverflytta hela medelsredovisningen och kassaväsendet till ett enda departement.

Arméförvaltningens intendentsdepartement, som jemväl yttrat sig angående revisorerne förenämnda framställningar, har i utlåtande den 24 januari innevarande år till en början erinrat, att äfven om, på sätt revisorerne syntes anse önskvärdt, för hvarje truppförband i riksstaten uppfördes särskildt anslag, att i mån af behof lyftas, kunde ej det af revisorerne klandrade förskottssystemet derigenom helt undvikas, enär, äfven under angifna förutsättning, ett konto motsvarande nuvarande förskottskontot nödvändigtvis behöfde uppläggas för den del af dessa anslag, som hos truppförbanden komme att innestå oredovisade. Någon ändring i form blefve den enda följden af det tillvägagångssätt revisorerne föreslagit — i sak förblefve förhållandet detsamma som för närvarande.

Då revisorerne påyrkat, att arméförvaltningen, såvidt möjligt, borde söka undvika omföringar från ett anslag till ett annat, ville arméförvaltningen å intendentsdepartementet, som icke ansåge sig kunna för framtiden utlofva någon större inskränkning i det af revisorerne klandrade omföringssystemet, närmare förklara anledningen till sin uppfattning, att en förändring i den af revisorerne angifna rigtningen för närvarande icke lämpligen borde genomföras. De i intendentsdepartementets räkenskaper förekommande omföringar utgjorde i de flesta fall likvider, som härstädes direkt verkställdes till undvikande af dubbla penningförsändelser, nemligen från arméförvaltningen eller ränterier till ortmyndigheter samt sedan från ortmyndigheter till arméförvaltningen eller ränterier åter.

Intendentsdepartementet tillhandahölle exempelvis arméns samtliga truppförband från utredningsförrådet i Stockholm samt central- och hufvudförrådet å Karlsborg en stor del för truppförbanden erforderliga beklädnadsmaterialier och requisita, uppgående under år 1894 till ett sammanlagdt värde af omkring 700,000 kronor, hvilka materialier etc. borde af truppförbandens beklädnadskassor godtgöras arméförvaltningen. Dessa materialier och persedlar voro i regeln betalde af besparingarne å anslaget för försvarsverket till lands i allmänhet — intendentsdepartementets förlagskonto — hvilken räkenskapstitel sålunda borde från

respektive beklädnadskassor erhålla godtgörelse för de beklädnadspersedlar och materialier, som till truppförbanden från kronans förråd utanordnades. I stället för att vid hvarje under året förekommande persedelanordning utskrifva räkning å vederbörande beklädnadskassa, som i enlighet dermed skulle till departementet inleverera det å räkningen utförda arméförvaltningens tillgodohafvande, fördes med nämnda kassor en afräkningsbok, upptagande värdet af de till truppförbanden under året anordnade persedlar och materialier; när munderingsanslagen under årets senare del fastställdes, minskades truppförbandens kontanta årsanslag med värdet af de sålunda från kronans förråd utlemnade persedlar etc., hvarjemte ofvan omförmälda besparingar genom omföring från de statsanslag, från hvilka beklädnadskassornas årsanslag utginge, bereddes ersättning för hvad som i berörda hänseende blifvit från kronans förråd för nämnda kassor under året utlemnadt. Genom ofvan omförmälda, i intendentsdepartementet förda afräkningar och derpå grundade omföringar hade undvikits öfver 600 stycken kassaförsändelser och deraf föranledda skrivelser samt minst lika många anteckningar i hvardera af tvenne bland departementets räkenskapsböcker och i de vid hufvudboksverifikationerna fogade sammandragen äfvensom i krigskassörens och kamrerarens kassakontrollböcker och landtränteriernas kvartalsräkningar. Antalet af de i den af revisorerne granskade räkenskapen synliga poster hade på grund af ofvan omförmälda tillväggångssätt under år 1894 nedbringats i fråga om persedelliquiderna från omkring 600 till 16 omföringar; de annotationer i liqid- och kassaböcker med flere ofvan angifna räkenskapshandlingar, som genom dessa omföringar undvikits, kunde beräknas uppgå till flera tusental.

Beträffande redovisningen af de till ortmyndigheterna utanordnade förskottsmedlen delade arméförvaltningen å intendentsdepartementet fullständigt de af revisorerne uttalade åsigter, och hade i öfverensstämmelse härmed sedan en längre följd af år redovisningsskyldiga myndigheter ålagts att till departementet afgifva årsräkningar, upptagande såväl alla hos myndigheterna från departementet eller för dess räkning bekomna medel som ock alla för departementet bestridda utgifter. Af dessa årsräkningar kunde således inhämtas de upplysningar, som revisorerne syntes åstunda. Dessa årsräkningar, hvilka af departementet öfverlemnades till kammarrätten samtidigt med öfriga verifikationshandlingar, vore åtföljda af ett hos departementet upprättadt sammandrag, utvisande dels användningen af alla för departementet bekomna förskottsmedel m. m., dels storleken af de hos hvarje myndighet vid räkenskapsårets slut utestående behållningarne af dylika medel, hvilka

behållningars summa utgjorde departementets andel i de uti arméförvaltningens hufvudbok balanserade utevarande förskottsmedlen.

En specifik redovisning öfver utevarande förskottsmedel förefinnes således redan, åtminstone för intendentsdepartementets vidkommande. Härförutom fördes å intendentsdepartementet såväl som å arméförvaltningens öfriga departement så kallade liqvidböcker, i hvilka samma poster borde återfinnas, som i nyss omförmälda årsräkningar, och rättigheten af dessa senare kontrollerades hos departementet genom jemförelse med liqvidböckerna. Dessa räkenskapsböcker, hvilka qvarstannade hos arméförvaltningen, innehöllo alla de upplysningar revisorerna syntes åstunda, men dess konton kunde svårligen inflyta i den nuvarande hufvudboken. Skulle således omförmälda årsräkningar ej anses tillräckligt upplysande, ville det synas, att det enklaste sättet att tillmötesgå revisorernas i nu föreliggande anmärkning uttalade önskan skulle vara att under revisionstiden till dem såsom lån utlemna de särskilda departementens liqvidböcker. Fullständigast och på det mest öfverskådliga sätt kunde det af revisorerna åstundande målet vinnas, om såsom bilaga till hufvudboken fogades ett sammandrag öfver departementenas liqvidböcker, i hvilket sammandrag för hvarje myndighet sammanfördes till en liqvid samma myndighets konton i de särskilda departementenas liqvidböcker. En dylik åtgärd, hvarigenom arméförvaltningens hufvudbok, som nu upprättas anslagsvis, komme att kompletteras genom en bilaga, hvaruti alla i hufvudboken såsom redovisade förskott afförda utgifter skulle återfinnas fördelade på de olika myndigheterna och hvaruti myndigheternas alla under året redovisade utgifter vore på ett ställe sammanförda, syntes böra fullt tillfredsställa revisorernas önsknings, men påkallade naturligtvis någon förstärkning af arméförvaltningens arbetskrafter. Svårigheter mötte mången gång hos arméförvaltningen att i räkenskapen få en lämplig och passande form för alla de transaktioner i räkenskapsväg, som föranleddes af arméförvaltningens mångskiftande verksamhet.

Arméförvaltningen hade ej blott att verkställa utbetalningar med belopp, som till storleken på förhand blifvit i stat bestämda, utan drefve förvaltningen äfven en ganska stor och omfattande affärsverksamhet. Intendentsdepartementet köpte, såsom af det ofvanstående framginge, beklädnadsmaterialier och requisita, hvilka sedan försålles till vederbörande beklädnadskassor. Departementet drefve dessutom i Stockholm bageri- och sadelmakerirörelse. Å Karlsborg hade departementet ett magasin, hvarest proviantartiklar uppköptes, för att till der förlagda truppförband och skolor försäljas. Att granskningen af den räkenskap,

hvaruti finnes sammanförda redovisningar för alla dessa verksamhetsgrenar och som derjemte innefattade redovisning för andra till formen mera enkla men till innehållet och verifikationerna dess mera omfattande konton, såsom stammens och beväringmanskapets möteskostnader, skulle erbjuda stora svårigheter, vore uppenbart, och svårigheter mötte äfven, såsom ofvan antydts, ganska ofta att hos arméförvaltningen för redovisningen häraf finna en fullt lämplig form. Lades härtill den tillväxt, som under senare åren egt rum i de under departementet lydande anslagens antal och storlek, finnes häruti en nära till hands liggande förklaring, om icke alltid alla önskvärda hänvisningar och anteckningar blifvit i räkenskaper och verifikationshandlingar iakttagna. Såsom belysande härutinnan erinrade intendentsdepartementet, att departementets år 1884 redovisade utgifter uppgingo till 6,757,776 kronor 32 öre, under det motsvarande utgifter år 1894 utgjorde 9,749,816 kronor 38 öre. Någon förstärkning af departementets arbetskrafter hade efter här ofvan först angifna år emellertid icke egt rum.

Med anledning af revisorernas anmärkning angående bristande öfverensstämmelse emellan arméförvaltningens hufvudbok och de dertill hörande verifikationssammandragen samt frånvaron i vissa fall af behöriga hänvisningar till verifikationerna, har arméförvaltningen å intendentsdepartementet i förenämnda utlåtande vidare meddelat att, på sätt af en vid utlåtandet fogad, af bokhållaren å departementet afgifven förklaring framginge det anmärkta förhållandet lämpligen kunde afhjelpas derigenom, att omföringar till och från annat departement i intendentsdepartementets räkenskaper bokfördes i särskildt räkenskapskonto och i sammandragen öfver departementets verifikationshandlingar upptoges i särskild kolumn utan sammanblandning med andra räkenskapsposter; och hade åtgärder redan vidtagits för genomförande för framtiden af en dylik anordning.

I fråga om räkenskapsväsendet inom arméförvaltningen hafva komiterade, som enligt kongl. brefvet den 10 maj 1895 erhållit uppdrag att granska och afgifva yttrande rörande ett af dåvarande expeditionschefen i landtförsvarsdepartementet C. E. von der Lancken uppgjort förslag till förändrad uppställning af riksstatens fjerde hufvudtitel, i sitt den 28 oktober nästlidet år afgifna utlåtande anfört, att de i likhet med 1894 års statsrevisorer ansåge, att bristerna i berörda räkenskapsväsende hufvudsakligen hade sin grund i det sätt, på hvilket detta räkenskapsväsende vore anordnad och tillämpades samt att hvad revisorerne med sin framställning hufvudsakligen afsedt borde kunna vinnas genom förändrade bestämmelser rörande räkenskapsväsendet; i

hvilket afseende granskningsmännen funnit att förvaltningen af de under riksstatens fjerde hufvudtitel hörande medel borde, jemte dit-hörande räkenskaps-, redovisnings- och revisionsväsende, förläggas å *endast ett* departement i arméförvaltningen, till hvilket sålunda alla slags redogörelser för dylika medel skulle ingå och hvilket i följd häraf också egde att för denna redovisning utfärda de nödiga föreskrifterna. Med en dylik bestämmelse och under förutsättning, att räkenskapsväsendet blefve så ordnad, att i arméförvaltningens hufvudbok komme *ej allenast* att uppläggas konti för hvarje under förvaltningen stående fond, för hvarje under riksstatens fjerde hufvudtitel uppfördt anslag, för hvarje truppförband och militärinstitution samt för andra räkenskapshafvare som af dessa anslag berördes *utan att äfven* och i sammanhang dermed räkenskaperna uppställes på sådant sätt, att de respektiva konti hänvisade till och redovisade hvarandra, så borde de talrika omförin-garne kunna inskränkas till det minsta möjliga samt den reda och öfverskådlighet i räkenskapsväsendet, Riksdagens revisorer genom sin erinran velat framkalla, kunna vinnas.

Enligt hvad utskottet inhemtat har Kongl. Maj:t den 7 februari innevarande år åt särskilde komiterade uppdragit att uppgöra förslag till omorganisation af arméförvaltningen, i syfte att till det civila departementet förlägga hela den embetsverket åliggande kassavården, bokförin-gen, anordningsväsendet och revisionen samt alla ärenden inom verket af juridisk eller civilt administrativ art, såsom besvärsmål och dylikt.

Såsom ofvan meddelats hafva såväl revisorerne som förbemälde granskningsmän uttalat den mening, att de af revisorerne anmärkta brister i arméförvaltningens räkenskapsväsende skulle kunna i afsevärd mån afhjelpas, derest medelsförvaltningen och redovisningen blefve för-lagda under endast ett af arméförvaltningens departement; och då sist-berörda komités tillsättande torde vara uppslaget till förändringar i sådant syfte, har utskottet ansett sig för närvarande allenast böra hvad i detta ämne förekommit för Riksdagen

omförmåla.

§ 2.

(Rev. ber. pag. 77 och 78; utl. pag. 538—540.)

Revisorerne hafva vidare meddelat, att enligt de kvartalsrapporter,

*Ang. till
Gottlands in-
fanterirege-
mente och Got-
lands artilleri-
corps utlem-
nade förskott.*

som för revisionsåret till arméförvaltningens civila departement afgifvits af redogöraren för Gotlands infanteriregemente och Gotlands artillericorps, kassabehållningarne å de från nämnda departement emottagna medel utgjort:

	För Gotlands infanteriregemente. kronor.	För Gotlands artillericorps. kronor.
vid 1894 års början	30,899: 04.	1,602: 21.
„ 1:sta kvartalets slut	28,148: 93.	481: 99.
„ 2:dra d:o d:o	23,947: 27.	— — —
„ 3:dje d:o d:o	28,832: 99.	— — —
„ 4:de d:o d:o	37,077: 03.	3,556: 22.

För Gotlands artillericorps hade vid 2:dra och 3:dje kvartalets slut utgifterna öfverstigit inkomsterna med 2,806 kronor 57 öre vid den förra tidpunkten och med 3,661 kronor 74 öre vid den senare.

Af den i arméförvaltningens intendentsdepartement förda förskotts- och liqvidbok hade inhemtats, att de oredovisade förskotten från detta departement utgjort:

	För Gotlands infanteriregemente. kronor.	För Gotlands artillericorps. kronor.
vid 1894 års början	9,260: 80.	4,411: 01.
„ samma års slut	4,633: 30.	2,395: 53.

Af förestående uppgifter framginge, att vid samtliga kvartalsskiftena under året redogöraren för Gotlands infanteriregemente disponerat en betydande behållning af medel från civila departementet; och då, enligt revisorernas mening, förestående utbetalningar för regementet bort kunna till beloppet temligen nära af vederbörande departement beräknas, samt departementet följaktligen bort mer än som skett begränsa förskotten, hade revisorerne velat omförmåla förhållandet.

Arméförvaltningen å civila departementet har i häröfver afgifvet utlåtande jemte uttalande af sitt beklagande öfver att förvaltningsmyndigheterna vid Gotlands infanteriregemente lyckats tillsnika sig större förskott, än som varit för regementsförvaltningens gång nödiga, och derigenom möjlighet yppats till den der förekomna försnillning, anført att arméförvaltningen dock vågade bestrida, att arméförvaltningen å civila departementet dervid skulle kunna rättsligen eller billigtvis tilläggas

någon skuld, på samma gång arméförvaltningen villigt medgäfvé, att skenbara anledningar till ett sådant antagande funnes. Den reform i fråga om sättet för tillhandahållande af medel till truppförvaltningarne, hvilken anbefalts genom kongl. skrifvelsen den 3 juli 1885 och den derpå grundade arméförvaltningens och statskontorets gemensamma kungörelse af den 8 oktober samma år hade bestått deri, att vederbörande truppförvaltningar, i stället att, såsom förut, erhålla sig från embetsverket anvisade och direkt tillställda särskilda kontanta medel för hvarje särskildt förvaltningsändamål, finge sig från hvart af arméförvaltningens departement beviljade ett enda kassaförskott eller förlagsbelopp till bestridande af alla deras utgifter för departementets räkning. Det vore uppenbart, att härigenom tagits ett betydligt steg i den rätta riktning, hvilken slutligen skulle föra fram till det mål för ordnande af truppförbandens förvaltning, hvilket förut blifvit af revisorerne framställt. Men huru rationel än 1885 års förändring var, hade den — i detta fall delande öde med alla förbättringar — dock i sitt följé en olägenhet, som ingalunda varit obeaktad, men som ansetts ej motväga de uppenbara fördelarne af reformen. Det vore nemligen klart, att det skulle för centralmyndigheten vara jemförelsevis enkelt och i hvarje fall mycket lättare att öfvervaka truppförbandens kassaställning, så länge för hvarje särskildt förvaltningsändamål gäfvés särskildt kassaförlag, och i öfrigt sådant förlag medgäfvés endast för de större författningsmessiga utbetalningarna, såsom aflöning, mötesunderhåll och dylikt, hvaremot för mängden af mindre utbetalningar — hvilka dock sammanlagda uppginge till betydliga belopp — i allmänhet lemnades exakt likvid från centralverket efter för hvarje gång afgifven requisition och mot anordning, som måste af den betalningsberättigade sjelf qvitteras. Genom det enkla öfvervakandet, att dessa senare anordningar skyndsamt återkommo till embetsverket, förhindrades, att sådana medel kunde obehörigen stanna hos den lokala förvaltningsmyndigheten.

Annorlunda blefve förhållandet, då åt truppförbandsförvaltningen skulle lemnas förskottsmedel eller kassaförlag i en klumpsumma, motsvarande förvaltningens fulla behof för alla slag af utgifter under ett qvartal. Uti denna klumpsumma innefattades medel icke blott för de så att säga ordinarie utgifterna, utan jemväl för de mera tillfälligt förekommande, och om än behofvet för de förra kunde i någon mån kontrolleras, undandroge sig anspråken på förlag för de senare en på objektiva grunder hvilande kontroll. Vederbörande ortsförvaltning, som skulle uppgifva behofven på förhand för kommande qvartal, och som under sådant förhållande ju ej heller kunde noggrant beräkna beloppet af

sådana på obestämd tid infallande utgifter under kvartalet, måste ju också känna sig manad att för alla händelser beräkna behovet rundligt; något som ej kunde den skäligen förtänkas. När dertill komme, att arméförvaltningen vid tidpunkten för landtränterikrediternas anvisande, hvilket måste ske före kvartalets ingång, icke ännu kunde hafva kännedom om behållningen från nästföregående kvartal, hvilken blefve känd först genom den efter det nya kvartalets ingång inkommande kassarapporten, och i öfrigt en icke obetydlig kassabehållning alltid måste från ett till annat kvartal balanseras, för att vara tillgänglig vid det nya kvartalets första utbetalningsdag — och följaktligen, då den blef känd, ej kunde, der den ej vore oskäligt hög, ådraga sig en sådan uppmärksamhet, att den borde föranleda särskild åtgärd — så vore förklarligt, att ej mindre en fullt verksam kontroll öfver det exakta förlagsbehovet icke stode att i centralverket åstadkomma, än äfven att detta måste i väsentlig grad förlita sig på den vid lokalförvaltningen föreskrifna kassakontrollen. Regementschefen (vid garnisonerade truppförband förvaltningsdirektionens ordförande) skulle, naturligtvis efter profning af behovet, reqvirera förskotten eller krediterna, han skulle minst en gång i månaden inventera kassan, kassakontrollanten skulle intyga den i kassarapporten uppgifna behållningens befintlighet. Och när behållningen funnes kvar, kunde det ju ur synpunkten af kronans säkerhet ej hafva något att betyda, om den vore något större eller mindre. Ur andra synpunkter vore det visserligen icke staten likgiltigt, om mera medel än behöfligt i förtid öfverflyttades från centralkassan — d. v. s. Riksbanken — till lokalkassorna, och arméförvaltningen å civila departementet hade flere gånger, ej mindre genom cirkulär uppmanat cheferna att vara departementet behjelpiga att nedbringa kassabehållningen vid truppförbanden till minsta möjliga belopp, än äfven gjort betydliga afknappningar i de begärda krediterna. — Men om än arméförvaltningen kunnat befara, att kassakontrollen vid truppförbanden någon gång någonstädes varit knapphändig, hade ett sådant fullständigt åsidosättande eller missuppfattning från chefs och kassakontrollanters sida af föreskrifterna i detta hänseende, som yppat sig vid Gotlands infanteriregemente, legat utanför arméförvaltningens föreställningskrets.

Den stora behållningen i Gotlands infanteriregementes kassa vid årsskiftet den 31 december 1894 hade visserligen ådragit sig arméförvaltningens uppmärksamhet, då kassarapporten för nämnda års sista kvartal mot slutet af februari inkom till embetsverket. Då emellertid en fullständig omändring af kassavården skulle inträda omkring en månad derefter, och då behållningens befintlighet, af kassakontrollanten vits-

ordad, icke af arméförvaltningen betviflades, hade ansetts onödigt att dessförinnan vidtaga någon särskild åtgärd, hvilken i öfrigt — såsom omständigheterna sedermera utvisat — icke heller skulle medfört något gagn eller vållat någon ändring i förhållandena.

Arméförvaltningen i civila departementet ansåge sig härmed hafva besvarat den anmärkning revisorerne naturligt nog funnit sig böra framställa i fråga om kassaförlagen vid Gotlands infanteriregemente.

Departementet hade visserligen haft en obehaglig allmän känsla af svagheten i den grund — kassakontrollen vid truppförvaltningarne — på hvilken centralebetsverket varit nödgadt att i fråga om kassaförlagen lita. Dess chef borde emellertid ega rätt att anse sig hafva, med troget bistånd af departementets personal, i väsentlig grad bidragit att få denna otillförlitliga kontroll utbytt mot en annan och efter hans öfvertygelse så pass säker, som öfver hufvud kunde åstadkommas.

Då den i föregående § omförmälda, den 7 februari innevarande år tillsatta komité utan tvifvel lärer komma att tillse, huruvida förändrade bestämmelser och anordningar må böra vidtagas till åstadkommande af en tillfredsställande kontroll öfver de från arméförvaltningen till vederbörande redogörare utlemnade medel, får utskottet, som velat uttala den förhoppning, att komitén må taga denna fråga i nogsamt öfvervägande, hemställa,

att revisorerne förevarande framställning för närvarande icke må till någon Riksdagens vidare åtgärd föranleda.

§ 3.

(Rev. ber. pag. 79; utl. pag. 540.)

Enligt hvad revisorerne erinra, hade Riksdagens revisorer i sin berättelse till 1894 års Riksdag beträffande utbetalningarne från anslagen till landtförsvarsdepartementets afdelning af Kongl. Maj:ts kansli samt kommandoexpeditionen påpekat, hurusom den häröfver afgifna redovisningen med tillhörande verifikationer blifvit, på grund af föreskrifterna i kongl. brefvet den 31 december 1877, aflemnad direkt till kammarrätten utan att först ingå till arméförvaltningen, i hvars hufvudbok berörda räkenskaper bokfördes. Då till följd häraf berörda verifikationer icke kunnat intagas i arméförvaltningens verifikationsband, hvarest ut-

Ang. redovisningen öfver anslagen till landtförsvarsdepartementet.

betalningarne redovisades endast genom ett obestyrt räkenskapssammandrag, hade revisorerne, under framhållande att det för granskningen vore af vigt, att verifikationerna till samtliga de af arméförvaltningen förda räkenskaper vore dess hufvudbok bifogade, uttalat önskvärdheten deraf, att jemväl för utbetalningarne från ifrågavarande anslag fullständigt styrkt redovisning måtte för framtiden bland arméförvaltningens öfriga verifikationer intagas.

Med anledning af detta revisorerernas yttrande hade arméförvaltningen å civila departementet i utlåtande af den 23 januari 1894 förklarar, att embetsverket, som lika med revisorerne funne rimligast, att redovisningen för förenämnda liksom för öfriga anslag under fjerde hufvudtiteln inginge till arméförvaltningen och bilades dess hufvudbok, således intet hade att erinra mot en ändring i af revisorerne angifvet syfte af det i denna fråga anbefalda förfarandet.

Då emellertid jemväl vid granskning af 1894 års räkenskaper rörande ofvannämnda anslag befunnits, att samma oegentliga förfarande, som af 1893 års revisorer blifvit anmärkt, fortfarande egt rum, hafva revisorerne ansett sig böra ånyo fästa uppmärksamheten å förhållandet och tillika uttala önskvärdheten deraf, att den föreslagna och af arméförvaltningen förordade ändringen härutinnan måtte snarast möjligt komma till stånd.

I öfverensstämmelse med hvad arméförvaltningen å civila departementet i ofvanberörda skrifvelse förut yttrat i förevarande fråga, har departementet med anledning af revisorerne förnyade framställning i ämnet förklarar sig lika med revisorerne finna naturenligt, att redogörelsen för anslaget till »landtförsvarsdepartementets afdelning af Kongl. Maj:ts kansli samt kommandoexpeditionen» inginge till arméförvaltningen, för att der efter granskning biläggas arméförvaltningens hufvudboks verifikationer, på samma sätt som redan egde rum med redogörelsen för anslaget till »skrifmaterialier och expenser, ved m. m. för departementets afdelning af Kongl. Maj:ts kansli och kommandoexpeditionen».

Enligt hvad utskottet inhemtat, har Kongl. Maj:t den 6 nästlidne mars med ändring af gällande bestämmelser i fråga om redovisning för utbetalningarna från anslaget till landtförsvarsdepartementets afdelning af Kongl. Maj:ts kansli samt kommandoexpeditionen föreskrifvit att redovisning för utbetalningarna från ifrågakomna anslag skulle, behörigen styrkt med qvitterade aflöningslistor eller andra handlingar, årligen inom nästföljande januari månads utgång till arméförvaltningen aflemnas för

att, efter derstädes undergången granskning, biläggas arméförvaltningens hufvudboksverifikationer att med desamma till kammarrätten ingå.

Då den af revisorerne åsyftade förändringen i afseende å aflemmandet af förenämnda räkenskaper alltså numera blifvit af Kongl. Maj:t påbjuden, har utskottet endast velat hvad i detta ärende förekommit för Riksdagen

omförmåla.

§ 4.

(Rev. ber. pag. 79 och 80; utl. pag. 540.)

Vid granskning af redogörelserna för utbetalda aflöningsmedel till Svea lifgardes officerare och underofficerare med vederlikar hade, enligt hvad i berättelsen vidare meddelas, revisorerne funnit, att de med regementsadjutantsbeställning förenade lönetillägg för tjenstehäst samt fourageersättning, som enligt den af 1892 års urtima Riksdag fastställda stat skolat innehafvas af en löjtnant af första klass, en löjtnant af andra klass och en underlöjtnant, under revisionsåret uppburits af tre löjtnanter af första klass, i allmänhet de äldste i graden. Ehuru väl enligt kongl. brefvet den 30 mars 1894 medgifvits, att vid fotgardesregementena tills vidare finge till regementsadjutant förordnas jemväl sådan till dylik befattning lämplig subalternofficer på stat, som ej tillhörde den löneklass, till hvilken den lediga adjutantsbeställningen vore hänförd, hade revisorerne, då, såsom ofvan framhållits, afvikelse från den af Riksdagen framställda stat för Svea lifgarde under revisionsåret egt rum, velat omförmåla detta förhållande.

Ang. besittandet af regementsadjutantsbeställningarne vid Svea lifgarde.

Jemte öfverlemnande af befälhafvarens för fjerde arméfördelningen skrifvelse till Kongl. Maj:t den 2 mars 1894 angående förordnande af regementsadjutanter vid de båda gardesregementena äfvensom tillförordnade chefens för generalstaben, på grund af Kongl. Maj:ts remiss, deröfver afgifna utlåtande af den 14 i samma månad; hvilka handlingar legat till grund för Kongl. Maj:ts i förenämnda ärende fattade beslut, har herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet i en till uttkottet afgifven promemoria af den 29 februari innevarande år påvisat, hurusom berörda handlingar gåfve vid handen, att, med en ordagrann tillämpning af de vid 1892 års urtima riksdag fastställda stater, i hvad

desamma anginge kompetensen till berörda befattningar, afsevärda olägenheter särskildt vid de båda gardesregementena uppkommit, och att vid sådant förhållande Kongl. Maj:ts beslut derom, att jemväl andra subalternofficerare än de i staterna angifna finge förordnas till regementsadjutanter, borde finnas vara af omständigheterna påkalladt, helst det gjorda medgifvandet förklarats gälla endast tills vidare och således snarare måste betraktas såsom en försöksåtgärd och dessutom ingen ökad kostnad såsom följd af beslutet för statsverket uppkommit.

Hvad sålunda förekommit har utskottet velat för Riksdagen

anmäla.

§ 5.

(Rev. ber. pag. 80 och 81, 82—127; utl. pag. 545—570).

*Ang. sättet för
uppköp af re-
monter för ar-
méns behof
samt anord-
ningarna vid
Ottensby re-
montdepot
m. m.*

Revisorerne hafva under särskilda paragrafer i berättelsen angående granskningen af arméförvaltningens räkenskaper afgifvit yttranden dels i afseende å remonteringskommissionens upphandling af remonter för arméns behof samt dels angående utfodringen af de vid Ottensby remontdepot uppställda remonter och öfverinseendet öfver denna depot.

Utskottet, som ansett sig böra i ett sammanhang behandla revisorerne berörda framställningar, har derjemte till handläggning förehaft en af herr *C. Rydberg* inom Andra Kammaren väckt, till utskottet remitterad motion (n:o 45), deri, med anledning af revisorerne undersökning rörande förhållandena vid Ottensby remontdepot och under hänvisande till revisorerne berättelse i denna del, föreslagits, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida nuvarande system för anskaffande af remonter för värfvade kavalleriet vore förenligt med statens sanna intressen och, om så icke vore förhållandet, Kongl. Maj:t måtte till Riksdagen inkomma med förslag till sådan anordning af ifrågavarande angelägenhet, att nuvarande missförhållanden kunde blifva undanröjda.

Upphandling af remonter.

Enligt hvad revisorerne meddelat, hade vid granskning af redogörelsen för remonteringskommissionens uppköp af remonter under revisionsåret det ådragit sig revisorerne uppmärksamhet, att kommissionen

dels af en veterinär, som varit hos kommissionen anställd såsom besigt-
ningsman, tillhandlat sig 10 hästar till ett medelpris af 715 kronor, dels
ock afslutat större remontuppköp med åtskilliga hästhandlare, bland
hvilka sålunda en försålt 42 och en annan 22 hästar till ett pris af i medel-
tal 742 kronor för de förra och 740 kronor för de senare, under det
att medelpriset för samtliga under året inköpta remonter utgjort endast
677 kronor.

Att en person, som hade att å tjenstens vägnar yttra sig angä-
ende beskaffenheten af till monteringskommissionen utbudna hästar,
tillåtits att vid upphandlingen sjelf uppträda såsom säljare, syntes revi-
sorerna innebära en påtaglig oegentlighet och lätt kunna föranleda der-
till, att allmänhetens tilltro till kommissionens opartiskhet rubbades.

Jemväl i annat afseende hade kommissionens här ofvan omför-
mällda remontuppköp gifvit anledning till erinran.

I gällande kungörelse angående monteringen vid de värfvade be-
ridna truppförbanden den 17 mars 1893 stadgades beträffande remont-
uppköpen, att de skulle verkställas, när och hvar chefen för monterings-
väsendet funne sådant med kronans fördel öfverensstämmande samt efter
infordrande af anbud från kända hästuppfödare inom landet, hvarjemte
bemålde chef bemyndigats att låta genom Kongl. Maj:ts vederbörande
befallningshafvande och i tidningarna kungöra tid och ort för hästupp-
köp i större omfattning. Dessa bestämmelser afsågo uppenbarligen att
bereda landets hästuppfödare tillfälle att direkt till kommissionen för-
sälja för montering lämpliga djur. Då genom anlitan af mellan-
händer kostnaderna för monteringen ökades, borde det enligt reviso-
rernes mening ock vara för kommissionen angeläget att vid upphand-
lingen såvidt möjligt träda i förbindelse endast med hästuppfödare och
sålunda söka förhindra, att hästhandlarna i vidsträcktare mån sloge under
sig hästuppköpen i första hand och derigenom uppdrefve prisen. Då de
jmförelsevis betydliga remontuppköp, som under revisionsåret afslutats
med hästhandlare, syntes angifva, att den för statens monteringsväsende
viktiga synpunkt, som af revisorerna framhållits, icke blifvit af remon-
teringskommissionen i tillräcklig grad beaktad, hade revisorerna velat
härå fästa uppmärksamheten.

Öfver hvad revisorerna i detta afseende anført har, enligt hvad i
arméförvaltningens å intendentsdepartementet förenämnda utlåtande med-
delas, inforrats förklaringar från inspektören för kavalleriet och chefen
för monteringsväsendet; och har arméförvaltningen såsom eget yttrande
åberopat dessa vid utlåtandet fogade förklaringar.

Inspektören för kavalleriet har jemte framhållande af svårigheterna

för remonteringsväsendet att vid hästuppköpen alltid förekomma de enskilda hästhandlarne, hvilka vanligen verkstälde sina uppköp inom begränsade områden och därför äfven kunde stödja sig på en grundlig kännedom om detta områdes tillgång på unghästar, särskildt då inga band kunde finnas på den enskildes rätt att afyttra sina unghästar när och till hvem honom syntes lämpligast, anført, att ett anbefallande till chefen för remonteringsväsendet att uteslutande verkställa uppköpen hos uppfödarne, med förbigående helt och hållet af hästhandlarne, visserligen skulle åstadkomma, att remonteringsanslaget i något högre grad än hittills tillika verkade såsom premieringsmedel, men att remonteringen härigenom utan tvifvel skulle försämrast, enär ett ej ringa antal unghästar måste såsom redan uppköpta af hästhandlare lemnas å sido. Att för de af hästhandlare uppköpta remonter i allmänhet gifvits de högre prisen, vore ganska förklarligt, när hästhandlarne i de flesta fall skyndat sig att på förhand uppköpa de bästa unghästarna.

Enär hvarken från revisorerne eller från allmänheten klagomål för sports, att hästuppfödarne ej blifvit satta i tillfälle att inför remonteringsväsendet framställa sina unghästar till salu, kunde ej läggas sagda myndighet till last, att en del hästuppfödare föredroge att afyttra sina unghästar genom ombud eller till hästhandlare.

Slutligen ansåge sig kavalleriinspektören böra framhålla, att under senare år arméns genom remonteringsväsendet uppköpta hästmateriel i beaktansvärd grad tilltagit i styrka och uthållighet, hvilket af de gångna fälttjenstöfningarna med tydlighet bekräftats.

I den af chefen för remonteringsväsendet afgifna förklaring uttalas den mening, att den gjorda anmärkningen, att hästar upphandlats af veterinär, som å tjenstens vägnar hade att yttra sig angående beskaffenheten af till remonteringsväsendet utbudna hästar, måste bero på ett misstag. Förhållandet vore nemligen, att under år 1894 upphandlats en del unghästar af veterinär Tullberg i Eslöf, som då uppträdde såsom enskild person och ej på något vis vid denna förrättning biträdde å tjenstens vägnar för kronans räkning, utan såsom ombud — gent emot remonteringsväsendet — för en del hästuppfödande mindre landtbrukare, hvilka, på grund af hans sakkunskap samt det allmänna förtroende, veterinär Tullberg åtnjöte, anmodat honom åtaga sig detta bestyr.

Hvad anginge den gjorda anmärkning, att ett relativt stort antal remonter blifvit anskaffade genom hästhandlare, hade anledningen härtill varit, att orden, att remonternas antal å depoterna skulle ökas, först sent på året kommit chefen för remonteringsväsendet till handa, då hästtillgången varit knapp, och han då ansett, att remonteringsväsendets hufvuduppgift, att inom föreskrifven tid anskaffa hästar för arméns behof,

härvidlag så skarpt trädde i förgrunden, att dess andra uppgift, som väl borde hänföras inom det önskvärda område, att verka såsom en premieringsnämnd genom direkt förbindelse med mindre hästuppfödare, under sådana förhållanden måste alldeles förbises.

Hvad särskildt beträffar den af revisorerne framställda anmärkningen med anledning af att en veterinär, som varit hos remonteringsväsendet anställd såsom besigtningssman, försålt hästar till remonteringsväsendet, anser utskottet den deröfver afgifna förklaringen ingalunda tillfredsställande. Utskottet finner nemligen det icke vara med god ordning öfverensstämmande, att samma person må tillåtas uppträda ömsom såsom rådgifvare vid remonteringsväsendets hästinköp och ömsom såsom säljare af hästar till detsamma. Då emellertid uppmärksamheten blifvit fästad å detta förhållande, vågar utskottet antaga, att anledning till anmärkning i berörda hänseende må för framtiden undvikas, helst om, såsom utskottet anser lämpligt, en och samma veterinär hädanefter blefve, så vidt möjligt, anlitad vid samtliga remonteringsförrättningarna.

I afseende å de genom kongl. kungörelsen den 17 mars 1893 stadgade förändrade bestämmelser angående remonteringen vid de värfvade beridna truppförbanden, har utskottet ansett det kunna ifrågasättas, huruvida det må vara lämpligt, att, på sätt genom berörda kungörelse bestämts, i en persons hand lägges rätten att ensam besluta om inköpen af remonter. Den chefen för remonteringsväsendet enligt kungörelsen tillagda befogenhet att ej allenast afgöra, å hvilket ställe, af hvilken säljare och till hvilket pris inom det bestämda maximipriset de för den värfvade arméns behof erforderliga hästar skola inköpas, utan äfven bestämma, till hvilket af de olika truppförbanden hvar och en af de inköpta hästarne skall öfverlemnas, synes, enligt utskottets mening, innebära en magt, som, då den är åt en enda person öfverlemnad, måste gifva anledning till missförstånd och klander, om den än aldrig så samvetsgrant utöfvas. Härtill kommer, att afgörandet af dessa hästinköp är af så svår och grannlaga natur, att detsamma skäligen synes böra göras beroende af flera personers omdöme.

Utskottet föreställer sig därför, att afsevärda fördelar för remonteringsväsendet skulle vinnas, derest dess ombesörjande, såsom före år 1893 egde rum, öfverlemnades åt en af tre personer bestående kommission, i hvilken enligt utskottets förmenande borde beredas plats för en veterinär, hvilken derigenom komme att bära ett större ansvar, än det som nu åligger honom såsom endast rådgifvande. Den person, som jemte ordföranden och veterinären skulle komma att utses till ledamot i kommissionen, synes utskottet böra tillsättas så väl med hänsyn till bevakande

af kronans bästa vid remonteringen som äfven på det att inom kommission särskild uppmärksamhet må vid hästinköpen fästas derå, att de enskilda hästuppfödarna må vardas, så vidt med statens intresse förenligt är, tillgodosedda. En sådan kommission skulle visserligen föranleda något ökade utgifter för remonteringen; men vid kommissionens sammansättning, såsom nu förordats, torde desamma icke böra blifva alltför afskräckande.

Med afseende å vigten af att remonteringsväsendet varder på ett så tillfredsställande sätt som möjligt ordnad och med hänsyn till den ökade anskaffning af hästar för armén, som 1892 års urtima Riksdags beslut i afseende å såväl uppsättning af nya beridna truppförband som vakanssättningen af en del af det indelta kavalleriet måste föranleda, har utskottet, som funnit förevarande fråga egnad att ådraga sig särskild uppmärksamhet, ansett Riksdagen böra hos Kongl. Maj:t göra framställning om att Kongl. Maj:t efter föregången utredning täcktes taga i öfvervägande, om icke förändrade anordningar i afseende å remonteringsväsendet må kunna vidtagas i ofvan angifvet syfte.

Ottenby remontdepot.

Revisorerne, som vid besök å Qviberg och Göteborg tagit i betraktande de remonter, som första och andra Göta artilleriregementen kort förut mottagit från remontdepoten vid Ottenby, hade, enligt hvad i berättelsen meddelas, derjemte i Stockholm besökt lifgardets till häst samt första svea artilleriregementes etablissement, i hvilket senare äfven andra svea artilleriregemente vore inrymdt, för att göra sig underrättade om tillståndet hos de remonter, som från samma depot aflemnats till dessa regementen. Derjemte hade fyra bland revisorerne utsedde delegerade företagit en resa till Ottenby remontdepot i syfte att inhemta kännedom om de för depoten vidtagna anordningar, omfånget och beskaffenheten af betesmarkerna, vattentillgången samt andra för remonternas vård och utfodring viktiga omständigheter. Slutligen hade revisorerne hos vederbörande myndigheter begärt upplysning om de åtgärder, som af myndigheterna vidtagits i och för vården af den dyrbara hästmateriel, som blifvit uppstald vid Ottenby remontdepot; och hafva revisorerne i berättelsen intagit de handlingar i detta ärende, som ställts till revisorerens förfogande, äfvensom den af de delegerade afgifna berättelsen öfver besöket å Ottenby.

Af dessa handlingar, till hvilka utskottet i öfrigt tillåter sig hänvisa, hade enligt revisorerens åsigt framgått, bland annat,

att, enligt det mellan arméförvaltningens intendentsdepartement och arrendatorn af Ottenby kungsladugård upprättade kontraktet, arrendatorn

vore skyldig att å bete sommarföda remonter intill ett antal af 400, samt att depotchefen egde bestämma, när remonterna på grund af knapp betestillgång borde från en till annan betesmark förflyttas; varande af de till egendomen hörande betesmarker ingen i kontraktet undantagen från användning för remontdepotens behof, der så skulle påfordras;

att de till Ottenby kungsladugård hörande betesmarker måste anses kunna gifva tillräckligt sommarbete för 400 hästar, och att de under sistlidne sommar vid depoten uppställda remonter icke fullt uppgått till detta antal;

att depotchefen uti skrifvelse till intendentsdepartementet den 28 mars 1895 anmält, att, vid det förhållande, att kronoarrendatorn till annan person bortlemnad en stor del af till Ottenby hörande betesmarker, de gräsbeten, som under juni månad återstode till remontdepotens förfogande, enligt depotchefens bedömande icke vore för remonterna tillräckliga;

att, sedan kronoarrendatorn uti häröfver infordradt yttrande förklarar sig villig att *under vissa vilkor* till remontdepoten upplåta ytterligare betesmarker, intendentsdepartementet i skrifvelse den 23 april samma år meddelat depotchefen den afgifna förklaringen, med anmodan, att, om de af arrendatorn anvisade betesmarkerna i verkligheten blefve otillräckliga för vid depoten uppställda eller dit ankommande remonter och arrendatorn det oaktadt ej befundes villig att kontraktsenligt anvisa andra och tillräckliga betesmarker, derom ofördröjligen till departementet insända anmälan;

att depotchefen i skrifvelse till intendentsdepartementet den 10 maj 1895 påpekat oantagligheten af de utaf arrendatorn uppställda vilkor för upplåtelse af ytterligare betesmark åt remonterna samt i en skrifvelsen bifogad promemoria, hvaraf ett exemplar redan förut insändts till kavalleriinspektören, närmare påvisat, hurusom af de beten, som bort för remonterna disponeras, betydande områden af arrendatorn undantagits och upplåtits till enskilda personer, hvarjemte depotchefen särskildt med afseende å en af de sålunda undantagna betesmarkerna framhållit det oeftergifliga behöfvet af dess användande för remontdepoten redan från början af juni månad;

att sistnämnda handlingar icke föranledt någon åtgärd från intendentsdepartementets sida, och att kavalleriinspektören, hvilken jemväl mottagit depotchefens nyssnämnda promemoria och som den 13 juni 1895 inspekterat remontdepoten, den 17 i samma månad utan anmärkning tillställt depotchefen en af arrendatorn uppgjord ny betesplan, som till depotens förfogande stälde ett betydligt mindre område än det, som af depotchefen ansetts nödigt;

att depotchefen den 1 påföljde juli till såväl intendentsdepartementet

som kavalleriinspektören anmält, att de till remontdepoten upplåtna betesmarker vore mycket torra och brunbrända;

att efter denna anmälan, som icke föranledt någon påföljd, depotchefen icke vidare under sommaren afgifvit något yttrande i denna fråga, liksom ej heller intendentsdepartementet eller kavalleriinspektören deruti vidtagit någon som helst åtgärd;

att depotchefen, vid det förhållande, att tillräcklig föda för remonterna kunnat beredas, om blott de betesmarker, som arrendatorn kontraktenslignit varit skyldig att härtill anvisa, fått fritt disponeras, ansett sig förhindrad belasta depoten med den betydande kostnad, som requirerandet af tilläggsrationer skulle medfört, helst ett sådant förfarande stode i strid med den för depoten fastställda stat, enligt hvilken hästarna skulle under 122 dagar utfodras på gräsbete;

att de i slutet af september och början af oktober nästlidet år från Ottenby aflemnade remonterna, enligt vederbörande regements- och corpschefers intyg, nästan utan undantag befunnits utmagrade, kraftlösa, slappa och för sin ålder ofullständigt utvecklade samt i sådant skick, att deras dressyr först efter en längre tids omsorgsfull vård kunde börjas, äfvensom att detta remonternas tillstånd förorsakats af alltför knappa beten och otillräcklig vattentillgång; samt slutligen

att arrendatorn af Ottenby kungsladugård den 25 oktober 1895 skriftligen medgifvit, att han skulle ställa sig till efterrättelse ett samma dag af depotchefen honom tillstådt förständigande att dädanefter till remontdepotens uteslutande förfogande under betestiden ställa vissa uppgifna betesmarker af betydligt större utsträckning än de beten, som under sistlidne sommar eller någon del deraf varit för statens remonter upplåtna.

De uppgifter, som från cheferna för vederbörande truppförband lemnats angående det tillstånd, hvaruti de under hösten nästlidet år från Ottenby ankomna remonterna befunnit sig, hade till fullo bekräftats af de iakttagelser, revisorerne i detta afseende haft tillfälle att göra. En jämförelse mellan dessa hästar och de remonter, som under år 1894 blifvit regementerna tillsända direkt från monteringskommissionen utan att passera depoten vid Ottenby, visade, att de sistnämnda, som i medeltal voro af samma ålder och betingat samma inköpspris och utfodringskostnad som de förra, vore starka, lifliga, välfödda samt redan i det närmaste fullt dresserade och för krigsbruk användbara, under det att Ottenbyremonterna vore så utmagrade och kraftlösa, att någon dressyr ej på lång tid kunde komma i fråga. Beträffande en och annan af dessa

hästar syntes man till och med hafva anledning befara, att de knappast någonsin skola blifva fullt dugliga för sitt ändamål.

Hvad nu blifvit anfördt gäfve enligt revisorernas mening vid handen, att staten lidit en betydande förlust genom den vanvård, för hvilken de vid Ottenby uppställda remonterna varit utsatta. Det tillkomme ej revisorerne att afgöra, hvilken person eller myndighet som hafvudsakligen hade skulden för dessa missförhållanden; men då revisorerne egnat särskild uppmärksamhet åt förevarande fråga, hade revisorerne icke aneett sig böra underlåta att uttala den mening, att, om än depotchefen bort hos arméförvaltningens intendentsdepartement kraftigare och mera enträget än som skett framhålla betesmarkernas otillräcklighet, det dock förefallit anmärkningsvärdt, att depotchefens framställningar i ämnet icke föranledt någon åtgärd från departementets sida för rättelses vinnande. Påfallande vore nemligen den ringa uppmärksamhet, som kommit depotchefens erinringar till del af departementet, då, så vidt af de för revisorerne tillgängliga handlingar kunnat utrönas, departementet inskränkt sitt åtgörande i denna fråga till att, i anledning af depotchefens den 28 mars 1895 gjorda anmälan om otillräckligheten af de för depoten upplåtna betesmarker, infordra kronoarrandatorns förklaring samt öfversända densamma till depotchefen, med anmodan att, derest betena i verkligheten blefve otillräckliga, derom till departementet göra anmälan. Och då depotchefen i skrivelsen den 10 derpåföljde maj med dervid fogade promemoria bestämdt framhållit behovet af ytterligare betesmarker för remonterna samt visat oantagligheten af de vilkor, arrendatorn för sådan upplåtelse framställt, har intendentsdepartementet ej ens lemnat svar härå, än mindre vidtagit någon som helst åtgärd i det angifna syftet.

Ej heller syntes kavalleriinspektören, hvilken enligt tjenstgöringsreglementet för armén har inseende öfver de af staten inrättade remontdepoter, hafva egnat betesfrågan nödig uppmärksamhet.

Hvad i förevarande ämne förekommit hade hos revisorerne framkallat tvekan om lämpligheten af en anordning för remonternas uppfödande och vård, som stälde staten i beroende af enskild persons villighet att uppfylla sina åtagna förbindelser och som visat så beklagligt resultat. Det syntes kunna med skäl ifrågasättas, huruvida statens dyrbara hästmateriel, af hvars godhet specialvapnets tjensteduglighet vore beroende, borde på sådant sätt äfventyras. Måhända borde staten ej vidare begagna sig af det med arrendatorn af Ottenby afslutade kontraktet om uppställande af remonter derstädes, utan antingen uppköpa äldre hästar, hvilka redan nått den utveckling, att deras dressyr omedel-

bart kan börjas, eller ock, i händelse det ansåges fördelaktigare att fortfarande uppköpa hästarna vid omkring tre års ålder, låta dem försändas direkt till vederbörande truppförband. Någon synnerlig svårighet vare sig att i förra fallet kunna anskaffa hästar till lägre medelkostnad än för närvarande, eller att i hvarje fall bereda hästarna fördelen af några månaders gräsbete under året närmast efter deras aflemnande till regementena borde väl ej förefinnas.

Om emellertid de för armén inköpta hästarna fortfarande såsom hittills borde en tid före deras öfverlemnande till regementena uppställas vid Ottenby eller annan hästdepot, hade slutligen revisorerne velat ifrågasätta, huruvida högsta inseedet öfver sådan anstalt lämpligen borde utöfvas af arméförvaltningens intendentsdepartement, inom hvilken myndighet de speciella fackinsigter, som dervid vore af nöden, näppeligen kunde förväntas i erforderlig grad vara till finnandes.

I förenämnda utlåtande angående revisorerernas anmärkningar vid intendentsdepartementets räkenskaper för år 1894 har departementet, i anledning af revisorerernas förevarande framställning — med åberopande af en utaf departementet den 3 december 1895 till Kongl. Maj:t afgifven, utlåtandet bifogad utredning angående det mindre tillfredsställande skick, hvaruti de från remontdepoten vid Ottenby under hösten 1895 utlemnade remonter befunno sig, äfvensom ett jemväl närslutet, af inspektören för kavalleriet afgifvet yttrande i frågan — särskildt betonat, att enligt depotchefens skrifvelse den 28 mars 1895 brist å beten af honom ansetts möjligen kunna komma att uppstå endast *under juni månad* för de under samma månad till Ottenby ankommande, vid depoten ännu kvarstående remonter, *sedan nödig betesplats blifvit afsatt för föregående års remonter eller de remonter, hvarom i anmärkningen vore fråga*; att någon farhåga för otillräcklighet af de beten, som beräknats för nu ifrågakomma remonter, alltså icke blifvit i förbemälda, lika litet som i någon annan från depotchefen till arméförvaltningen ingifven skrifvelse anmäld; att arméförvaltningen vid meddelandet af sina föreskrifter den 23 april 1895 följaktligen icke haft sig bekant, att anledning till farhåga för knapp betestillgång möjligen kunde ifrågakomma äfven för andra än de under juni månad till depoten ankommande och der ännu kvarstående remonter, hvilka alla, enligt chefens för monteringsväsendet skrifvelse den 8 september 1895, vid sistnämnda tidpunkt vore i någorlunda godt skick; att de af arméförvaltningen lemnade anvisningarna, om de af depotchefen rätt fattats och rätt tillämpats, bort under de för arméförvaltningen af depotchefen anmälda förhållandena vara fullt tillräckliga; att i depotchefens skrifvelse den 10 maj 1896 intet anförts, som kunnat gifva arméförvaltningen anledning antaga, att hans i skrifvelsen den 28 nästföretgångna

mars' uttalade farhågor beträffande betenas otillräcklighet för de under juni månad till depoten ankommande remonterna skulle hafva tagit en större utsträckning och jemväl omfattade de äldre remonter, hvarom nu vore fråga, helst tiden för hästarnas utsläppande på betesmarkerna då ännu icke inträffat, samt beskaffenheten af den blifvande betestillgången då ännu icke varit så känd, att den kunde gifva depotchefen anledning att ändra sin under den 28 mars härutinnan uttalade åsigt.

Vidare har intendentsdepartementet anfört, att det måhända icke tillkomme arméförvaltningen å intendentsdepartementet att ingå i svaromål beträffande det af revisorerne framställda spörsmål, huruvida högsta inseendet öfver en sådan anstalt som remontdepoten vid Ottenby lämpligen borde utöfvas af departementet, men det borde dock icke förmenas departementet att härvid erinra, dels att anmärkningar icke förekommit mot arméförvaltningens handhafvande vare sig af depoten vid Strömsholm eller vid Gustafslund, hvarutaf kunde dragas den slutsats, att anledningen till nu förekomna anmärkningar icke vore att söka hos departementet, dels att departementets öfverinseende hufvudsakligen bestode i öfvervakandet, att lemnade föreskrifter angående depotens ekonomi behörigen efterleddes. För vården och tillsynen öfver remonterna samt för öfvervakandet af deras skötsel och utfodring m. m. funnes på platsen den speciella fackkunskapen representerad af en depotchef.

Innan arméförvaltningen utfärdade föreskrifter, för hvilka dylik fackinsigt erfordrades, inhemtade arméförvaltningen yttrande i frågan från inspektören för kavalleriet.

Utskottet, som, till undvikande af alltför stor vidlyftighet, i öfrigt får hänvisa till intendentsdepartementets ofvannämnda den 3 december 1895 afgifna utredning i förevarande ämne (rev. ber. pag. 551—569), har ur denna utredning velat meddela, att departementet ansåge sig hafva visat, att anledningen till den vanvård, remonterna under 3:e kvartalet undergått, måste sökas dels deruti att depotchefen icke i den utsträckning omständigheterna påkallat begagnat den magt och myndighet, som blifvit lagd uti hans hand, samt i flere afseenden missförstått de klara och tydliga föreskrifter, han egt ställa sig till efterrättelse, nemligen såväl de rörande depoten utfärdade kongl. bref och det om dess upprättande afslutade kontrakt, som ock de särskilda föreskrifter, som tid efter annan blifvit honom af arméförvaltningen meddelade, dels ock särskildt deruti att han, när betestillgången började visa sig knapp, icke ålagt arrendatorn att upplåta andra och tillräckliga betesmarker; utan uppskjutit dermed tills hästarna börjat afmagra, då, såsom depotchefen sjelf sagt, olyckan redan skett. Enligt arméförvaltningens mening vore grunden till de nu afhandlade missförhållandena alltså icke att söka i förmenta

fel, otydligheter eller ofullständigheter i de för depoten gällande bestämmelserna, utan blott och bart i det sätt, på hvilket depotchefen fullgjort det honom lemnade uppdraget att vara depotens chef.

Då emellertid uti de från depotchefen inkomna förklaringarne en del motsägelser förekomme, som gjorde det nära nog omöjligt att i vissa på frågans bedömande inverkan detaljer bilda sig ett bestämdt omdöme om förhållandena under denna sommar vid Ottenby, samt då vidare härigenom möjlighet kunde uppstå att, åtminstone i viss mån, ansvaret för det skedda kunde komma att öfverflyttas från den som, enligt arméförvaltningens uppfattning vid frågans närvarande ståndpunkt, ensam borde bära det till andra, hvilkas åtgöranden i denna sak icke rimligtvis kunde sägas hafva gifvit anledning till de nu ifrågakomna tilldragelserna vid Ottenby, och då det derjemte i inkomna skrivelser ville göras troligt, att helt andra orsaker än de af depotchefen angifna varit hufvudsakliga anledningen till remonternas dåliga beskaffenhet vid afsändandet från depoten detta år, hemstälde arméförvaltningen hos Kongl. Maj:t, huruvida icke Kongl. Maj:t skulle pröfva skäligt förordna, att genom undersökning vid laga domstol måtte utrönas, hvilka anledningarne varit till det mindre tillfredsställande tillståndet hos de remonter, som under nästlidet års höst utlemnats från Ottenby, samt hvilken eller hvilka personer, som genom sina åtgöranden kunde hafva gifvit anledning dertill.

Med anledning af arméförvaltningens sistberörda hemställan har Kongl. Maj:t öfverlemnadt handlingarna i ärendet till justitiekansleren, hvilken, enligt hvad utskottet inhemtat, infordrat förklaring från vederbörande.

Af hvad i detta ärende förekommit framgår visserligen, att genom de af revisorerne omförmälda bristfälliga anordningarna vid Ottenby remontdepot, de der utfodrade hästarne icke erhållit tillfredsställande skötsel och vård och att statsverket härigenom lidit förlust samt att det i detta afseende framställda allvarliga klander varit af förhållandena påkalladt; men som, enligt hvad ofvan meddelats, rättslig undersökning härom är inledd, finner sig utskottet sakna anledning till särskildt yttrande i detta ämne.

Ej heller anser sig utskottet böra ingå i närmare bedömande af det utaf revisorerne omförmälda, med arrendatorn af Ottenby uppgjorda kontrakt angående remontdepotens anordnande; men har utskottet ej kunnat underlåta att uttala den mening, att detta kontrakt, vid hvars upprättande önskligt varit att mera framsynthet gjort sig gällande, är för statsverket synnerligen ofördelaktigt.

Deremot har utskottet tagit i öfvervägande, huruvida förvaltnin-

gen och öfverinseendet öfver remontdepoten må kunna anses på ett tillfredsställande sätt ordnad, samt huruvida Ottenby egendom må ega de betingelser, som för anordnandet af en sådan depot måste förefinnas. Och i sådant afseende har utskottet ansett det vara tvifvelaktigt, huruvida, på sätt revisorerne jemväl ifrågasatt, högsta inseendet öfver sådana anstalter som remontdepoter lämpligen bör utöfvas af arméförvaltningen. Snarare torde det böra tillkomma chefen för remonteringsväsendet eller en remonteringskommission att utöfva ledning af och tillsyn öfver dessa anstalters förvaltning, hvilken för öfrigt synes böra ställas under öfverinseende af kavalleriinspektören med rätt till ett kraftigare ingripande i densamma än som hittills af honom utöfvats.

Hvad Ottenby beträffar synes kunna ifrågasättas, huruvida denna plats må vara fullt lämplig till remontdepot, men i allt fall håller utskottet före att, innan full visshet vunnits huruvida platsen, äfven efter de förändrade anordningar derstädes, som af behofvet med nödvändighet påkallas, må vara för ifrågavarande ändamål tjenlig, antalet dit öfverlemnade hästar bör så vidt möjligt inskränkas. Ett lämpligt medel dertill synes vara att inköpen af remonter, i mån ske kan, utsträckes till fyraåriga hästar, hvilka omedelbart kunde till vederbörande truppförband öfverlemnas. Visserligen komme sådana inköp att ställa sig afsevärdt dyrare än de hittills gjorda, men härvid måste dock tagas i betraktande besparingarne i kostnaderna för deras uppställande vid depot, hvartill kommer att ett års uppskof med hästarnes inköp måste medföra minskad risk för deras skadande och ett säkrare bedömande af deras användbarhet.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt får utskottet hemställa,

att, med anledning af revisorerernas ifrågavarande framställning och herr Rydbergs ofvan omförmälda motion, Riksdagen må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i betraktande, huruvida icke *dels* en sådan förändring i remonteringsväsendet må vidtagas, att detsammans ombesörjande öfverlemnas åt en af tre personer sammansatt kommission, samt *dels* förändring må åvägabringas såväl i afseende å anordningarna och förvaltningen vid Ottenby remontdepot som beträffande inseendet öfver densamma, dervid Kongl. Maj:t tillika täcktes taga i öfvervägande huruvida antalet vid Ottenby uppställda remonter må inskränkas.

§ 6.

(Rev. ber. pag. 81, utl. pag. 573 och 574.)

Ang. afgiften
för denature-
rad sprit vid
tillverkningen
af röksvagt
krut.

Med anledning af verkställt besök å den vid Åkers krutbruk inrättade fabriken för tillverkning af röksvagt krut hafva revisorerne meddelat, bland annat, att den i fabrikationen ingående spriten denaturerades på platsen. Denatureringsafgiften, som belöpte sig till 2 à 3 öre per liter vid normalstyrka, inverkade ej obetydligt på kostnaden för krutets tillverkning och komme enligt revisorerne mening i sådant afseende att hafva ännu större betydelse, sedan äfven etyleter komme att tillverkas vid krutbruket, då afgiften redan vid kruttillverkning i det omfång, som för närvarande egde rum, beräknats uppgå till omkring 4,500 kronor för år. Den kontrollanten tillfallande andel af berörda afgift hade, enligt lemnad upplysning, vid en under år 1894 verkställd denatureringsförrättning, som icke upptagit längre tid än en half dag, uppgått ända till 711 kronor 28 öre.

I afgifvet utlåtande af den 13 januari innevarande år öfver de i revisionsberättelsen gjorda framställningar, som beröra arméförvaltningen i artilleridepartementet, har bemälda departement angående ofvan berörda fråga erinrat, att den för fabrikationen afsedda spriten denaturerades på stället (medelst tillsats af etyleter), enär på vanligt sätt (med träsprit eller pyridin) denaturerad sprit — den enda som hölles till salu — ej ansetts kunna användas vid kruttillverkningen, äfvensom att denatureringsafgiften i enlighet med bestämmelsen i Kongl. Maj:ts kungörelse den 1 juni 1894 om ändrad lydelse af § 10 mom. 4 i kongl. förordningen angående vilkoren för tillverkning af bränvin den 13 juli 1887 utgått med 2 öre per liter af normalstyrka.

I sammanhang härmed ville arméförvaltningen framhålla önskvärdheten af, att ifrågavarande denatureringsafgift, i hvad som rörde för tillverkningen vid Åkers krutbruk afsedd sprit, blefve väsentligen ned-satt. Den sålunda uppstående besparingen komme naturligtvis kruttillverkningen tillgodo, och då denatureringen vid krutbruket städse kunde och borde utföras med jemförelsevis stora partier sprit för hvarje gång, skulle väl den eller de personer, som verkställde denatureringen, äfven med en vida mindre afgift än den nu stadgade, kunna erhålla skäligen godtgörelse för det med ifrågavarande operation förenade arbetet.

Beträffande den af revisorerne omförmälda oskäligt höga ersättningen för en denatureringsförrättning har utskottet till en början velat

erinra, att arfvodet för denna förrättning, som egde rum i september 1894, utgick efter bestämmelserna i kongl. förordningen den 10 oktober 1890 angående denaturering af bränvin, men att dessa bestämmelser blifvit ändrade genom Kongl. kungörelsen den 30 november 1894, hvarigenom denatureringsafgiften nedsattes från 3 till 2 öre per liter bränvin och kontrollantens arvode, som förut utgått med 2,5 öre för hvarje liter bränvin, minskades till 1 öre per liter.

Hvad i öfrigt vidkommer kostnaden för denatureringen af den i kruttillverkningen ingående spriten, förefaller det utskottet olämpligt, att redan nu, innan någon erfarenhet vunnits angående resultaten af den genom nyssnämnda kungörelse af den 30 november 1894 stadgade nedsättningen i denatureringsafgiften, påkalla en ändring i densamma, derom förslag ej heller blifvit från revisorernes sida framställt; och torde åtgärder i detta afseende vara så mycket mindre af behofvet påkallade, som antagas kan, att, sedan uppmärksamheten blifvit väckt å förevarande ämne, det torde komma att tillses, att afgifterna i oförmälda hänseende hädanefter icke komma att sättas till högre belopp än skäligt är.

Med afseende härå får utskottet hemställa,

att revisorernas förenämnda framställning icke må till någon vidare åtgärd föranleda.

Lotsstyrelsen.

§ 7.

(Rev. ber. pag 168; utl. pag. 610.)

Enligt hvad revisorerne inhemtat, hade lotsverkets flytande fyrrättningar under revisionsåret ökats med tre nya fyrskepp af stål, be-tecknade med n:is 17, 18 och 19. Det förstnämnda, som tillverkats af W. Lindbergs verkstads- och varfsaktiebolag för en kostnad af 153,470 kronor, vore försedt med ångmaskin och afsedt för grundet Svinbådan vid norra inloppet till Öresund. Fartygen n:is 18 och 19 hade tillverkats vid Kockums mekaniska verkstad i Malmö och betingat en kostnad af respektive 79,937 kronor och 35,540 kronor samt vore afsedda, n:o 18 till reservfyrskepp för grundet Fladen i Kattegatt och n:o 19 att förläggas vid Norströmsgrundet utanför Luleå. Beträffande samtliga dessa fartygsbyggnader hade enskilda personer utom lotsverket aulitats dels

*Ang. sakkun-
nigt biträde
vid konstruk-
tion af lots-
verkets fartygs-
materiel m. m.*

för uppgörande och granskning af konstruktionsritningar och beräkningar, dels ock för öfvervakande af arbetena. Fyrskeppet n:o 19, som från den 27 augusti till den 23 oktober 1894 varit utlagdt vid Norströmsgrundet, hade under år 1895 icke varit användt, utan öfverlemnats till flottans varf i Stockholm, der fartyget, som i sitt ursprungliga skick befunnits mindre sjödugligt, underginge en väsentlig ombyggnad. Med afseende å detta förhållande och då äfven under föregående år inträffat, att dylik ombyggnad eller ändring af lotsverkets fartyg företagits utan att vara föranledd af föregående slitning, hade revisorerne funnit sig böra ifrågasätta, huruvida icke för vinnande af en mera noggrann och tillförlitlig utredning rörande konstruktionen af fartygsmateriel för lotsverket, bestyret härmed borde, på sätt jemväl af 1894 års revisorer antydts, uppdragas åt mariningeniörsstaten i stället för, såsom hittills varit fallet, åt personer, som tillfälligtvis för ändamålet anlåtats.

Med afseende å revisorerernas nu omförmälda framställning har lotsstyrelsen i afgifvet utlåtande af den 7 januari innevarande år anført, att, ehuru lotsstyrelsen redan i sitt utlåtande den 15 januari 1895 uttalat sig i anledning af 1894 års revisorers åberopade antydan, hvilken derefter icke föranledd vidare åtgärd, och ehuru revisorerernas nu gjorda uttalande icke innefattade någon anmärkning mot lotsstyrelsens förvaltningsåtgärder under det år revisionen omfattade, utan berörde organisationsfrågor, som tillhörde Kongl. Maj:ts afgörande, ville dock styrelsen i anledning af detsamma i korthet anföra följande.

Lotsstyrelsen hade länge haft sin uppmärksamhet fäst vid önskvärldheten för styrelsen att vid handläggning af frågor om fartygsmateriel hafva till sitt förfogande ett vetenskapligt bildadt biträde, som genom fortsatt tjenstgöring kunde förvärfva en för lotsverket fruktbarande kännedom om dess särskilda materiel, och i enlighet härmed hade lotsstyrelsen ock i sitt den 25 sistlidne november afgifna statsförslag för 1896 hemställt om anvisande af arfvode åt ett dylikt biträde. Hvad anginge den af revisorerne ånyo anvisade utvägen, eller att mariningeniörsstaten borde erhålla åliggandet att härutinnan tillhandagå lotsstyrelsen, så förutsatte detta en sådan förändring af mariningeniörsstatens instruktion, att chefen för densamma och hans underlydande tjenstemän komme att intaga ungefär samma ställning till lotsverkets öfverstyrelse, som nu funnes föreskrifven för ifrågavarande personal i förhållande till flottans öfverstyrelse, på det erforderligt biträde alltid vid behof måtte stå lotsstyrelsen till buds. För egen del betviflade lotsstyrelsen fortfarande lika mycket, som tillförne, att en dylik förändring vore nyttig eller ens utförbar, och föredroge obetingadt den lösning af frågan, som innehölles

i styrelsens ofvanberörda framställning den 25 november 1895, eller ock, om sistnämnda framställning ej vunne Kongl Maj:ts bifall, att ändring i nuvarande förhållandet ej måtte ega rum.

Utskottet, som tagit del af kongl. brefvet den 13 december 1895 angående staten för lotsstyrelsen för år 1896, har deraf inhemtat, att Kongl. Maj:t icke bifallit lotsstyrelsens i skrifvelse den 25 november 1895 gjorda framställning om upptagande i staten för lotsstyrelsen för år 1896 af ett arvode af 2,400 kronor till ett biträde för mariningeniörsärenden.

Då emellertid, såsom revisorerne jemväl antydt, derest man vill vinna en noggrann och tillförlitlig utredning rörande konstruktionen af fartygsmaterielen för lotsverket, bestyret härmed icke lämpligen torde böra uppdragas åt personer, som tillfälligtvis för ändamålet anlitas, och då jemväl lotsstyrelsen i förenämnda utlåtande framhållit önskvärdheten af att hafva tillgång till ett vetenskapligt bildadt biträde, som genom fortsatt tjänstgöring kunde förvärfva en för lotsverket fruktbarande kännedom om dess särskilda materiel, torde kunna antagas, att, om ock Kongl. Maj:t icke ansett, att ett ständigt biträde för mariningeniörsärenden bör hos lotsstyrelsen anställas, åtgärder dock varda vidtagna, hvarigenom lotsstyrelsen sättes i tillfälle att, då fråga uppstår om nyanskaffning eller förändring af lotsverkets fartygsmateriel, kunna för uppgörande eller granskning af konstruktionsritningar och beräkningar samt för arbetenas öfvervakande anlita personer, hvilka ega speciel kännedom om denna materiels beskaffenhet och de kraf, som ställas å densamma.

Under uttalande häraf får utskottet hemställa,

att hvad revisorerne i förevarande hänseende anført icke må till någon Riksdagens vidare åtgärd föranleda.

Navigationsskolorna.

§ 8.

(Rev. ber. pag. 174 och 175, utl. pag. 589 och 590.)

Jemte meddelande af en tabell öfver medeltalet elever i navigationsafdelningarna vid rikets navigationsskolor under läsåren femårsperioden

Bih. till Riksd. Prot. 1896. 4 Saml. 1 Afd. 35 Häft.

Ang. indragning af navigationsskolor.

1877—1882, 1882—1887 och 1887—1892 samt treårsperioden 1892—1895, hafva revisorerne påvisat, hurusom af denna tabell framginge, att elevantalet i nämnda afdelning af navigationsskolorna under femtonårsperioden 1877—1892 betydligt nedgått, samt att jemväl under de följande tre läsåren 1892—1895 samma tendens till sjunkning fortfarande gjort sig gällande beträffande skolorna i Karlshamn, Vestervik, Gefle, Hernösand och Visby. Vid skolorna i sistnämnda städer äfvensom i Strömstad hade medeltalet elever i hvarje skola under de senare åren icke öfverstigit 25 och i allmänhet hållit sig betydligt under detta antal. Under erinran, att endast vid skolorna i Stockholm, Göteborg och Malmö upprätthållits undervisning på en maskinistafdelning jemte navigationsafdelningen, hade revisorerne velat framhålla, att orsaken till den aftagande freqvens af sistnämnda afdelning, som ofvan påvisats, mindre vore att söka i sjöfartens för tillfället tryckta läge än i det förhållande, att varuutbytet sjöledes allt mer och mer förmedlades genom ångfartyg med större tontal och snabbare resor, hvarigenom den större mängden af smärre segelfartyg utträngts och sålunda behofvet af befäl minskats. Med afseende å de förändrade förhållanden, som sålunda inträdt, syntes det revisorerne kunna med skäl ifrågasättas, huruvida icke en del af de smärre navigations-skolorna borde indragas, helst, vid den utveckling, kommunikationerna inom landet numera vunnit, det för eleverna icke borde medföra synnerlig olägenhet att besöka en från hemmet något aflägsen skola. Genom en sådan indragning af åtskilliga navigationsskolor skulle den fördel vinnas, att vid de kvarvarande kunde utan förhöjd kostnad för det hela anordnas en fullständigare undervisning, som måhända vid samtliga dessa skolor borde omfatta jemväl de till maskinistafdelningen hörande ämnen.

I det af marinförvaltningen den 24 januari innevarande år afgifna utlåtande angående de i förevarande revisionsberättelse gjorda framställningar, som beröra förvaltningens verksamhetsområde, har förvaltningen, beträffande förenämnda yttrande angående navigationsskolorna, förklarat, att förvaltningen ansåge hvad revisorerne anfört vara synnerligen välgrundadt. Uti ett den 12 mars 1889 afgifvet utlåtande öfver af komiterade utarbetadt förslag till nytt reglemente och ny stat för rikets navigationsskolor hade marinförvaltningen i likhet med komiterade, på anförda skäl hemställt, att navigationsskolorna i Strömstad, Karlshamn och Vestervik måtte indragas, hvarigenom skulle möjliggöras en del enligt marinförvaltningens tanke synnerligen önskvärda förändringar i navigationsskolornas organisation. Kongl. Maj:t hade hos 1890 års Riksdag föreslagit indragning af allenast den förstnämnda af dessa skolor, men detta förslag hade ej vunnit bifall af Riksdagen, som likväl hufvud-

sakligen godkänt det, under förutsättning af den föreslagna indragningen af skolor, uppgjorda förslaget till ny löneroglering för navigationsskolornas lärarepersonal. Genom det derefter af Kongl. Maj:t utfärdade reglemente för skolorna den 6 juni 1890 har likväl dessas ställning icke ansetts definitivt ordnad. Så hade, på marinförvaltningens, i anledning af å nyo väckt fråga om indragning af en del skolor, väckta förslag, genom kongl. bref den 10 februari 1893 förordnats, att föreståndare- och lärarebefattningar vid skolorna, hvilka derefter blefve lediga, skulle tillsvidare uppehållas på förordnande. Och under den fortsatta tillämpningen af berörda reglemente hade behovet af dettas omarbetning ofta låtit sig förnimma. Slutligen hade i skrifvelse den 12 november 1895 marinförvaltningen föreslagit, att Kongl. Maj:t måtte tillsätta en komité, med uppdrag dels att yttra sig angående lämpligheten af att indraga en del navigations-skolor, dels ock att afgifva förslag till nytt reglemente för skolorna.

För så vidt utskottet inhemtat, har någon komité, i enlighet med hvad marinförvaltningen föreslagit, ännu icke blifvit tillsatt; men då hvad bemälda embetsverk i förenämnda utlåtande anført gifver vid handen, att förslag föreligger om åtgärder i det af revisorerne antydda syfte, finner utskottet sig för närvarande sakna anledning till särskild framställning i detta ämne, utan har endast velat hvad i förevarande hänseende förekommit för Riksdagen

omförmåla.

Stockholms stads kronoräkenskaper och länens landsböcker.

§ 9.

(Rev. ber. pag. 202; utl. pag. 619.)

Vid granskning af Göteborgs och Bohus läns ränterispecialräkning för revisionsåret hade revisorerne uppmärksamhet blifvit fästad derå, att å sjetten hufvudtiteln anslag till landsstatens aflöning och ålders-tillägg enligt anordning den 8 december 1894 utbetalts till sysslomännen i afvikne kronofogden i Inlands fögderi Axel Wallgrens konkurs såväl »bemälde Wallgren tillkommande lön och ålderstillägg för juni med december månad» 1894 med sammanlagdt 2,041 kronor 66 öre, som ock tjänstgöringspenningar från och med den 1 till och med den 29 maj samma år med 101 kronor 34 öre.

*Ang. utbetald
aflöning för
en afvikne
landsstats-
tjänsteman.*

Enligt hvad räkenskapen utvisade och i öfrigt vore veterligt, hade Wallgren afvikit ur tjensten redan den 15 maj 1894 och sedan dess icke låtit sig afhöra.

Enligt hvad likaledes vore känt, hade Wallgren rymt från riket, efterlemnande balans å den honom anförtrödda uppörd, som, hvad allmänna medel anginge, öfverstege 10,000 kronor.

Då jemlikt stadgandet i 25 kap. 19 § strafflagen, jemfördt med bestämmelserna i 22 § samma kapitel och lag, embets- eller tjänsteman, som utan lof eller tillkännagifvet förfall afhållit sig från tjenstgöring och ej kunnat med kallelse träffas eller inställas och hvilken icke instälde sig inom tre månader, sedan kallelse i allmänna tidningarna ågått, skulle afsättas, hade revisorerne funnit anmärkningsvärdt, att Wallgren ännu icke vid årets slut träffats af dylik påföljd, och hade revisorerne af sådan anledning velat förhållandet omförmåla.

I häröfver afgifvet yttrande af den 30 december 1895 har Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län meddelat, att Kongl. Maj:ts befallningshafvande i skrifvelse den 6 juni 1894 förordnat landsfiskalen, vice häradshöfdingen N. von Zweigbergk att vid laga domstol efter sig företeende omständigheter mot förbemålde Wallgren anställa och utföra ansvars- och ersättningstalan för de fel och förbrytelser, han kunde hafva begått och som fölle under allmänt åtal, men icke vore af beskaffenhet att tillhöra kammarrättens pröfning.

Enligt hvad utskottet inhemtat, har, sedan offentlig stämning blifvit af kammarrätten å förbemålde Wallgren utfärdad, men denne ej inom förelagd tid sig instält, kammarrättens advokatfiskal mot Wallgren fört talan, med anledning hvaraf kammarrätten genom utslag den 7 i denna månad, på grund af hvad Wallgren låtit komma sig till last i förmågo af åberopade lagrum, dömt Wallgren att vara förlustig sitt kronofogdeembete och ovärdig att i rikets tjenst vidare nyttjas samt att undergå straffarbete i 6 år och vara medborgerligt förtroende förlustig under ytterligare 6 år, hvarjemte kammarrätten förpligtat Wallgren till statsverket utgifva 13,668 kronor 63 öre med ränta.

I likhet med hvad revisorerne anført har utskottet funnit anmärkningsvärdt, att Kongl. Maj:ts befallningshafvande icke föranstaltat derom, att kallelse blifvit i allmänna tidningarne å Wallgren utfärdad, med den påföljd, som i 25 kap. 19 och 22 §§ strafflagen stadgas; och har utskottet derjemte fäst sin uppmärksamhet på, att, då, jemlikt 66 §§ 2 mom. af landshöfdingeinstruktionen den 10 november 1855, Kongl. Maj:ts befall-

ningshafvande eger att, om landsstatstjensteman från tjensten sig olöfligen afhåller, ådöma honom suspension från tjenst och lön på högst tre månaders tid, berörda stadgande icke i förevarande fall blifvit af Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län tillämpadt.

Då det emellertid icke tillkommer utskottet att bedöma, huruvida någon försummelse af Kongl. Maj:ts befallningshafvande i antydda hänseende föreligger, har utskottet endast velat förhållandet för Riksdagen

omförmåla.

Ultuna landtbruksinstitut.

§ 10.

(Rev. ber. pag. 233.)

Vid genomseende af verifikationerna till Ultuna instituts och egendoms räkenskaper för revisionsåret hade revisorerne funnit, att samtliga under året liqviderade räkningar saknade rektors eller annan vederbörandes påskrift om deras godkännande till betalning; och då det syntes revisorerne vara önskligt, att rättelse härutinnan för framtiden skedde, hade revisorerne velat å förhållandet fästa uppmärksamheten.

*Ang. attes-
ring af de för
institutet be-
talda räknin-
gar.*

Styrelsen för Ultuna landtbruksinstitut har i utlåtande af den 4 januari innevarande år, med anledning af revisorernes berörda framställning, öfverlemnadt infortrade förklaringar deröfver från såväl rektorn som egendomsförvaltaren vid institutet under uttalande, att styrelsen icke hade något att till dessa förklaringar tillägga.

I sin berörda förklaring har institutets rektor anfört, att då institutets kassa och räkenskaper förr handhafs af en särskild kamrerare, hade alla räkningar af institutets föreståndare granskats och försetts med hans påskrift om deras godkännande, men att vid den nya organisation af institutet, som trädte i kraft år 1892, kamrerarebefattningen indragits och rektor ålagts att handhafva läroverkets ekonomi; och hade han alltså sedan dess själf verkställt alla utbetalningar för institutet; och då han naturligtvis för hvarje räknings betalning granskade dess rigtighet, hade särskildt påtecknande derom på räkningarna ej synt öka kontrollen och sålunda befunnits vara alldeles ändamålslös.

Institutets egendomsförvaltare har i den infortrade förklaringen likaledes andragit, att, då han sjelf såsom förvaltare af Ultuna egendom och ansvarig redogörare för egendomens tillgångar verkstälde alla utbetalningar, han granskade hvarje räkning förr än den betaltes och dervid kontrollerade räkningens rättighet, vid hvilket förhållande en särskild af honom verkställd attestering af räkningen syntes vara en ändamålslös formalitet.

Vid de i detta ärende afgifna förklaringar har utskottet icke haft något att erinra; men då desamma icke influtit bland de vid den tryckta berättelsen fogade yttrandena öfver revisorernes framställningar, har utskottet ansett sig böra bringa dem

till Riksdagens kännedom.

Statskontoret.

§ 11.

(Rev. ber. pag. 268—270, utl. pag. 636—639.)

Ang. den
Höganäs
stenkolsverk
medgifna fri-
het från berg-
verkstionde.

Genom kongl. brefvet den 20 juni 1801 hade, enligt hvad revisorerna meddela, Höganäs stenkolsverk beviljats frihet från erläggande af bergverkstionde för en tid af trettio år, och hade, efter denna frihetstids förlopp och sedan åtgärd vidtagits för stenkolsverkets taxerande till tionde, genom kongl. bref den 9 mars 1833 förklarats, att verket skulle från erläggande af tiondeafgift *tills vidare* vara befriadt.

I ett till Kongl. Maj:t, med anledning af väckt fråga om bergverkstiondens afskaffande, ovillkorligen för sådana bergverk, som icke vore i åtnjutande af särskilda privilegier, och för de privilegierade verken mot vilkor af privilegiernas upphörande eller aflösande, den 13 november 1871 afgifvet utlåtande hade kammar- och kommerskollegierna beträffande Höganäs stenkolsverk anfört, att, såvidt af de hos kollegierna förvarade handlingar kunnat utrönas, detta verk icke vore i åtnjutande af någon från statens sida meddelad förläning eller annan förmån af sådan natur, att verket kunde förklaras vara försedt med något slags privilegium i den vid detta uttryck allmänneligen och hvad anginge åtskilliga andra bergverk fästade mening, i följd hvaraf stenkolsverket i detta hänseende vore likställigt med oprivilegierade ädlare verk. I Kongl. Maj:ts till 1872 års Riksdag aflättna proposition

om bergverkstiondens afskaffande hade i öfverensstämmelse härmed icke gjorts något förbehåll för ifrågavarande stenkolsverk.

Den kongl. propositionen hade emellertid af Riksdagen afslagits, och sedan kammar- och kommerskollegierna i skrifvelse den 13 november 1872 fästat uppmärksamheten på frågan, huruvida tionde borde påföras dittills icke skattlagda verk, som enligt äldre författningar kunde kännas skyldiga till dess erläggande, hade Kongl. Maj:t vid ärendets föredragning den 9 januari 1874, hvad särskildt angick Höganäs stenkolsverk, förklarat, att, då, såväl storleken som beskaffenheten af de förmåner, hvilka tillgodokommit detta verk, vore i väsentlig mån beroende deraf, huruvida bolaget, som egde verket, ville erkänna de vilkor, under hvilka vissa försträckningar blifvit detsamma af statsverket beviljade, Kongl. Maj:t ville framdeles meddela det beslut, hvartill omständigheterna kunde föranleda.

Då Kongl. Maj:t derefter i proposition till 1877 års Riksdag föreslog eftergifvande af allt bergverkstionde, undantogs frågan om Höganäs stenkolsverks tiondeskyldighet såsom då ännu icke slutligen utredd; och kongl. kungörelsen den 10 augusti 1877 om bergverkstiondens upphörande förklarades i enlighet härmed uttryckligen icke gälla ifrågavarande verk.

Frågan om stenkolsverkets tiondeskyldighet hade sedermera bragts å bane vid 1888 års riksdag. I proposition till sistnämnda Riksdag hade nemligen Kongl. Maj:t, med förmälan, att jemte några verk, hvilkas egare icke förklarat sig villige att ingå på de för bergverkstiondens eftergifvande jemlikt kongl. brevet den 10 augusti 1877 bestämda vilkor, endast Höganäs stenkolsverk qvarstode såsom underkastadt skyldigheten att utgöra bergverkstionde, föreslagit, att Riksdagen måtte medgifva, att den för öfriga bergverk i riket medgifna tiondefrihet finge tillämpas äfven å ifrågavarande verk; och hade i det propositionen bilagda protokoll öfver finansärenden för den 22 december 1887 lemnats en utförlig redogörelse såväl för frågans föregående behandling som för ofvan berörda, stenkolsverket lemnade försträckning och de transaktioner, genom hvilka detsamma under statsverkets förmedling öfverlåtits från ett äldre bolag till dess nuvarande innehafvare.

I sitt öfver Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning afgifna utlåtande hade statsutskottet anført, att statens fordringsanspråk beträffande Höganäs stenkolsverk måste anses dåmera vara preskriberade och att skäl icke vore för handen att, med hänsyn till bolagets bestridda betalningsskyldighet för fordom åtnjutna statsbidrag, vare sig upphäfva den frihet från tiondens utgörande, som tills vidare vore bo-

laget förunnadt eller föreskrifva särskilda förbehåll eller vilkor för definitivt tilldelande af tiondefrihet åt stenkolsverket; och hemställde utskottet följaktligen om bifall till den gjorda framställningen. Vid ärendets behandling stannade emellertid Riksdagens kamrar i olika beslut, i det att Andra Kammaren biföll utskottets hemställan oförändrad, hvaremot Första Kammaren, med anslutning till ett inom kammaren under förhandlingarne i ämnet framställt yrkande, beslöt att bifalla Kongl. Maj:ts framställning under förutsättning, att i fråga om upptagande af nya stenkolsgrufvor Höganäs stenkolsverk skulle vara underkastadt lagen angående eftersökande och bearbetande af stenkolsfyndigheter den 28 maj 1886, så att det icke i fråga derom finge på grund af äldre privilegier anses inom någon del af Skåne hafva annan eller bättre rätt än andra koncessionssökande.

Frågan, som sålunda på grund af kamrarnes skiljaktiga beslut förföll, hade sedermera icke återupptagits till behandling.

Af hvad sålunda anförts, ansåge revisorerne framgå, att Höganäs stenkolsverks aktiebolag fortfarande måste anses skyldigt att för stenkolsverket utgöra bergverkstionde. Härför talade, enligt revisorerens förmenande, otvetydigt såväl Kongl. Maj:ts framställning till 1888 års Riksdag, hvilken just afsett bolagets befrielse från nämnda skyldighet, som äfven de af berörda framställning föranledda förhandlingarne vid sistnämnda års riksdag. Vid sådant förhållande och då de omständigheter, som på sin tid föranledde åtgärden att tills vidare frikalla bolaget från utgörande af tionde, icke längre vore för handen, hade revisorerne velat ifrågasätta, huruvida icke antingen de privilegier, af hvilka Höganäs stenkolsverk möjligen är i åtnjutande, må upphävas, eller, derest stenkolsverket befinnes icke vilja afstå från dessa privilegier, verket må åläggas fullgöra sin skyldighet att erlægga bergverkstionde.

I häröfver afgifvet gemensamt utlåtande hafva kammar- och kommerskollegierna hufvudsakligen anført följande:

Uti proposition till 1888 års Riksdag hade Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att medgifva, det den för öfriga bergverk i riket medgifna tiondefrihet måtte äfven å Höganäs stenkolsverk tillämpas. Riksdagens kamrar hade emellertid vid behandlingen af denna fråga stannat i olika beslut, till följd hvaraf densamma då förfallit.

Genom remiss hade kammar- och kommerskollegierna derefter erhållit Kongl. Maj:ts befallning att, efter förnyad utredning med särskild hänsyn till utfärdade stadganden rörande stenkolsfyndigheters eftersökande och bearbetande, gemensamt afgifva utlåtande, huruvida Höganäs stenkolsverk vore i åtnjutande af några sådana privilegier

eller förmåner, hvilkas upphörande borde göras till vilkor för eftergift af den stenkolsverket åliggande tiondeskyldighet.

Kollegierna, som den 1 november 1888 afgifvit det sålunda infordrade underdåniga utlåtandet, hade deruti redogjort för den behandling frågan om Höganäs stenkolsverks privilegier förut undergått, bland annat, hos kollegierna, och uttalat den mening, att Höganäs stenkolsverk, eller såsom benämningen å det bolag, som egde stenkolsverket, rätteligen lydde, Höganäs stenkolsbolag, på grund af sina privilegier, jemförda med de i afseende å stenkolsfyndigheters tillgodogörande tillämpliga författningar, borde anses intaga en undantagsställning såväl i förhållande till det allmänna som till jordegaren.

Denna undantagsställning hade uppstått till följd af det tillstånd eller privilegium, som den 18 februari 1737 af bergskollegium meddelats vissa personer att upptaga och försöka de vid Helsingborg »under tiden bearbetade men lemnade stenkolsbrott och grufvor jemte flere fossilier, som dervid anträffas kunde», hvilket tillstånd den 29 mars 1738 utsträckts till ännu andra områden. Sedan derefter statssekreteraren m. m. friherre Eric Ruth fått berörda rättigheter på sig öfverlåtna, hade desamma genom kongl. bref den 6 maj 1788 stadfästats för honom och hans rättsinnehafvare, samt genom bergskollegii resolution den 14 november 1788 förklarats, att Luggude och Rönneberga härader skulle anses såsom ett för stenkolsverket utstakadt och fastställt distrikt, inom hvars gränser friherre Eric Ruth hade att tillegna sig och åtnjuta alla de förmåner och rättigheter, som genom bergskollegii privilegium den 18 februari 1737 och dess skrifvelse den 29 mars 1738 dåvarande intressenterna i verket förunnade blifvit.

Några andra privilegier eller förmåner jemförliga med dem, hvilkas afstående gjorts till vilkor för bergverkstiondens afskaffande för vissa i den kongl. kungörelsen den 10 augusti 1877, angående upphörande af bergverkstionden, uppräknade verk, innehade, såsom kollegierna jemväl förut i utlåtanden den 13 november 1871 och 23 november 1876 upplyst, icke Höganäs stenkolsbolag.

Den stenkolsverket åliggande tiondeskyldighet hade uppkommit på grund af den här i riket förut i sådant afseende gällande lagstiftning; och skulle nyssberörda kungörelse, enligt hvad i densamma uttryckligen sades, icke gälla ifrågavarande verk.

I sitt utlåtande den 1 november 1888 hade kollegierna slutligen anført, att en ändring i Höganäs stenkolsverks förut här omförmälda undantagsställning borde göras till vilkor för eftergift af den stenkols-

verket åliggande tiondeskyldighet, och att denna ändring borde åvägbringas och ordnas på det sätt, att, mot det att tiondeskyldigheten definitivt förklarades upphörd samt ett arbetsområde, bestående af den jordrymd bolaget sjelft egde eller eljest med grufarbete belagt och möjligen derutöfver hvad som för ett ändamålsenligt bestämmande af arbetsområdet kunde anses erforderligt, blefve för bolaget fastställt, bolaget i afseende å rättigheten att inom Luggude och Rönneberga härader i öfrigt eftersöka och bearbeta stenkolsfyndigheter afstode från sina privilegier.

Då inga förhållanden sedermera tillkommit, som kunde gifva kollegierna anledning till ändrad uppfattning i frågan, hade kollegierna alltså nu åberopat hvad kollegierna i merberörda utlåtande den 1 november 1888 andragit; varande vid det nu afgifna utlåtandet fogadt utdrag af det vid ärendets föredragning i sammanträde med kammar- och kommerskollegierna förda protokoll, innefattande ett af kommersrådet friherre Hugo Rehbinder afgifvet yttrande, deri han såsom sin mening åberopade det af honom vid kollegiernas gemensamma sammanträde den 1 november 1888 angående då förevarande fråga rörande tiondefrihet för Höganäs stenkolsverk afgifna och vid det af kollegierna öfvermälda utlåtande nyssnämnda dag fogade yttrande, hvari på anförda grunder tillstyrkts infordrande från Höganäs stenkolsbolag af yttrande, huruvida och i hvad mån bolaget vore villigt att, under förutsättning af tiondefrihet, afstå från de rättigheter, som på grund af dess privilegier kunde detsamma tillkomma.

Med föranledande af revisorernas ifrågavarande framställning beträffande den tiondefrihet, som åtnjutes af Höganäs stenkolsverk, har herr statsrådet m. m. H. Wikblad med skrifvelse den 25 sistlidne februari till utskottets kännedom öfverlemnadt afskrift af en utaf Kongl. Maj:t den 31 januari innevarande år till Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län aflåten skrifvelse, hvarigenom Kongl. Maj:t, sedan Kongl. Maj:ts bemälda befallningshafvande med anledning af kammar- och kommerskollegiernas ofvanberörda skrifvelse af den 1 november 1888, efter erhållen remiss till Kongl. Maj:t med skrifvelse den 24 februari 1890 öfverlemnadt yttrande i ärendet af Höganäs stenkolsaktiebolag, låtit genom Kongl. Maj:ts befallningshafvande anmoda bolaget att inom den 1 nästkommande juli till Kongl. Maj:t inkomma med yttrande, huruvida bolaget vore villigt att — mot det att den Höganäs stenkolsverk åliggande tiondeskyldighet definitivt förklarades upphörd samt ett arbetsområde, bestående af den jordrymd, bolaget sjelft egde eller eljest med

grufvearbete belagt, och hvad som derutöfver för ett ändamålsenligt bestämmande af arbetsområdet tilläfventyrs kunde, i enlighet med uppgift, som bolaget i sådant afseende egde meddela, anses erforderligt, blefve för bolaget fastställt — beträffande rättigheten att inom Luggude och Rönnebergs härad i öfrigt eftersöka och bearbeta stenkolsfyndigheter afstå från sina privilegier.

Då sålunda det ärende, som i revisorernas förevarande framställning blifvit berördt, är föremål för Kongl. Maj:ts behandling, har utskottet endast velat hvad uti ifrågavarande hänseende förekommit för Riksdagen

omförmäla.

§ 12.

(Rev. ber. pag. 271—297; utl. pag. 642—671).

Revisorerna, som egnat särskild uppmärksamhet åt Nya Trollhätte kanalbolags åtgöranden beträffande de af detta bolag från Trollhätte kanal- och slussverk förvärfvade fastigheter hafva i detta ämne, jemte bifogande af afskrifter af de för Trollhätte kanal- och slussverks bolag den 13 december 1793 och för Nya Trollhätte kanalbolag den 2 februari 1838 utfärdade privilegier samt af det emellan Kongl. Maj:t och kronan å ena samt sistnämnda bolag å andra sidan den 20 mars 1838 upprättade kontrakt angående Trollhätte kanals utvidgande och dermed sammanhängande arbeten, hufvudsakligen anfört följande.

*Ang. Nya
Trollhätte ka-
nalbolagsrätts-
förhållande till
kronan.*

Den 13 december 1793 hade Kongl. Maj:t utfärdat privilegier för Trollhätte kanal- och slussverks bolag att fullborda och sedan allt framgent underhålla Trollhätte kanal och slussverk med vissa vilkor och förmåner. Åt bolaget hade Kongl. Maj:t från 1794 års början upplåtit:

Gustafs och Gustaf Adolfs slussar med deraf fallande slusspenningar jemte de dertill hörige sluss-skrifvarehus samt den vid Brinkebergs kulle utdömda sluss och dervid belägna dam;

ett åttendedels mantal Hulan vid Carls-graf, undantagandes den plats, som derifrån var tagen för kronobränneriet, hvilken plats dock, i fall bränneriet komme att upphöra, då skulle tillfalla bolaget;

ett fjerdedels mantal Hjulqvarnen; fem sextonedels mantal Håjum; en fjerdedel i Olidan samt den rättighet Kongl. Maj:t och kronan af enskilde sig tillköpt att draga kanalen öfver Trollhättebergen;

två mjölqvarnar, den ena vid Carls-graf och den andra vid Trollhättan; en finbladig såg med de husbyggnader, som åtföljde sågen och berörda två qvarnar;

en kalk- och en cementugn samt krutbodarne;

byggmästarebostället säteriet Lilla Hult med derunder lydande hemmanet Qvarntorp;

hela Kafledammen vid Trollhättan med stranden derifrån till öfra ändan af slussen vid Polheims kanal.

Trollhätteströmmarne skulle dock alltid förblifva under Kongl. Maj:ts och kronans ego och förvaltning; men bolaget förbehölls den rättighet att blifva hördt, innan några vattenverk deruti anlades, på det bolaget måtte ega tillfälle anmäla, om något intrång slussverket derigenom förorsakades.

Ofvannämnda slussar, hemman och lägenheter öfverlemnade Kongl. Maj:t åt bolaget, att med bibehållande af deras krononamn och natur under perpetuelt arrende tillträda, innehafva och nyttja samt med det nya kanal- och slussverket för alla tider införlifva och inkomsterna deraf uppbära och gagna, utan att någon afsöndring deraf vore tillåten.

Sedan med anledning af Göta kanals öppnande för sjöfarten det befunnits nödvändigt att utvidga Trollhätte kanals slussar till samma dimensioner som den förstnämnda kanalens, men Trollhätte kanal- och slussverksbolag förklarar sig icke kunna åtaga sig kanalens föreslagna ombyggnad, hade bildats ett nytt bolag för arbetets utförande, hvilket bolag Kongl. Maj:t genom öppet bref och privilegium af den 2 februari 1838 oktrojerat, att under namn af Nya Trollhätte kanal-bolag — i enlighet med ett emellan storamiralembetets tredje afdelning och det nya bolaget afslutadt kontrakt om Trollhättekanalens utvidgande, byggandet af slussar vid Trollhättan och verkställande af öfriga dermed förenade arbeten i Göta elf efter af Kongl. Maj:t fastställd plan — nämnda arbeten företaga och fullborda samt kanalen och dess slussar med allt hvad dertill hörde eller densamma genom berörda Kongl. bref tillagdt blefve, allt framgent i everldeliga tider ega, underhålla och afkastningen deraf sig till nytta använda.

Till aktieegarne i Trollhätte kanal- och slussverk skulle det nya bolaget erlägga kontant lösen för kanal- och slussverket med alla dess tillhörigheter till det af förbemälde aktieegare fordrade belopp med femtiofem riksdaler banko för hvarje aktie, eller för alla aktierna med en sammanräknad summa af 419,375 riksdaler banko; och skulle det nya bolaget derjemte ansvara för uppfyllandet af alla det gamla bolagets åligganden och förbindelser; »kunnande i följd häraf de till gamla

Trollhätte kanal- och slussverksbolag, genom nådigt privilegium af den 13 december 1793, förlänte lägenheter icke af nya bolaget från kanalverket afsöndras».

Genom omförmälda kongl. bref och privilegium af den 2 februari 1838 tillförsäkrades det nya bolaget att i tjugufem år ifrån och med år 1838 till och med år 1862 af handels- och sjöfartsfonden erhålla ett årligt bidrag af 60,000 riksdaler banko. Bolaget deremot skulle efter tjugufem års förlopp ifrån arbetets början till Kongl. Maj:t och kronan årligen erlägga en afgift af 10,000 riksdaler banko samt dessutom allt, hvarmed behållna inkomsten öfverstege 100,000 riksdaler banko.

Samtidigt med privilegiernas beviljande eller den 2 februari 1838 utfärdade Kongl. Maj:t »regler för nya Trollhätte kanalbolag», i hvilka upprepades bestämmelsen, att de till gamla Trollhättebolaget förlänte och af det nya bolaget förväfvade lägenheter icke finge af detta från kanalverket afsöndras.

Med anledning af Kongl. Maj:ts förenämnda bref upprättades den 20 mars 1838 kontrakt emellan Kongl. Maj:t och kronan, å ena, och Nya Trollhätte kanalbolag, å andra sidan, enligt de vilkor, hvilka i det kongl. brefvet finnas upptagna i afseende å de ifrågavarande arbetenas utförande. (Bil. C.) I detta kontrakt förbinder sig bolaget till, bland annat, att öfvertaga alla det gamla bolagets åligganden.

Förutom de genom 1793 års privilegier till Trollhätte kanal- och slussverksbolag upplåtna hemman och lägenheter förvärfvade sig bolaget åtskillig annan för kanalverket erforderlig jord. Denna utgjordes, enligt hvad i den af Nya Trollhätte kanalbolags revisorer den 11 juni 1868 afgifna revisionsberättelse upplyses, af följande fastigheter, nemligen halfva skattefrälsehemmanet Åker, halfva frälsehemmanet Lilla Håjum och fem sextonedels mantal kronoskatte Stora Håjum med underliggande lägenheter och vattenverk, enligt Wäne m. fl. häraders fastedom den 30 juni 1796;

tre åttendedels mantal kronoskatte Stora Håjum n:o 2, enligt kammarkollegii skatteköpebref den 11 augusti 1795;

fem tjugufjerdedels mantal kronoskatte Stafvered med en fjerdedel i Stafvereds mosse, enligt förenämnda häraders fastedom den 9 augusti 1826;

ett stycke af staden Venersborgs donationsjord enligt Venersborgs rådstufvurätts fastebref den 24 augusti 1835; samt

tullhusplatsen vid Lilla Edet, enligt ett den 30 januari 1832 hållet auktionsprotokoll.

Då det gamla bolaget förvärfvade dessa fastigheter för kanalens behof och för dess räkning samt då det nya bolaget enligt privilegierna åtagit sig dels att med viss summa lösa denna egendom såsom tillhörande kanalverket och ingående i de nya privilegierna och dels att ansvara för alla det gamla bolagets åligganden och förpligtelser, hade, enligt hvad i revisionsberättelsen vidare meddelas, det redan häraf syns revisorerne, som om berörda fastigheter bort uteslutande för kanalverket användas och såsom dess egendom betraktas. Ett särskildt stöd för denna åsigt funne revisorerne deri, att uti 1838 års för Nya Trollhätte kanalbolag utfärdade privilegier bolaget tillförsäkrats att »kanalen och dess slussar, med allt hvad dertill hörer eller densamma härigenom tillagdt varder, allt framgent i everldeliga tider ega, underhålla och afkastningen sig till nytta använda». Berörda uttryck »kanalen och dess slussar med allt hvad dertill hörer» funne en motsvarighet i § 2 i samma privilegier, deri föreskrefves, att det nya bolaget skulle erlægga kontant lösen för »kanal- och slussverket med alla dess tillhörigheter»; och häraf borde alltså enligt revisorerernas föreställning framgå, att Nya Trollhätte kanalbolag berättigats kanal- och slussverket *med alla dess tillhörigheter* i everldeliga tider ega, och *afkastningen deraf sig, d. v. s. kanalbolaget såsom sådant, till nytta använda*. Denna revisorerernas uppfattning hade emellertid icke gjort sig gällande inom det nya kanalbolaget.

Såsom ofvan nämnts, skulle Nya Trollhätte kanalbolag först efter 25 år, eller från och med år 1863 till statsverket inbetala viss andel af bolagets behållna vinst. Sålunda kunde hvad bolaget under nämnda 25 år besparat, vare sig genom inköp af fastigheter, som ej direkt erfordrats för sjelfva kanalen, dess bankar m. m., eller genom ej utdelad vinst, skäligen anses såsom aktieegarnes enskilda egendom. Till sådan egendom hade emellertid bolaget hänfört ej allenast sistnämnda tillgångar utan äfven de af det gamla bolaget inköpta fastigheterna. Härvid vore dock att märka, att, enligt hvad revisionsberättelserna för åren 1863—1866 utvisade, bland kanalverkets inkomster, i hvilka statsverket efter den bestämda grunden skulle erhålla del, upptagits arrenden af bolagets s. k. enskilda fastigheter och verk, utgörande

för år 1863	kronor 2,937: —
” ” 1864	” 5,169: 83.
” ” 1865	” 3,416: 67.
” ” 1866	” 4,465: 48.

I fråga om berörda »bolagets enskilda fastigheter och verk» hafva

revisorerna erinrat, att de hufvudsakligen utgjorts af den utaf det gamla kanalbolaget inköpta egendom, enär, såvidt revisorerna af tillgängliga handlingar kunnat inhemta, bolaget år 1862 utom sådan egendom innehade endast följande efter år 1838 förvärfvade fastigheter, nemligen $17\frac{1}{2}$ kappland åker- och ängslyckan n:o 255 vid Venersborg, ett från landeriet Nabbensberg vid Venersborg samt från Nygårdsängen och kronoskattehemmanet Hede i Väne härad afsöndradt område äfvensom en qvarnlägenhet, benämnd Stubberud.

I detta sammanhang hade revisorerna velat lemna närmare upplysning om en bolaget tillhörig fast egendom, som stode i en undantagsställning vid jemförelse med bolagets öfriga fastigheter, eller den så kallade Trollhätte skeppsdocka. Den plats, hvarå dockan anlagts, vore belägen å ett fjerdedels mantal Olidan, hörande till de hemman, som jemlikt 1793 års privilegier af staten öfverlemnats åt gamla Trollhättebolaget. Platsen hade den 24 april 1798 af bolagets dåvarande direktion upplåtits till ett intressentskap, som skulle ega att densamma fritt begagna till varfs- och dockanläggning för en fastställd tid af 100 år, räknadt från och med år 1798, å hvilken upplåtelse Kongl. Maj:t den 25 september 1801 meddelat stadfästelse. Sedan varfs- och dockanläggningen tid efter annan kommit i olika händer, hade nyttjanderätten till densamma slutligen den 8 juni 1844 blifvit transporterad på Nya Trollhätte kanalbolag.

Platsen för skeppsdockan, hvilken senare icke någonsin varit i bolagets allmänna räkenskaper upptagen, skulle jemlikt upplåtelsehandlingen år 1898 återgå till kronohemmanet Olidan. Emellertid förekomme härvid den omständigheten, att den mark, hvarpå skeppsdockan vore belägen, blifvit genom laga skifte, derom här nedan vidare förmäles, under en särskild egofigur n:o 291 såsom skogsmark med grad 10 (= $\frac{1}{6}$ af full grad) tillagd »Nya Trollhätte kanalbolags enskilda hemman».

Bland Nya Trollhätte kanalbolags tillgångar hade i räkenskaperna för åren 1863—1866, såsom ofvan antydts, upptagits, förutom »kanalverket oskiljaktigt tillhöriga hemman, verk och lägenheter», jemväl »kanalbolagets enskilda hemman, verk och lägenheter».

Å bolagsstämma den 28 december 1867 hade emellertid aktieegarna beslutit, att från och med samma år och allt framgent de »bolaget enskildt tillhörande hemman, verk och lägenheter», i 1866 års utgående inventarietkonto upptagna till 25,434 riksdaler 89 öre, jemte afkastningen deraf skulle från det allmänna till det enskilda bokslutet öfverföras »för att bolaget enskildt tillgodokomma». Till följd af detta

beslut hade också, enligt hvad i revisionsberättelsen för år 1867 meddelades, rubriken »kanalbolagets enskilda hemman, verk och lägenheter» jemte derunder antecknade hemmandelar, utom ett halft mantal Lilla Håjum och $\frac{1}{2}$ mantal åker, uteslutits ur de allmänna räkenskaperna för 1867 och följande år. Berörda, åt tjenstemän till begagnande upplåtna två hemmansdelar, hade deremot utan åsatt värde öfverflyttats i kanalverkets hufvudbok under den förut förekommande rubriken »Hemman på lön åt tjenstemän». Dessa hemmansdelar inginge alltså fortfarande i de allmänna räkenskaperna.

Ifrågavarande åtgärd, hvarigenom en del af kanalverkets fasta egendom blifvit undandragen bolaget och såsom enskild egendom tillagd dess aktieegare, och hvilken åtgärd för visso strede emot revisorernes här ofvan uttalade åsigter om dispositionsrätten af berörda fastigheter, hade äfven ådragit sig Kongl. Maj:ts särskilda uppmärksamhet, hvilket framginge deraf, att den af bolagets revisorer för år 1867 aflåtna, till Kongl. Maj:t ingifna berättelse, deri denna åtgärd omförmäls, af Kongl. Maj:t öfverlemnats till justitiekanslersemetet.

Bemälda embete hade inhemtat yttrande från kanalbolagets direktion, hvilket yttrande, deraf revisorerne tagit del, syntes revisorerne för vidlyftigt att i berättelsen intagas och särskildt bemötas, helst revisorerne ansåge detsamma vara i hufvudsak vederlagdt af hvad de förut anfört. Justitiekanslersemetet hade emellertid funnit sig icke ega anledning att någon vidare åtgärd i målet vidtaga; och vid sådant förhållande hade de af Kongl. Maj:t tillsatte revisorerne för granskning af Nya Trollhätte kanalbolags förvaltning och räkenskaper saknat anledning att återkomma till detta ämne.

Enligt hvad i den af kanalbolagets revisorer år 1867 afgifna berättelse meddelades, hade revisorerne af det vid ordinarie bolagsstämma med aktieegarne i bolaget den 6 september 1866 förda protokoll inhemtat, bland annat,

att då tid efter annan hos direktionen framställningar blifvit gjorda af egare till åtskilliga å kanalbolagets område uppförda fabriker och andra industriella inrättningar om beredande af rättighet för dem att erhålla eganderätt till de åt dem upplåtna byggnadsplatser, för att derigenom kunna på fördelaktigare vilkor än förut förskaffa sig förlagslån mot inteckning i deras verkstäder och öfriga byggnader, men en sådan fördel nu vore dem betagen, då de endast på arrende innehade sina tomter, hade direktionen förklarad sig hafva funnit flere skäl tala för bifall till ifrågavarande framställning; men då det område, hvaröfver kanalbolaget disponerade, bestode dels af sådana hemman och lägenheter,

som genom nådigt privilegium af den 13 december 1793 blifvit af staten åt det gamla kanal- och slussverksbolaget för alla tider på perpetuelt arrende förlänt och således icke finge från kanalverket afsöndras, dels ock af sådana, som genom köp förvärfvats antingen af det gamla eller det nya bolaget, och då ofvan omförmälda verk och byggnader blifvit anlagda å förstnämnda kanalverket oskiljaktigt tillhöriga hemmans område, hade således deruti förefunnits ett hinder för direktionen att meddela eganderätt å de upplåtna byggnadsplatserna;

att emellertid direktionen ansett denna olägenhet kunna lättast undanröjas derigenom, att såväl berörda, redan upplåtna platser som annan dertill lämplig, samma slags hemman tillhörig mark jemte vattenfall blefve utbytte med egor af motsvarande värde, tillhörande bolagets enskilda hemman, äfvensom direktionen ur en annan synpunkt funnit utbyte af vissa delar utaf egorna till bolagets ofvannämnda tvenne slags hemman mot hvarandra önskvärdt, enär till följd af grundens beskaffenhet det ej kunnat undvikas, att större delen af kanalen och de nya slussarna blifvit anlagda å bolagets enskilda hemmans mark, som skulle kunna till enskilda personer afyttras, hvilket i direktionens tanke vore i alla afseenden olämpligt, då i främsta rummet det område, hvarå sjelfva kanal- och slussverket är beläget, naturligtvis borde tillhöra sådana hemman, som icke kunde af bolaget kanalverket frånskiljas;

att båda ofvan antydda ändamål syntes direktionen lämpligast och under minsta olägenhet kunna ernås, om ett utbyte egde rum emellan det område, hvarå kanal- och slussverket blifvit anlagdt med tillhörande dragvägar, upplagsplatser m. m., och den mark med derinvid belägna vattenfall, som vore lämpliga för fabriks- och andra inrättningar och der åtskilliga redan blifvit uppförda, genom hvilken anordning hela kanalverket komme att befinnas inom de kanalbolaget på perpetuelt arrende förlänta hemmans gränser, utan att kunna derifrån afsöndras, och deremot de för industriella företag i betydligare omfattning tjenliga platser komme att tillhöra bolagets enskilda hemman och lägenheter;

att till befrämjande af en så beskaffad bytesåtgärd direktionen ombesörjt verkställande af laga skifte emellan de för meranämnda ändamål lämpliga delar af bolaget oskiljaktigt tillhöriga hemman $\frac{1}{6}$ af Stora Håjum och Olidan samt dess enskilda hemman Åker och $\frac{1}{6}$ af Stora Håjum;

och att aktieegarne till alla delar gillat och bifallit hvad direktionen sålunda yttrat och hemställt samt bemyndigat direktionen att i vederbörlig ordning befordra det förrättade skiftet till fastställelse.

Vid skiftet hade, enligt hvad i en senare revisionsberättelse meddelades, iakttagits, att kanalen, såvidt den haft sin sträckning öfver de skiftade hemmanens områden, blifvit med nödigt utmål förlagd utslutande på kronohemmanen Olidans och $\frac{1}{16}$ mantal Stora Håjums egor, hvaremot marken emellan kanallinien och Göta elf tilldelats bolagets hemman; och hade skiftesförrättningarna blifvit af Väne härads egodelningsrätt genom särskilda beslut den 28 februari 1867 fastställda till laga efterrättelse.

Af hvad sålunda blifvit meddeladt framginge, enligt revisorerens förmenande, otvetydigt, att anledningen till det öfvermålade skiftets anställande ingalunda varit att bereda kanalverket en fördel, utan fastmer att söka från detsamma skilja platser, hvilka, såsom tjenliga för industriella anläggningar, hade högt försäljningsvärde; ty att det område, hvarå sjelfva kanalen och slussarna med tillhörande dragvägar m. m. vore beläget, äfven utan det vidtagna skiftet måste anses hafva varit från kanal- och slussverket oförytterligt, kunde väl, äfven med aktieegarnes uppfattning om dispositionsrätten till de s. k. enskilda hemmanen, verken och lägenheterna, icke förnekas.

Hvad lagligheten af sjelfva skiftesförrättningarna vidkomme, hade revisorerne velat erinra, att, oafsedt att de öfvergått hemman, å hvilka storskifte förut egt rum, och att genom skiftet bildats egofigurer, som stode i strid med skiftesstadgans föreskrifter, med skiftet afsetts, att jord, som Kongl. Maj:t i ofvanberörda bref och privilegier af den 2 februari 1838 förklarar icke få från kanalverket afsöndras, skulle detsamma frånhändas, utan att, försåvidt revisorerne kunnat inhemta, Kongl. Maj:ts tillstånd dertill erhållits.

Jemte uppräknande af åtskilliga försäljningar af bolagets jord och tomter, som efter år 1862 egt rum, anföra revisorerne vidare, att enligt revisorerens åsigt, i fråga om kanalbolagets fastigheter till öfvermålade försäljningar bort utverkas Kongl. Maj:ts tillstånd, och de inflytande köpeskillingarne bort i kanalverkets allmänna räkenskaper redovisas.

Enligt de för Nya Trollhätte kanalbolag utfärdade privilegier hade bolaget till det gamla Trollhättebolaget utbetalt en lösesumma af 419,375 riksdaler banko, eller 629,062 kronor 50 öre. Någon ytter-

ligare verklig inbetalning å aktierna i det nya bolaget syntes icke hafva egt rum.

Alltsedan år 1863, eller det år, hvarmed bolaget skulle till statsverket inbetala, förutom en afgift af 15,000 kronor, allt, hvarmed behållna inkomsten öfverstege 150,000 kronor, hade bolaget kunnat tillgodoräkna sig berörda inkomst; och att bolagets behållning under många föregående år betydligt öfverstigit sagda summa, framginge deraf, att, jemlikt bolagets revisorers berättelse för år 1863, eller det första år, för hvilket sådan berättelse till Kongl. Maj:t afgifvits, bolagets behållna inkomst för detta år utgjort 245,787 kronor 52 öre. Härtill komme, hvad bolaget tillförts från de såsom aktieegarnes enskilda tillhörighet särskildt bokförda tillgångar. Enligt taxeringslängderna för inkomstbevillningen inom Trollhätte socken hade aktieegarne för åren 1884, 1885, 1890 och 1894 taxerats för en årsinkomst af de enskilda tillgångarne å respektive 9,166 kronor, 9,835 kronor, 16,189 kronor och 16,215 kronor.

Härvid hade revisorerne velat tillägga, att, enligt hvad revisorerne inhemtat, för år 1895 till Nya Trollhätte kanals aktieegare utdelats, förutom ofvannämnda belopp 150,000 kronor, en årsvinst af 45,000 kronor.

Från Handels- och sjöfartsfonden hafva under åren 1838—1862, i enlighet med hvad i privilegierna utlofvades, till Nya Trollhätte kanalbolag utbetalts 90,000 kronor årligen, eller tillsammans 2,250,000 kronor.

De för åren 1863—1894 till samma fond från bolaget inbetalda medel hade enligt en af revisorerne gjord specifikation, till hvilken utskottet får hänvisa, utgjort tillsammans 1,291,368 kronor 11 öre.

Vid en jemförelse emellan, å ena sidan, statsverkets betydande uppoffringar för ifrågavarande kanalverk och dess erhållna ersättningar derifrån samt, å andra sidan, kanalbolagets för kanalens ombyggnad tillskjutna medel och deraf hemtade ansevärliga vinst hafva revisorerne erinrat om det i 1838 års privilegier förekommande uttalandet derom, att de i privilegierna intagna vilkor och förmåner blifvit af Kongl. Maj:t stadgade och medgifna »med hänsigt, å ena sidan, att bereda säkerhet för arbetenas utförande enligt den fastställda planen, att betrygga kanalfartens framgena vidmagthållande i ändamålsenligt skick och att i sinom tid bereda staten någon ersättning för dess kostnader i och för detta företag, och, å den andra, att lemna bolaget skäligen ersättning för de uppoffringar, detsamma dervid kommer att vidkännas».

Derest de i detta ämne af revisorerne uttalade åsigter vunnit tillämpning, skulle naturligtvis den statsverket tillkommande andel i bolagets vinst hafva blifvit större; men äfven i ett annat afseende hade bolagets åtgöranden, enligt revisorerens förmenande, ländt till minskning i denna andel. Då ju bolaget alltsedan år 1863 först och främst varit berättigadt till 150,000 kronor af nettovinsten, och öfverstigande vinst skolat tillfalla kronan, hade nemligen i sjelfva verket alla de utgifter, som af bolaget beslutats för ändamål, hvilka icke i bolagets regler föreskrifvits eller med dess verksamhet haft omedelbart samband, bestridts af medel, som, derest utgifterna ej förekommit, bort till statsverket inlevereras. Af sådana utgifter hade revisorerne exempelvis velat omförmåla dem, som utgått för väganläggningar, hvilka icke stått i något samband med kanalbyggnaden eller trafiken å kanalen.

I sammanhang härmed hade revisorerne velat meddela, att, sedan kanalverkets i bolagsreglorna för Nya Trollhätte kanalbolag föreskrifna reparationsfond vid 1869 års slut uppgått till det bestämda beloppet af 150,000 kronor, Kongl. Maj:t den 2 oktober 1874, på framställning af bolagets direktion, med ändring af berörda bestämmelse förordnat, att, då behållna årsinkomsten af kanalverket öfverstege 150,000 kronor, högst 7,500 kronor af öfverskottet skulle årligen, räknadt från och med år 1874, läggas till reparationsfondens kapital och med ränta på ränta förökas, till dess fonden uppginge till 300,000 kronor, under iakttagande att, då fonden blifvit minskad, densamma skulle medelst förnyad insättning af högst 7,500 kronor årligen återbringas till nyssberörda belopp 300,000 kronor.

Af bolagets revisorers berättelse för år 1893 framginge, att reparationsfonden vid det årets slut stigit till det sålunda föreskrifna beloppet.

Enligt hvad revisorerne inhemtat, hade kanalbolagets direktion i skrifvelse den 18 juni 1894 hos Kongl. Maj:t på anförda skäl hemställt, att förenämnda fond å 300,000 kronor skulle bibehållas under namn af reservfond för att, på framställning af direktionen, efter Kongl. Maj:ts pröfning i hvarje särskildt fall användas för bekostande af företag af större betydighet samt att för bestridande af sådana reparationer och förbättringar, som, ehuru icke af den betydelse, att reservfonden därför behöfde anlitas, dock hade den omfattning, att de icke kunde af öfverskottet å ett års inkomst bestridas, skulle bildas en reparationsfond på det sätt, att vid hvarje års slut räntan af det ka-

pital, hvaraf fonderna bestode, skulle afsättas till reparationsfonden, till dess denna växt till 300,000 kronor, och vore denna framställning på Kongl. Maj:ts pröfning beroende.

Af hvad ofvan blifvit meddeladt ansåge revisorerne framgå, att det kunde ifrågasättas, huruvida vid förvaltningen af Nya Trollhätte kanalbolags angelägenheter statens berättigade intresse blifvit vederbörligen tillgodosedt; och med anledning häraf samt med hänsyn till de högst värdefulla tillgångar, som förefunnes i de invid kronans mark vid Trollhättan befintliga vattenfall, och hvilkas tillvaratagande gifvetvis vore för statsverket af största vigt, hade revisorerne, som besökt Trollhättan för att taga närmare kännedom om kanalverket och förhållandena i öfrigt å platsen, ansett sig böra å hvad här ofvan blifvit meddeladt fästa Riksdagens uppmärksamhet, under uttalande af den mening, att en på allsidig granskning grundad utredning borde åvägbringas till åstadkommande af full klarhet angående kronans och bemälda bolags inbördes rättsförhållanden, i sammanhang hvarmed äfven borde tagas i öfvervägande, huruvida icke kanalverket måtte kunna genom lösen eller köp för kronan förvärfvas. En sådan utredning syntes under närvarande förhållanden vara så mycket angelägnare, som fråga nyligen väckts om utvidgning af Trollhätte kanal eller om beredande af annan utfartsväg från Venern till Vesterhafvet, hvilken frågas lösning otvifvelaktigt komme att beröra statens intressen vid Trollhättan.

Öfver denna revisorerens framställning hafva yttranden afgifvits af kammarkollegium, Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Elfsborgs län och direktionen för nya Trollhätte kanalbolag.

I utlåtande den 30 sistlidne januari har *kammarkollegium* i förevarande ämne anfört, att åtskilliga af de genom 1793 års privilegium till Trollhätte kanal och slussverks bolag upplåtna hemman och lägenheter, hvilka enligt samma privilegium skulle bibehålla deras krononamn och natur, emellertid i jordeböckerna för tiden derefter och allt hittills förekomme under skatte- eller frälsetitel, särskildt ¹⁵/₁₆ mantal Håjum, hvilket utgjorde en del af skattehemmanet Stora Håjum n:o 2, om 1 mantal, äfvensom Olidan, hvilken senare fastighet omfattade två särskilda hemman n:is 1 och 2, hvartdera om $\frac{1}{3}$ mantal, det ena skatte och det andra frälse; att denna omständighet dock vore utan betydelse, då, hvad denna kategori af kanalbolagets fastigheter anginge, deras

egenskap af kronoegendom och deras oskiljaktighet från kanalverket städse varit af kanalbolaget erkänd; att kanalbolagets öfriga fastigheter, såvidt de funnes i jordeböckerna upptagna, derstädes vore införda såsom skatte eller frälse; att $\frac{3}{4}$ mantal Stora Håjum n:o 2, på sätt revisorerne angifvit, till Trollhätte gamla bolag försålts genom kollegii skatteköpebref den 11 augusti 1795, hvaruti emellertid något särskildt förebehåll om inskränkning i bolagets dispositionsrätt till hemmanet icke förekomme; att kollegium i öfrigt icke ur sina handlingar, såvidt de hunnit undersökas, vore i tillfälle att rörande kronans och kanalbolagets rättsförhållanden meddela någonting utöfver hvad i ärendet redan funnes upplyst och utredt; samt att kollegium, med afseende å hvad i ärendet förekommit, icke kunde annat än dela revisorerne uppfattning om önskvärdheten af en närmare utredning angående dessa förhållanden; hvarjemte kollegium, beträffande särskildt den nu väckta frågan om skyldighet för kanalbolaget att till statsverket redovisa afkomst af åtskilliga bolagets så kallade enskilda tillgångar — hvilken fråga, likasom den om beståndet och befogenheten af de i ärendet omförmälda egoskiftesåtgärder, borde i händelse af fullföljd ankomma på laga domstols pröfning — ansett sig icke böra underlåta att erinra, hurusom uti en, såsom det ville synas, likartad fråga rörande förvaltningen af Strömsholms kanalverk rättegång, jemlikt Riksdagens år 1875 derom meddelade föreskrift, varit af fullmäktige i riksgäldskontoret mot Strömsholms nya kanalbolag anhängiggjord, uti hvilken genom Kongl. Maj:ts dom den 30 juli 1878 slutligen afgjorda rättegång fullmäktiges talan äfven bifallits.

Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Elfsborgs län har den 30 januari afgifvit yttrande i detta ämne, till hvilket yttrande, som finnes bilagdt såväl revisorerne berättelse som nedannämnda i detta ämne väckta motioner, utskottet tillåter sig hänvisa under framhållande, att Kongl. Maj:ts befallningshafvande funnit hvad i ärendet förekommit innefatta skäl nog för tillstyrkande af revisorerne gjorda framställning om en revision, dess hellre som, för den händelse, att kronan skulle anses böra inlösa kanalverket, det för åvägbringande af öfverenskommelse härom med bolaget syntes vara af framstående vigt att ernå full klarhet om beskaffenheten af de rättsförhållanden, som förefunnes emellan kronan och bolaget.

Med ytterligare skrifvelse har Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Elfsborgs län till Kongl. Maj:t insändt afskrift af skrifvelse till justitiekanslersembetet, deri meddelats, att Kongl. Maj:ts befallningshafvande

vid granskning af handlingarna rörande ofvan omförmälda skiften funnit bolaget hafva genom skiftena, kronan till förfång, tillvällat sig orättmätiga fördelar, samt derjemte inhemtat, att vid skiftena förelupit vissa formela oegentligheter af sådan beskaffenhet, att klandertalan ännu kunde af kronan anställas med utsigt att få skiftena undanröjda.

Äfven till denna, på lika sätt som Kongl. Maj:ts befallningshafvandes förut omförmälda skrifvelse tillgängliga handling tillåter sig utskottet att hänvisa.

Direktonen för *Nya Trollhätte kanalbolag* har i förevarande ämne hufvudsakligen anfört följande:

Såsom i revisorernes berättelse omförmäles, hade Kongl. Maj:t den 13 december 1793 utfärdat privilegium för Trollhätte-kanal- och slussverksbolag, hvarigenom, bland annat, vissa hemman och lägenheter öfverlemnats åt bolaget att med bibehållande af deras krononamn och natur under perpetuelt arrende tillträda, innehafva och nyttja samt med det nya kanal- och slussverket för alla tider införlifva och inkomsterna deraf uppbära och gagna, utan att någon afsöndring deraf vore tillåten. Att annan fast eller lös egendom, som kanal- och slussverksbolaget kunde förvärfva, skulle på dylikt sätt införlifvas med kanal- och slussverket, derom förekomme icke något stadgande vare sig i 1793 års privilegium eller i de samtidigt utfärdade bolagsreglerna.

Emellertid hade bolaget förvärfvat flera hemman och lägenheter dels genom köp från enskilde och dels genom skatteköp. Till dessa hemman och lägenheter egde detta bolag alltså enligt direktionens mening oinskränkt egande- och dispositionsrätt.

Uti Kongl. Maj:ts privilegium för nya Trollhätte kanalbolag den 2 februari 1838 hade det nya bolagets förhållande till det gamla bolaget reglerats på det sätt, att detta senares alla rättigheter skulle öfvergå till och alla dess skyldigheter öfvertagas af det nya bolaget. Det ålades nemligen det nya bolaget att till aktieegarne i det gamla erlægga lösen med 55 rdr banko för hvarje aktie; och att dermed all det gamla bolagets rätt öfvergick till det nya, framginge med all önskvärd tydlighet deraf, att sjelfva de till innehafvaren stälda aktiebrefven i det gamla bolaget inköptes af det nya, som — om numera gängse åskådningssätt finge läggas till grund för bedömande af uppgörelsens natur — borde betraktas såsom ende aktieegare i det gamla bolaget; och enligt privilegiets § 10 blefvo dessa aktier deponerade hos statskontoret, der de skulle kvarblifva, till dess kanalens ombyggnad

blifvit fullbordad, och derifrån bolaget också först genom Kongl. Maj:ts beslut den 28 juli 1846 erhållit medgifvande att utbekomma desamma.

I fråga om det gamla bolagets skyldigheter stadgades i privilegiets § 2, att det nya bolaget skulle ansvara för fullgörande af det gamla bolagets åligganden och förbindelser, hvarefter det heter:

»kunnande i följd häraf de till gamla Trollhätte kanal- och slussverksbolag, genom nådigt privilegium af den 13 december 1793, förlänte lägenheter icke af nya bolaget från kanalverket afsöndras».

Reglerna för det nya bolaget, hvilka fastställdes samma dag, som privilegiet utfärdades, innehölle i 7 § enahanda bestämmelse, i följande ordalag.

»De af Kongl. Maj:t genom nådigt privilegium af den 13 december 1793 till gamla Trollhättebolag förlänte och nu af det nya bolaget förvärfvade lägenheter få icke af detta ifrån kanalverket afsöndras.»

Hvarken i privilegiet eller i bolagsreglerna förekomme något dylikt stadgande rörande det gamla bolagets öfriga, af det nya bolaget förvärfvade egendom.

Då Kongl. Maj:t ansett lämpligt att inskräpa, att de af kronan till det gamla bolaget förlänte lägenheterna icke finge från kanalverket afsöndras, ehuru sådant vore en sjelffallen och oemotsäglich följd deraf, att det nya bolaget i afseende på dessa lägenheter allenast inträdde i det gamla bolagets rätt, men uttryckligen inskränkte denna föreskrift att gälla endast de hemman och lägenheter, hvilka egdes af kronan, syntes redan deraf klart följa, att Kongl. Maj:t icke åsyftat att inskränka den fria eganderätt till det gamla bolaget tillhöriga hemman och lägenheter, hvilken det nya bolaget af det gamla förvärfvade genom den uppgörelse, som det enligt privilegiet ålåg det nya bolaget att med det gamla träffa och fullborda.

Revisorerne hade emellertid såsom sin åsigt uttalat, att dessa fastigheter »bort uteslutande för kanalverket användas och såsom dess egendom betraktas».

Såsom stöd härför hade först anförts, att det gamla bolaget förvärfvat dessa fastigheter för »kanalens behof och för dess räkning». För detta i och för sig ej fullt klara påstående hade emellertid ej något skäl anförts, och direktionen vågade betvifla, att det hölle streck. Direktionen ansåge troligt, att dessa hemman eller åtminstone vissa af dem förvärfvats af det gamla bolaget i syfte att undanröjda hinder från jordegarnes sida för kanalens framdragande öfver deras mark; men häraf följde naturligtvis icke, att den för sådant ändamål obehöfliga jordareal vore afsedd för kanalens behof. Efter kanalens utförande

kunde denna jordareal af bolaget antingen afyttras eller af bolaget användas till beredande af intäkt vid sidan af hvad kanalen afkastade.

Direktionen hade öfver hufvud taget hvarken i de af revisorerne åberopade eller i andra, ämnet rörande handlingar kunnat finna ens en antydning, att det gamla kanalbolagets dispositionsrätt öfver dessa hemman varit på något sätt eller i något afseende inskränkt. Då revisorerne uttryckligen erkände, att hvad *det nya bolaget* kunde hafva besparat genom inköp af fastigheter, som ej direkt erfordrats för sjelfva kanalen, dess banker m. m., skäligen borde anses såsom aktieegarnes enskilda egendom, syntes följdriktigheten fordra, att det samma erkändes gälla rörande det gamla bolagets rätt till hela den af bolaget förvärfvade egovidd, som icke erfordrades för något kanalverkets ändamål.

Ett särskildt stöd för sin åsigt hade revisorerne trott sig finna deri, att i 1838 års privilegium det nya bolaget tillförsäkrats att »kanalen och dess slussar med allt hvad dertill hör, eller densamma härigenom tillagdt varder, allt framgent i everldeliga tider ega, underhålla och afkastningen sig till nytta använda».

Frånsedt, att den jord, hvarom nu vore fråga, väl icke rimligen kunde sägas höra till kanalen och dess slussar, och att genom privilegiet uttryckligen endast de kronan tillhöriga lägenheter tillagts kanalverket såsom derifrån oskiljaktiga, kunde talet om den everldeliga eganderätten knappast anses vara annat än ett betydelselöst uttrycksätt. För några tiotal år sedan hade det varit och vore måhända ännu vanligt vid köp enskilde emellan, att säljaren sades »afhända sig fastigheten och tillägna densamma köparen att densamma för all framtid besitta och behålla». Men lika litet som dermed åsyftades någon inskränkning i köparens fria dispositionsrätt, lika litet kunde de af revisorerne åberopade uttrycken i privilegiet anses måttgifvande för bolagets rätt. Att dessa icke finge fattas efter ordalagen, framginge bland annat deraf, att bolaget i sådant fall skulle hafva erhållit eganderätt äfven till de af kronan upplåtna hemman med rätt enligt § 12 mom. a i privilegierna att låta dem »lagligen inteckna».

Under de 25 första åren af nya bolagets tillvaro, då jemväl inkomsten af kanalverket odelad tillföll aktieegarne, hade frågan om rätten till ifrågavarande hemman ingen aktuel betydelse; aktieegarne egde åtnjuta all bolagets inkomst.

Men då kronan från och med år 1863 egde erhålla allt, hvarmed kanalverkets behållna inkomst öfverstege 150,000 kronor, väcktes år 1862 af bolagets revisorer det förslag, att dädanefters två bokslut skulle upprättas, nemligen ett *allmänt*, omfattande kanal- och slussverkets samtliga tillhörigheter äfvensom alla dess inkomster och utgifter, samt ett *särskildt* för bolagets enskilda räkning, hvilket skulle innehålla

å ena sidan:

a) alla bolaget enskildt tillhöriga hemman och lägenheter samt afkastningen deraf;

b) bolagets enskilda fordringar; och

c) det belopp, högst 150,000 rdr, som bolaget jemlikt 9 § i dess privilegium af kanalverkets årliga afkastning kan utbekomma; samt

å andra sidan:

a) sådana *bolagets* möjliga skulder, för hvilka *kanalverket* icke är ansvarigt;

b) den å aktierna gjorda utdelning;

c) bevillningen till staten för aktieutdelningen; och

d) alla andra sådana af *bolaget* bestridda utgifter, med hvilka *kanalverket* ej får belastas.

Å bolagsstämma den 16 december 1862 hade detta förslag bifallits, dock med den af bolagets direktion föreslagna inskränkning, att de bolaget enskildt tillhöriga hemman och lägenheter samt afkastningen och underhållet deraf, med undantag endast af skeppsdockan, ej skulle i det enskilda utan i det allmänna bokslutet *tillsvidare* upptagas; dervid dock aktieegarne tillkännagåfve sig vilja hafva uttryckligen förklaradt, att bolagets egande- och dispositionsrätt till berörda hemman och lägenheter, hvilken aktieegarne lika med bolagets revisorer och direktion funno vara obestriddig, skulle för all framtid förblifva orubbad, samt att, i händelse inträffande omständigheter dertill framdeles skulle föranleda, ifrågavarande hemman och lägenheter jemte afkastningen deraf komme att från det allmänna till det enskilda bokslutet öfverföras och komma bolaget enskildt till godo.

Såsom skäl för berörda inskränkning hade direktionen anført bland annat:

att de nya slussarne voro uppförda på mark tillhörande ett af de enskilda hemmanen, och att de bolaget enskildt tillhöriga delar af hemmanet Stora Håjum och den så kallade Bolagsqvarn vid Trollhättan vore sammanblandade med de kanalverket oskiljaktigt tillhörande delar af samma hemman och qvarnverk.

Med afslutandet af de laga skiften, som revisorerne omförmält, vore emellertid de viktigaste skälen för de enskilda hemmanens bibehållande i det allmänna bokslutet undanröjda; och, såsom revisorerne meddelat, hade också enligt beslut å bolagsstämma den 28 december 1867 de bolaget enskildt tillhörande hemman, verk och lägenheter, med undantag af två, åt tjenstemän till begagnande upplåtna hemman, från och med samma år blifvit öfverförda till det särskilda bokslutet.

Att denna åtgärd omförmäldes i berättelsen öfver granskningen af 1867 års förvaltning, hade revisorerne meddelat; till detta meddelande borde emellertid fogas den upplysning, att enligt berörda revisionsberättelse samtliga revisorerne, såväl de af Kongl. Maj:t som de af bolaget utsedde, enhälligt förklarar, att, då direktionens åtgärder ej lemnat revisorerne anledning till någon anmärkning, revisorerne ansåge sig böra tillstyrka, att décharge för revisionsåret måtte direktionen meddelas.

Vid föredragning af denna revisionsberättelse hade Kongl. Maj:t förordnat, att handlingarne skulle öfverlemnas till justitiekanslersembetet, för vidtagande af den åtgärd, hvartill omständigheterna för bevarande af kronans rätt kunde föranleda.

Justitiekanslern infordrade yttrande i saken från kanalbolagets direktion.

För innehållet af detta yttrande hade Riksdagens revisorer icke redogjort, enär det syntes dem för vidlyftigt; ej heller hade de deri anförda skäl af revisorerne upptagits till bemötande. Då emellertid de deri uttalade åsigter i allt hufvudsakligt öfverensstämde med dem, som den nuvarande direktionen i denna sin förklaring sökt göra gällande, skulle ej heller direktionen här lemna någon fullständig redogörelse för detta yttrande. Likväl borde derur här angifvas en synpunkt, som förut ej framhållits, nemligen följande:

Ifrågavarande hemman, verk och lägenheter utgjorde allenast en del af bolagets före år 1863 uppkomna behållning utöfver kanal- och slussverket med dess tillhörigheter. Utefter den långa kanalsträckan hade i och för arbetets fortgång åtskilliga lägenheter inköpts och åter försålts. Det vore en tillfällighet, att en del af de medel, som af aktieegarnes tillskott, statsmedel och kanal-intægter besparats, förblifvit placerade just i de hemman, hvarom nu vore fråga. Kronan kunde ej ega bättre rätt till dem än till bolagets enskilda, i lös egendom eller kontanta medel bestående behållning; men på denna hade något anspråk från kronans sida ej afhörts.

Såsom revisorerne meddelat, hade justitiekanslersemetet icke funnit sig ega anledning att någon vidare åtgärd i målet vidtaga. Direktionen ansåge härtill böra läggas den efter direktionens mening viktiga upplysning, att detta embetets af revisorerne ordagrant refererade beslut föreginges af en motivering, hvilken, då den icke vore vidlyftig, men det oaktadt uttömmande, direktionen tilläte sig att ordagrant afskrifva, helst densamma kunde af direktionen åberopas såsom en sammanfattande afslutning af denna del af direktionens framställning.

Justitiekanslersemetets ifrågavarande, den 27 februari 1869 meddelade resolution lydde sålunda:

»Då hvarken Kongl. Maj:ts den 25 augusti 1837 gifna nådiga resolution i anledning af gjordt anbud att verkställa utvidgning af Trollhätte kanal och ombyggnad af Trollhätte slussar eller Kongl. Maj:ts den 2 februari 1838 för Nya Trollhätte kanalbolag utfärdade nådiga privilegium eller det i öfverensstämmelse dermed emellan Kongl. Maj:t och kronan samt bemälda bolag den 20 mars sistnämnda år afslutade kontrakt, genom hvilka handlingar bolagets skyldigheter och rättigheter, enligt 1 § i de af Kongl. Maj:t den 2 februari 1838 för bolaget fastställda regler, bestämmas, efter justitiekanslersemetets omdöme, lemna stöd för antagande deraf, att genom bolagets anmärkta åtgärd att ur dess allmänna räkenskaper utesluta värdet af ifrågavarande hemman, lägenheter och inrättningar, hvilka blifvit dels af det äldre Trollhätte kanalbolag genom köp förvärfvade och till Nya Trollhätte kanalbolag mot lösen öfverlättna, dels ock af sistnämnda bolag före år 1863 inköpta, samt att låta dessa egendomars behållna afkastning föras aktieegarne enskildt till godo, Kongl. Maj:ts och kronans rätt skulle blifvit förnärmad, finner justitiekanslersemetet sig icke ega anledning att någon vidare åtgärd i detta mål vidtaga.»

För de skäl, hvilka af kanalbolagets direktion uppgifvits hafva föranlett direktionens, sedermera af aktieegarne gillade beslut om föranstaltande af de af revisorerne tadt laga skiften, hade revisorerne utförligt redogjort i sin berättelse. Direktionen hade uppgifvit, att dessa skiftesåtgärder åsyftade en sådan fördelning af det område, öfver hvilket bolaget disponerade och inom hvilket bolagets enskilda och kronans egor delvis voro med hvarandra sammanblandade, att å ena sidan jord, som icke erfordrades för kanalverkets behof, men deremot vore lämplig till försäljning, tillades bolagets enskilda hemman i utbyte mot annan mark af samma värde, och å andra sidan kanalen i hela dess sträckning komme att ligga å mark, som oskiljaktigt tillhörde kanalverket. Direktionen hade, med ett ord, åsyftat att bereda såväl kanalverket och

kronan som kanalbolagets aktieägare en fördel, och det icke blott direkt utan äfven indirekt genom att lemna anläggare af industriella verk och inrättningar tillfälle att förvärfva eganderätt till derfor lämplig mark och således uppmuntra till sådana anläggningar, hvilket naturligtvis skulle lända kanalen och trafiken till båtnad.

Revisorerna hade emellertid förklarat sig anse det otvetydigt, att anledningen icke varit att bereda kanalverket en fördel.

Den nuvarande direktionen saknade naturligtvis möjlighet att utreda, huruvida hennes företrädare med sina åtgärder verkligen åsyftat hvad protokollen och öfriga handlingar angifva såsom dessa åtgärders syfte. Men så mycket kunde direktionen med bestämdhet vitsorda, att icke någon för henne känd handling innehölle upplysning derom, att icke de personer, som deltog i besluten om ifrågakvarande skiftesåtgärder, verkligen i god tro åsyftat att derigenom främja äfven kanalverkets bästa. Till den verkan, det kunde hafva, tilläte sig direktionen meddela, att förslaget väcktes af kanalbolagets dåvarande verkställande direktör öfverste Nils Ericson. Det vore alltså han, hvars minne vore hvarje svensk man kärt och hvars lifliga intresse för det allmänna en långvarig verksamhet vitsordade, — det vore han som, derest Riksdagens revisorers påstående vore riktigt, i främsta rummet drabbades af beskylldningen att hafva allenast föreburit omtanke om det allmännas bästa, under det han i sjelfva verket »fastmer» åsyftat att bereda bolagets aktieägare en fördel på kanalverkets bekostnad.

Då revisorerna dragit sjelfva lagligheten af skiftesförrättningarna i tvifvel, kunde det vara tillräckligt att hänvisa dertill, att de blifvit af vederbörande egodelningsrätt fastställda. Emellertid borde vidare upplysas, att revisorernas uppgift, att skiftena öfvergått hemman, å hvilka storskifte egt rum, icke vore riktig.

Det ena skiftet afsåge de bolaget enskildt tillhöriga hemmanen $\frac{1}{2}$ mantal Lilla och $\frac{11}{16}$ mantal Stora Håjum samt kronan tillhöriga $\frac{1}{16}$ mantal Stora Håjum. Dessa hemmans inegor hade icke undergått storskifte, hvaremot utmarken delats i storskifte mellan Lilla och Stora Håjum. Derfor hade också Lilla Håjums utmark undantagits från skiftet, utom såvidt för erhållande af regulier rågång erfordrats; hvaremot Stora Håjums förut samfälda utmark naturligtvis delats de båda hemmansdelarne emellan.

Det andra laga skiftet omfattade bolaget enskildt tillhöriga $\frac{1}{2}$ mantal Åker och kronans $\frac{1}{4}$ mantal Olidan, hvilka hemmans egor icke, såvidt direktionen af skifteshandlingarne kunnat finna, förut delats genom storskifte.

Revisorernes förmenande, att Kongl. Maj:ts tillstånd till skiftet skulle hafva erfordrats, berodde uppenbarligen på ett missförstånd. Att kronans hemman förklarats icke få från kanalverket afsöndras, kunde naturligtvis icke frikalla dem från att på yrkande af annan, som med dem hade sammanblandade egor, ingå i skifte.

I afseende å de af revisorerne omförmälda försäljningar af bolagets fasta egendom, har direktionen erinrat, att, äfven om man, i strid med hvad direktionen sökt göra gällande, skulle anse bolaget oberättigadt att utan Kongl. Maj:ts tillstånd afyttra sin fasta egendom, deraf dock icke omedelbart följde, att, derest sådant tillstånd erhållits, köpeskillingen skulle tillfalla statsverket. Och i alla händelser kunde denna köpeskillning icke räknas till sådana bolagets inkomster, som enligt 9 § i privilegierna skulle redovisas till statsverket, utan hvad som sålunda sattes i stället för bolagets enskilda egendom finge väl, fastän ett sådant fall — enligt direktionens mening af helt naturliga skäl — icke funnes förutsatt i bolagsreglerna, kapitaliseras och förvaltas af bolaget med skyldighet att till statsverket redovisa afkastningen deraf.

Revisorernes påstående, att utgifter för ändamål, hvilka icke i bolagets regler föreskrifvits eller med dess verksamhet haft omedelbart samband, blifvit bestridda af medel, som bort till statsverket inlevereras, vore direktionen icke i tillfälle att bemöta i vidare mån, än såvidt revisorerne angifvit, hvilka utgifter med denna anmärkning afsåges. Detta vore förhållandet allenast med den af kanalbolagets medel bekostade anläggning af ny väg från kyrkan till Olidan. Denna väg hade emellertid anlagts uteslutande i syfte att främja trafiken på kanalen, då bolaget derigenom beredt sig tillfälle att från trafik afstänga den äldre, längs med kanalen framgående vägen och att använda derigenom ledigt blifvet område till upplagsplatser, deraf behovet varit i högsta grad kämbart. En del af detta område vore för det angifna ändamålet upplåtet på arrende för en årlig afgift af 328 kronor, som inginge bland de medel, hvilka redovisats till statsverket och utgjorde en ganska god ränta på kostnaden för väganläggningen.

I sammanhang med revisorernes ofvannämnda framställning har utskottet till behandling förehaft två inom Riksdagen uti ifrågavarande ämne väckta motioner, nemligen motionen n:o 14 inom Första Kammaren af friherre *C. Klingspor*, med hvilken herr *E. Stridsberg* instämt, och motionen n:o 71 inom Andra Kammaren af herr *C. W. Collander*, i hvilka motioner sammanstående hemställes, att Riksdagen måtte i

skrifvelse till Kongl. Maj:t begära, att Kongl. Maj:t täcktes låta ej allenast föranstalta sådan utredning angående Nya Trollhätte kanalbolags rättsförhållande till kronan, hvarom statsrevisorerna i sin berättelse till innevarande Riksdag hemställt, utan äfven dervid tillse, huruvida icke statsverket måtte kunna af bolaget återfordra, hvad aktieegarna låtit sig enskildt af bolagets inkomster tillgodokomma, på sätt som här förut blifvit omförmäldt.

Till hvad i dessa motioner andragits tillåter sig utskottet att hänvisa.

Hvad revisorerna i förevarande ärende anført är otvifvelaktigt egnadt att ådraga sig synnerlig uppmärksamhet; och de frågor, som i revisorernas framställning blifvit berörda, äro för visso af den omfattande betydelse, att de jemte samtliga derpå inverkan omständigheter böra göras till föremål för allvarlig ompröfning. Härvid har utskottet dock velat tillägga, att utskottet icke tilltror sig kunna afgifva något omdöme om giltigheten af de utaf revisorerna i detta ämne uttalade åsigter, på samma gång utskottet velat gifva sitt erkännande åt revisorernas åtgörande att söka åvägabringa reda och klarhet uti ifrågavarande af dem påvisade förhållanden. Utskottet har dock icke förbisett, att svårigheter måste möta i dessa afseenden, helst de åtgärder, som särskildt varit föremål för klander från revisorernas sida, vidtagits för lång tid tillbaka, innan den nuvarande direktionen för Trollhättebolaget öfvertagit ledningen af dess angelägenheter.

En närmare utredning angående Nya Trollhätte kanalbolags rättsförhållanden till kronan synes, såsom nämndt, önskvärd, vare sig denna utredning kan åstadkommas genom särskildt dertill utsedde personer eller på rättslig väg; och utskottet tvekar så mycket mindre att föreslå Riksdagen att, på sätt i förenämnda motioner hemstälts, hos Kongl. Maj:t göra framställning om en sådan utredning, som såväl kammarkollegium som Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Elfsborgs län, enligt hvad ofvan meddelats, instämt i revisorernas yrkande derom; lärande emellertid särskild framställning, såsom i berörda motioner föreslagits, icke erfordras rörande tillgodoseende af de fordringsanspråk, som på grund af en dylik utredning möjligen skulle kunna göras gällande.

Utskottet hemställer alltså,

att Riksdagen, med anledning af revisorernas framställning samt herrar friherre Klingspors och Collanders ofvan omförmälda motioner, må i skrifvelse

till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes föranstalta om en utredning angående Nya Trollhätte kanalbolags rättsförhållanden till kronan.

Ecklesiastikdepartementet.

§ 13.

(Rev. ber. pag. 342 och 343; utl. pag. 695.)

Ang. insättning i bankinrättning af behållning å anslaget till anskaffande af undervisningsmateriel m. m. för folkskolorna.

Beträffande redovisningen af det ordinarie anslaget till anskaffande af undervisningsmateriel m. m. för folkskolorna, hvilket anslag för år 1894 utgått med 20,000 kronor, hafva revisorerne anmärkt, att den vid årets slut å anslaget uppkomna behållning, som belöpt sig till 12,208 kronor 7 öre, icke, för så vidt af räkenskapen framginge, blifvit, på sätt i kongl. cirkuläret den 26 augusti 1873 föreskrifvits, insatt i bankinrättning.

Redogöraren för berörda anslag har med anledning häraf i inforordadt yttrande af den 27 januari innevarande år meddelat, att de medel, som tillhörde anslaget och som icke behöfdes för mera löpande utgifter, varit insatta i riksbanken men på redogörarens namn, på det att ränta måtte komma anslaget till godo; och hade i räntevinst erhållits 55 kronor 20 öre för år 1892, 17 kronor 9 öre för år 1893, 185 kronor 35 öre för år 1894 och 249 kronor 56 öre för år 1895; tilläggande redogöraren, att han icke hade andra penningar insatta i riksbanken.

I Kongl. Maj:ts af revisorerne åberopade cirkulär den 26 augusti 1873 föreskrifves, att i de fall, der ej andra stadganden redan funnes meddelade, allmänna verks och inrättningsars för löpande utgifter icke behöfliga behållningar skola, der sådant utan väsentlig olägenhet kan ega rum, uti bankinrättning på depositions- eller upp- och afskrifningsräkning insättas och endast vid behof derifrån uttagas.

Då den insättning i bankinrättning, som på grund af berörda cirkulär bör verkställas, gifvetvis bör ske för vederbörande verks eller inrättningsräkning och i dess namn, har utskottet, fastän den nu anmärkta insättningen visserligen torde hafva afsett att bereda anslaget ekonomisk fördel genom uppkommande räntevinst, ingalunda funnit den af redogöraren för ifrågavarande anslag afgifna förklaring öfver

revisorernes omnämnda anmärkning tillfredsställande, helst det af många skäl måste anses olämpligt, att allmänna medel varda på enskild persons räkning i penninginrättning insatte. Vid sådant förhållande och då förenämnde redogörarens förklaring synes gifva vid handen, att han ansett sitt tillvägagående i förevarande fall befogadt, anser utskottet Riksdagen böra påkalla Kongl. Maj:ts åtgärd till rättelses vinnande för framtiden. Härjemte och för den händelse omförmälda cirkulär skulle kunna gifva anledning till missförstånd i förenämnda hänseende, har utskottet trott sig böra ifrågasätta, att cirkuläret varder i nu antydda rigtning förtydligadt.

På grund häraf får utskottet hemställa,

att Riksdagen må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t måtte anbefalla redogöraren för anslaget till anskaffande af undervisningsmateriel m. m. för folkskolorna att på anslagets räkning i bankinrättning insätta anslagets för löpande utgifter icke behöfliga behållningar, samt att Kongl. Maj:t i sammanhang dermed täcktes taga i öfvervägande, huruvida det må befinnas nödvändigt, att särskilda föreskrifter meddelas till förekommande deraf, att allmänna verks och inrättningsars medel varda på redogörarens namn i bankinrättning insatta.

Medicinalstyrelsens redovisning öfver de till hospitalsväsendet anslagna medel.

§ 14.

(Rev. ber. pag. 409 och 410; utl. pag. 708—715.)

Revisorerne, som besökt Göteborgs å ön Hisingen belägna hospital, hafva anmärkt, att det till hospitalet hörande jordbruket syntes vara vanvårdadt, men då hospitalet förfogade öfver ej obetydligt jordområde, utgörande omkring 35 hektar inegor, måste det vara af vigt, att detta på ett ändamålsenligt sätt användes. Härtill komme, att, då jordbruksarbete allmänt ansetts såsom en för sinnessjuke synnerligen lämplig sysselsättning, det vore önskligt, att sådant arbete kunde patienterna beredas i större utsträckning än hittills.

I afseende å hospitalets trädgård hade revisorerne inhemtat, att

densamma delvis vore upplåten till hospitalets öfverläkare och till dess syssloman, men att brukningen vore så sammanblandad, att behörig skilnad icke gjordes emellan hvad som skulle tillkomma hospitalet och dess bemälda tjenstemän, hvadan revisorerne påpekat nödvändigheten af snar rättelse i berörda missförhållande.

Slutligen hafva revisorerne erinrat, att den omständighet, att hospitalets direktion icke hölle sina sammanträden inom detsamma utan i Göteborg, otvifvelaktigt måste inverka på direktionens förmåga att med kraft och omsigt öfvervaka och ingripa i hospitalets förvaltning.

Öfver revisorerne förevarande framställning har medicinalstyrelsen den 24 januari innevarande år afgifvit utlåtande och dervid fogat ett från direktionen för Göteborgs hospital infordradt yttrande i ämnet; och har medicinalstyrelsen till en början med anledning af revisorerne anmärkning i fråga om det till hospitalet hörande jordbruket anfört, att hospitalsdirektionen i sin häröfver afgifna förklaring medgifvit, att jordområdet visserligen icke användts till jordbruk i egentlig mening, men att detsamma eljest begagnats på lämpligt sätt; dervid tillika meddelats den upplysning, att då ett år 1887 uppgjort förslag till ett fullständigt ordnad jordbruk skulle medföra högst betydliga utgifter, utan att afsevärda inkomster kunde påräknas, och då hospitalets öfverläkare från sjukvårdens synpunkt afstyrkt ett utvidgadt jordbruk, så hade direktionen ansett sig icke böra vidtaga några vidare åtgärder i saken.

Med anledning häraf har medicinalstyrelsen för egen del andragit, att äfven om jordbruk i vanlig mening, om dermed förstås sädesodling, icke kunde med fördel bedrifvas med legda arbetare, sådant dock borde kunna ske med tillhjälp af en del arbetsföra hospitalspatienter, samt att huru härmed än kunde vara, så behöfde jordbruket vid hospitalet därför icke vanvårdas, på sätt af revisorerne icke utan skäl vore anmärkt. Med det jordområde, som förvärfvats för betydliga utgifter, afsåges dels ett obehindradt förfogande öfver vattnet från Ålhuts källa för hospitalets behof, dels ock hufvudsakligen att bereda de sinnessjuke ökad tillfälle att egna sig åt en för dem väl behöflig och välgörande sysselsättning med jordbruksarbeten, allt på sätt vid rikets öfriga hospital, der sådant varit möjligt, vore brukligt och af dessa hospitals öfverläkare ansåges vara särdeles ändamålsenligt.

Medicinalstyrelsen hade ock under flera år icke blott anmärkt vid hospitalet rådande missförhållanden beträffande det sätt, hvarpå det inköpta jordområdet användes, utan ock påkallat direktionens be-

nägna medverkan för rättelses vinnande, men allt förgäfves, och detta, oaktadt hospitalets syssloman härför varit lifligt intresserad. Medicinalstyrelsens sträfvan att få hospitalets jord behörigen häfdad hade ej kunnat genomföras, enär öfverläkaren, med hvilken direktionen instämt, ständigt satt sig deremot, under åberopande af åtskilliga hinder, såsom dels bristande arbetskrafter, enär endast ett fåtal patienter kunde användas till jordbruksarbeten, dels förorenande af vid hospitalet behöfligt vatten, derest ett ofvan hospitalet beläget jordområde, kalladt Hacket, skulle något år behöfva gödslas för att bära skördar, dels ock därför att jordbruk ej kunde bedrivas utan förlust.

Utän att styrelsen ansåge sig behöfva inlåta sig på en närmare granskning af dessa invändningar mot ett ändamålsenligt jordbruks bedrivande, borde dock lemnas några upplysningar i frågan. Att arbetskrafter ej saknats, framginge bland annat deraf, att betydliga sådana användts på dyrbara och vidsträckta planteringar med promenadgångar m. m. i närheten af tjänstemännens boställshus, på gräfvandet af stora vattendammar, på plantering af skog på ett område, hvaröfver icke hospitalsförvaltningen, men väl domänstyrelsen förfogade. Beträffande åter vattnets förmenta förorenande genom gödsling, derest vid Hacket odlades gräs och för omvexling vissa år säd, syntes samma invändning i och för sig vara utan nämnvärd betydelse, och hade numera förlorat all sådan, sedan hospitalet försetts med fullständig vattenledning med ett rikligt och utmärkt godt vatten. Beträffande slutligen den ekonomiska sidan af ett vid hospitalet drifvet jordbruk, hade styrelsen aldrig ifrågasatt någon utsträckt sädesodling, men väl odling af gräs och rotfrukter m. m., i första rummet för hospitalets eget behof och sedan till afsalu, enär dessa varor i Göteborg eller på stället kunde afyttras för skäligen pris. Den vid hospitalet levererade myckna mjölken betalades för öfrigt så högt, att en del deraf borde kunna med vinst frambringas på stället. Jemfördes det sätt, hvarpå jordbruket bedrefves eller rättare försummades vid Göteborgs hospital, med det fördelaktiga sätt, hvarpå jorden med tillhjälp af patienter häfdades vid andra hospital, kunde icke förnekas, att revisorerne haft goda skäl för sina anmärkningar.

Beträffande revisorerens framställning i fråga om hospitalets trädgård, hade direktionen erinrat derom, att öfverläkaren, enligt godkända aflöningsstater, från och med år 1875 till och med år 1893 såsom löneförmån tillerkänts rättighet till trädgård, hvilken förmån tillämpats sålunda, att trädgården brukats på hospitalets bekostnad, hvarjemte öfverläkaren ur hospitalets trädgård för sitt behof erhållit sådana produkter, som icke odlades inom hans trädgårdsområde. Sedan sagda

förmån i de efter år 1893 upprättade aflöningsstater bestämts till trädgårdsland, och direktionens uppmärksamhet blifvit fästad på samma förändring, hade direktionen genom beslut den 12 november sistlidet år, och således 2 år efter det ordalagen i utgiftsstaten ändrats, förklarar, att det trädgårdsland, som åt öfverläkaren anvisades, skulle brukas på hans egen bekostnad, samt att han icke egde åtnjuta något af afkastningen från hospitalets trädgård.

Direktionen hade vidare meddelat, att hospitalets syssloman efter år 1886, då ny aflöningsstat för honom trädde i kraft, icke haft rätt vare sig till trädgård eller trädgårdsland och ej heller åtnjutit denna förmån. Direktionen hade likväl år 1886 (och således efter det ny aflöningsstat var fastställd) medgifvit sysslomannen rätt att å ett från hospitalets trädgård alldeles afskildt stycke jord på egen bekostnad plantera fruktträd och bärbuskar, hvilket medgifvande dock genom beslut den 26 mars 1895 återkallats. Direktionens förklaring rörande denna punkt af anmärkningarne slutade sålunda: »någon obehörig upplåtelse af hospitalets trädgård till öfverläkaren och sysslomannen hade således ej egt rum, likasom deras och hospitalets trädgårdar ej på något sätt sammanblandats».

För ett rätt bedömande af denna revisorernes anmärkning vore, enligt hvad medicinalstyrelsen vidare anför, nödigt meddela, att öfverläkaren vid Göteborgs hospital, såsom till tjensten utnämnd den 7 december 1883, icke ingått på den af Riksdagen godkända, genom kongl. bref den 6 juni 1885 fastställda aflöningsstat för vissa tjänstemän vid rikets hospital, hvaraf åter följde, att bestämmelserna i kongl. brefvet den 26 april 1872 fortfarande gälde beträffande samma öfverläkares löneförmåner.

Uti utgiftsstaten vid Göteborgs hospital för år 1873, och således 4 år före den tid, då sundhetskollegium, numera medicinalstyrelsen, såsom öfverstyrelse för hospitalen öfvertog den serafimerordensgillet förut åliggande vården om rikets hospital, funnes för öfverläkaren, utom kontant lön, upptagna förmånerna af boställe, trädgård, ved, tvätt och fri disposition af hospitalets hästar; och förekomme enahanda anteckning i staterna under alla följande år till 1890, då i stället för *boställe* begagnats uttrycket *boställsvårdning*. Nytt förslag till utgiftsstat för hospitalet uppgjordes årligen af hospitalsdirektionen, hvarefter det samma underställdes medicinalstyrelsens pröfning och godkännande, hvilket godkännande också af styrelsen lemnats beträffande förevarande aflöningsfråga, enär ordalagen i direktionens förslag befunnits öfverensstämma med föregående års utgiftsstater och medicinalstyrelsen icke

haft anledning betvifla riktigheten af direktionens förslag. Så snart felet observerats, hade medicinalstyrelsen genast vidtagit ändring i direktionens förslag, och funnes i den år 1893 fastställda staten för år 1894 öfverläkarens naturaförmåner upptagna i enlighet med bestämmelserna i kongl. brefvet den 26 april 1872 sålunda: »fri bostad med erforderlig ved, fri tvätt för honom och familj, trädgårdsland samt rättighet att för resor till Göteborg begagna hospitalets hästar, då de icke för inrättningens eget behof erfordras».

Äfven om någon skilnad skulle förefinnas mellan de olika uttrycken, rättighet till *trädgård* enligt utgiftsstaterna före år 1894 och *trädgårdsland* enligt ofvan åberopade kongl. bref af 1872, så anser medicinalstyrelsen likväl, i motsats till hospitalsdirektionen, att intetdera uttrycket bort *tillämpas* på det sätt, att den åt öfverläkaren anvisade del af trädgården finge brukas på hospitalets bekostnad, och än mindre berättiga öfverläkaren att för sitt behof från hospitalets trädgård erhålla sådana produkter, som icke odlades inom dennes trädgårdsområde.

Beträffande åter sysslomannens naturaförmåner hade inga sådana utöfver boställsvåning och ved varit honom medgifna efter år 1886, då den af Kongl. Maj:t fastställda aflöningsstaten trädde i kraft, men väl hade direktionen samma år medgifvit sysslomannen rätt att å ett från hospitalets trädgård alldeles afskildt stycke jord på egen bekostnad plantera fruktträd och bärbuskar, hvilket medgifvande sedermera den 26 mars 1895 återkallats.

Med anledning af denna återkallelse hade sysslomannen i en af bilagor åtföljd, till medicinalstyrelsen stäld skrifvelse på deri åberopade, mycket behjertansvärda skäl anhållit, att han till sin afgang från tjensten måtte få disponera nämnda område mot vilkor, att de honom tillhöriga träd och buskar sedermera tillfölle hospitalet, eller ock, derest detta icke kunde bifallas, att styrelsen ville besluta, antingen att träden skulle borttagas eller af hospitalet inköpas. Sedan sysslomannen anhållit om direktionens förord till nämnda ansökan, förklarade direktionen vid öfverlemnandet af densamma till styrelsen, att direktionen ansåg skäl icke vara för handen att nu ändra eller upphäfva sitt beslut, hvarigenom den sysslomannen år 1886 medgifna rätt till trädgårdsland återtagits, med rättighet dock för honom att intill slutet af år 1895 tillgodogöra sig den af trädgården fallande afkastning — likväl med ett i det sedermera infordrade protokollsutdraget rörande nämnda beslut befintligt tillägg, att sagda träd och buskar »dock ej finge af honom från platsen bortföras» — samt att direktionen för den skull afstyrkte bifall till ansökningen, under uttalande af den åsigt, att, då växande

träd och buskar icke vore att hänföra till löseegendom, utan tillhörde egaren af den jord, hvarpå de växte, någon inlösen från hospitalets sida af desamma icke borde ifrågakomma, hvaremot direktionen icke hade något att erinra deremot, att träden och buskarne blefve från hospitalets område bortförda.

Vid pröfning af sysslomannens ofvannämnda ansökan syntes det tvifvelaktigt, hvem som vore rätt egare till ifrågavarande fruktträd och bärbuskar, och då det för öfrigt vore obilligt, om sysslomannen, som, enligt uppgift, på trädgårdens ordnande gjort betydliga uppoffringar, skulle beröfvas rätten till af honom inköpta, på hans bekostnad och med direktionens uttryckliga medgifvande planterade och underhållna träd och buskar, så infordrades af medicinalstyrelsen nytt yttrande af direktionen genom skrifvelse, som med uteslutande af ingressen var af följande lydelse: »Med anledning här af får kongl. styrelsen härigenom meddela, att, då hvarje sammanblandning af hospitalets och derstädes anstälde tjenstemäns ekonomi från början hade bort undvikas och snarast möjligt bör upphävas, der den beklagligtvis tillåtits, sysslomannen Forsbergs ifrågavarande ansökan för närvarande icke kunnat bifallas. Då emellertid i eder ofvanberörda skrifvelse återopas edert beslut af den 26 sistlidne mars, hvarigenom den sysslomannen Forsberg medgifna rätt till trädgård återtog, men detta beslut icke bifogats de insända handlingarna, så får kongl. styrelsen anhålla om en afskrift af nämnda beslut; och får kongl. styrelsen tillika anhålla, att I villen infordra och hit inkomma med uppgift från sysslomannen Forsberg om den ersättning, han fordrar för af honom inköpta, på hospitalets område befintliga träd och buskar med mera; äfvensom med edert eget yttrande, huruvida I ansen priset billigt och till- eller afstyrken det ifrågasatta inköpet.» Då något svar ännu icke ingått på den sistnämnda delen af frågan, har detta ärende ännu ej kunnat företagas till slutlig pröfning.

Af det ofvan anförda, beträffande utgiftsstaternas tillämpning och de naturaförmåner, som dervid medgifvits åt öfverläkaren och i någon mindre del äfven åt sysslomannen, framgår, att medicinalstyrelsen ej kan instämma i direktionens förklaring, att »någon obehörig upplåtelse af hospitalets trädgård till öfverläkaren och sysslomannen har således ej egt rum, likasom deras och hospitalets trädgårdar ej på något sätt sammanblandats».

Mot revisorerens erinran, att den omständighet, att hospitalets direktion icke hölle sina sammanträden inom detsamma, utan i Göteborg, otvifvelaktigt måste inverka på direktionens förmåga att med kraft och omsigt öfvervaka och ingripa i hospitalets förvaltning, hade direktionen

anfört, att, då numera direktionens samtliga ledamöter förutom öfverläkaren vore bosatta i Göteborg, direktionen ansett sig oförhindrad att, då icke ärende förelegat, för hvars bedömande besök på hospitalet varit behöfligt, sammanträda i Göteborg, för att derigenom bespara ledamöterna dels de tidsödande resorna till och från hospitalet och dels de kostnader, som vore dermed förenade, och för hvilka direktionens ledamöter icke kunde påräkna någon ersättning.

Vigten af de utaf direktionen sålunda åberopade skäl ville medicinalstyrelsen visserligen icke underkänna, ehuru styrelsen delade den af revisorerne uttalade åsigt, att direktionen svårligen kunde med kraft och omsigt öfvervaka och ingripa i hospitalets förvaltning, derest direktionens sammanträden hölles annorstädes än å hospitalet; och vågade medicinalstyrelsen antaga, att åtskilligt kunnat vara bättre ordnad och befogade anmärkningar undvikas, derest direktionen haft tillfälle oftare hålla sina sammanträden å hospitalet.

Beträffande jordbruket å det till Göteborgs hospital hörande jordområde får utskottet erinra, hurusom Kongl. Maj:t vid 1884 års riksdag gjorde framställning om beviljande af anslag till inköp af mark för hospitalet samt att dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet till det vid statsverkspropositionen fogade statsrådsprotokoll öfver ecklesiastikärenden den 9 januari 1884 i detta ärende meddelat, bland annat, att, i fråga om behofvet af tillräckligt jordområde för ett hospital, medicinalstyrelsen anfört, att arbete i fria luften och särskildt jordarbete för sådana sinnessjuka, som vore dervid vana, utgjorde det väsentligaste medlet för de sjukas behandling och icke kunde undvaras utan att utöfva ett högst menligt inflytande på sjukvården och utsigten för de sjukas tillfrisknande. Härtill komme ytterligare förmånen för hospitalet att tillgodogöra sig produkterna af de sålunda verkställda jordarbetena. Denna fordran på nödigt jordområde, hvarmed öfriga hospital inom riket i allmänhet blifvit bättre tillgodosedda, betraktades ock i alla civiliserade länder såsom ett af de hufvudsakligaste vilkoren för ett väl ordnad hospital, och utmärkte sig hospitalen i våra grannländer Norge och Danmark, i synnerhet i det förstnämnda, för storartade anordningar i berörda afseende. På grund af Kongl. Maj:ts förslag beslöt Riksdagen också, att nu ifrågavarande jordområde skulle förvärfvas för att tilläggas hospitalet.

De vid områdets förvärfvande sålunda uttalade åsichter öfverensstämma med hvad medicinalstyrelsen i nu föreliggande utlåtande anfört

och äfven med revisorernes mening derom att jordbruksarbete borde beredas hospitalets patienter i större utsträckning än hittills.

På sätt revisorerne framhållit och medicinalstyrelsen jemväl förklarar, har det till hospitalet hörande jordbruket vanvårdats; och har ej heller hospitalets trädgård blifvit på ett tillfredsställande sätt förvaltd. Med afseende härå torde kunna ifrågasättas, om det icke skulle lända till fördel för den yttre förvaltningen vid hospitalen, derest i afseende å densamma hospitalets sysslomän tilldelades större befogenhet än den som för närvarande tillkommer dem.

På grund af hvad beträffande jordbruket vid Göteborgs hospital nu blifvit upplyst, anser emellertid utskottet åtgärder böra vidtagas för att bringa hospitalets jord i en bättre kultur och göra densamma fruktbarande, vare sig detta må åstadkommas genom jordens utarrendering eller genom ändamålsenligt bruk af densamma för hospitalets räkning. Af medicinalstyrelsens förenämnda utlåtande framgår, att styrelsen sedan flera år tillbaka ogillat det sätt, hvarpå hospitalets berörda jordområde användes, men, vid en annan uppfattning hos hospitalsdirektionen och öfverläkaren, synes styrelsen icke hafva förmått genomdrifva rättelse i berörda missförhållande. Under sådana omständigheter har utskottet ansett Riksdagen böra hos Kongl. Maj:t göra framställning om att Kongl. Maj:t täcktes tillse, huruvida icke den till hospitalet hörande jord må så användas, att af densamma må dragas större nytta än hittills.

Beträffande revisorernes anmärkning derom, att hospitalets direktion icke håller sina sammanträden inom detsamma, utan i Göteborg, har utskottet velat erinra, att, enligt 12 § i kongl. stadgan den 2 november 1883 angående sinnessjuka, hospitalsdirektions sammanträden böra hållas inom anstalten, derest icke särskilda omständigheter föranleda undantag. Och då de af direktionen för Göteborgs hospital i ofvannämnda yttrande andragna skäl för att direktionen sammanträd i Göteborg icke synas grundade på sådana omständigheter, som böra kunna föranleda undantag från berörda föreskrift, har utskottet, särskildt med hänsyn till medicinalstyrelsens uttalande derom, att styrelsen antoge, att åtskilligt kunnat vara bättre ordnad och befogade anmärkningar undvikas, om direktionen haft tillfälle att oftare hålla sina sammanträden å hospitalet, ansett Riksdagen böra hos Kongl. Maj:t göra framställning om att Kongl. Maj:t täcktes tillse, att bemälda direktion nogare iakttagit föreskrifterna i berörda § af gällande hospitalsstadga.

Med anledning af hvad sålunda förekommit får utskottet hemställa,

att Riksdagen må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes dels tillse, huruvida icke den till Göteborgs hospital hörande jord må så användas, att af densamma må dragas större nytta än hittills, samt dels anmoda direktionen för nämnda hospital att nogare iakttaga föreskrifterna i 12 § af kongl. stadgan angående sinnessjuka den 2 november 1883, i hvad de afse stället för direktionens sammanträden.

Institutet för blinda.

§ 15.

(Rev. ber. pag. 450 och 451, utl. pag. 720—722.)

Enligt hvad revisorerne meddela, hade enkefru Erika Carolina Nyberg, född Söderberg, med gåfvobref af den 28 april 1886 till direktionen öfver Institutet för blinda öfverlemnadt ett belopp af 90,000 kronor att såsom en särskild fond stå under direktionens omedelbara och utslutande vård och förvaltning. Årliga räntan å fonden skulle på förslag af institutets direktor i första rummet användas till de från institutet utskrifna elevernas förseende med verktyg och arbetsmateriel samt hvad för dem kunde finnas behöfligt, för att de måtte sättas i tillfälle att göra den undervisning, de inom anstalten erhållit, fruktbarande; men fondens afkastning skulle äfven användas till understödjande af landets skilda delar arbetande blindas sjelfverksamhet; varande i donationsbrevet föreskrifvet, att gifvarinnans namn ej under hennes lifstid finge blifva kändt utom direktionen.

*Ang. enkefru
E. C. Nybergs
donationsfond.*

På grund af sistnämnda föreskrift hade fonden förvaltats såsom en hemlig fond och dess räkenskaper icke till offentlig granskning öfverlemnats, förr än, efter enkefru Nybergs i december 1894 timade frånfälle, direktionen den 30 januari innevarande år beslutit, att fondens från och med samma dag förda räkenskaper skulle tillika med institutets öfriga räkenskaper öfverlemnas till granskning af kammarrätten.

Då sålunda berörda fonds räkenskaper för tiden 1886—1894 icke blifvit till offentlig granskning öfverlemnade, hade revisorerne begärt och erhållit del af dessa räkenskaper. Af dem framginge, att fondens behållning alltjemt stigit och vid 1894 års slut uppgått till 103,148

kronor 83 öre, samt att afkastningen hufvudsakligen användts till inköp af verktyg och arbetsmateriel åt elever vid deras utskrifning från institutet samt till bidrag till kostnaden för en försäljningslokal i Stockholm för blindas arbeten.

Öfver de från fonden till förstnämnda ändamål utgifna medel hade redovisning för år 1894 blifvit revisorerne tillhandahållen; men sådan redovisning för föregående år hade icke kunnat af revisorerne bekommas. De för detta ändamål utbetalda medlen hade utgjort

år 1887	kronor	798: —
„ 1888	„	715: —
„ 1889	„	953: —
„ 1890	„	886: —
„ 1891	„	945: —
„ 1892	„	1,787: 27
„ 1893	„	1,626: 50
„ 1894	„	1,907: 33
<hr/>		Summa kronor 9,618: 10.

Direktionen öfver institutet för blinda, som den 10 januari innevarande år afgifvit utlåtande angående de i föreliggande revisionsberättelse gjorda anmärkningar vid institutets räkenskaper, har, med anledning af revisorerne förenämnda framställning i fråga om bristande redovisning af berörda fond för tiden före år 1894, anfört, att, ehuru fullständig redovisning i detta afseende för den föregående tiden ej numera kunde framskaffas, direktionen hade allt skäl antaga, att de medel, som från fonden anvisats till utskrifna elevers utrustning, samvetgrant användts för ändamålet, hvarigenom direktionen haft särskildt tillfälle att förvissa sig i anledning af en och annan f. d. elevs på senare tiden förda klagomål i ämnet.

Jemte erinran, att, på sätt af institutets direktion meddelats, redovisningen öfver ifrågavarande medel numera blifvit öfverlemnad till annan person än den, som under förenämnda tid omhänderhaft densamma, samt att äfven institutets direktion sedan denna tid förändrats, får utskottet anföra, att, då, enligt hvad institutets direktion upplyst, fullständiga redovisningshandlingar för ifrågavarande fonds förvaltning under åren 1887—1893 icke kunna framskaffas, någon ytterligare åtgärd i detta ärende icke lärer vara att vidtaga. Utskottet har dock icke kunnat underlåta att påpeka det synnerligen oegentliga deruti, att

räkenskapshandlingar, som afsett en till allmänt ändamål donerad fond, icke blifvit i behörig ordning tillvaratagna; hemställande utskottet, att Riksdagen må vid hvad i detta ärende förekommit låta

bero.

§ 16.

Hvad för öfrigt blifvit af revisorerne anmaldt och erinradt har utskottet funnit dels vara af beskaffenhet att lämpligen böra tagas i öfvervägande vid behandling af de utgiftsanslag, revisorerne framställning berör, dels hafva medfört åsyftad rättelse, dels vara genom vederbörandes utlåtanden nöjaktigt förklaradt, dels ej vara af den vikt, att, oaktadt förklaringen icke varit fullt tillfredsställande, någon Riksdagens åtgärd bort af förhållandena påkallas, dels slutligen icke hafva varit af beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande.

Stockholm den 21 april 1896

På statsutskottets vägnar:

CHR. LUNDEBERG.

Reservation

vid § 5 (angående sättet för uppköp af remonter för arméns behof samt anordningarna vid Ottenby remontdepot m. m.):

af herrar *A. P. Danielson, L. Jönsson, K. A. Kihlberg, N. Petersson och O. A. Ericsson*, hvilka ansett, att utskottets yttrande och förslag i detta ämne bort hafva följande lydelse:

»Revisorerne hafva — — — undanröjda.

Upphandling af remonter.

Enligt hvad revisorerne — — — — — alldeles förbises.

Hvad särskildt beträffar den af revisorerne framställda anmärkningen med anledning af att en veterinär, som varit hos remonteringsväsendet anställd såsom besigtningssman, försålt hästar till remonteringsväsendet, anser utskottet den deröfver afgifna förklaringen ingalunda tillfredsställande. Utskottet finner nemligen det icke vara med god ordning öfverensstämmande, att samma person må tillåtas uppträda ömsom såsom rådgifvare vid remonteringsväsendets hästinköp och ömsom såsom säljare af hästar till detsamma. Då emellertid uppmärksamheten blifvit fästad å detta förhållande, vågar utskottet antaga, att anledning till anmärkning i berörda hänseende må för framtiden undvikas, helst om, såsom utskottet anser lämpligt, en och samma veterinär hädanefter blefve, så vidt möjligt, anlitad vid samtliga remonteringsförrättningarna.

I afseende å de genom kongl. kungörelsen den 17 mars 1893 stadgade förändrade bestämmelser angående remonteringen vid de värfvade beridna truppförbanden, har utskottet ansett det kunna ifrågasättas, huruvida det må vara lämpligt, att, på sätt genom berörda kungörelse bestämts, i en persons hand lägges rätten att ensam besluta om inköpen af remonter. Den chefen för remonteringsväsendet enligt kungörelsen tillagda befogenhet att ej allenast afgöra, å hvilket ställe, af hvilken säljare och till hvilket pris inom det bestämda maximipriset de för den värfvade arméns behof erforderliga hästar skola inköpas, utan äfven bestämma, till hvilket af de olika truppförbanden hvar och en af de inköpta hästarne skall öfverlemnas, synes, enligt utskottets mening, innebära en magt, som, då den är åt en enda person öfverlemnad, måste gifva anledning till missförstånd och klander, om den än aldrig så samvetsgrant utöfvas. Härtill kommer, att afgörandet af dessa hästinköp är af så svår och grannlaga natur, att detsamma skäligen synes böra göras beroende af flere personers eller en nämnds omdöme, och att, då här föreligger ej allenast ett uteslutande militärt, utan jemväl ett allmänt civilt intresse, en af dessa personer torde böra vara af civil myndighet eller korporation utsedd.

En sådan anordning anser utskottet skola vara betryggande såväl för köpare som säljare och tillika vara egnad att förekomma sådana missförhållanden som dem, hvaröfver under senare tid klagomål tidt och ofta från allmänheten försports. Sådan användning af civila per-

soner i militära angelägenheter är icke för våra förhållanden främmande, utan är redan i lag tillämpad genom stadgandena om den nu ifrågasatta nämnd likartade inskrifningsnämnden och inskrifningsrevisionen. Och liksom de icke militära ledamöterna i denna inskrifningsnämnd och inskrifningsrevision torde den nu ifrågasatta civilledamoten för en viss tid utses, t. ex. af landstinget eller länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott, så att för hvarje område finnes en sådan, hvilken egde tjenstgöra vid de remontuppköp, som inom samma område kunde förekomma. Derjemte föreställer sig utskottet, att ökad trygghet äfven skulle vinnas, om i nu antydda nämnd bereddes plats för en veterinär, hvilken derigenom komme att bära ett större ansvar, än som nu åligger honom såsom endast rådgifvande. En sådan nämnd, hvilken lämpligen torde benämnas remonteringsnämnd och utgöras af tre personer, eller en militär, en veterinär och en på angifna sätt vald person, skulle visserligen föranleda något ökade utgifter för remonteringen, men vid nämndens sammansättning, såsom nu förordats, torde desamma icke böra blifva alltför afskräckande.

Med afseende å vigten af att remonteringsväsendet varder på ett så tillfredsställande sätt som möjligt ordnad och med hänsyn till den ökade anskaffning af hästar för armén, som 1892 års urtima Riksdags beslut i afseende å såväl uppsättning af nya beridna truppförband som den pågående vakanssättningen af en del af det indelta kavalleriet måste föranleda, har utskottet, som funnit förevarande fråga egnad att ådraga sig särskild uppmärksamhet, ansett Riksdagen böra hos Kongl. Maj:t göra framställning om att Kongl. Maj:t efter föregången utredning täcktes taga i öfvervägande, om icke förändrade anordningar i afseende å remonteringsväsendet må kunna vidtagas i ofvan angifvet syfte.

Ottenby remontdepot.

Revisorerne, som vid — — — — — infortrat förklaring från vederbörande.

Af hvad i detta ärende förekommit framgår med full tydlighet, att, genom de af revisorerne omförmälda bristfälliga anordningarna vid Ottenby, de der utfodrade remonterna blifvit i hög grad vanskötta och vanvårdade och att statsverket härigenom lidit stor förlust; men som den rättsliga undersökning härom, hvarpå allmänheten länge väntat, nu lär vara inledd, finner utskottet något vidare yttrande i detta ämne för närvarande icke erfordras.

Deremot har utskottet vid öfvervägande, huruvida förvaltningen

och öfverinseendet öfver remontdepoten å Ottenby blifvit på ett tillfredsställande sätt ordnad, icke kunnat undgå att, utöfver de i revisionsberättelsen omförmälda förhållanden, jemväl framdraga andra, som torde vara egnade att i sin mån belysa frågan. I sådant afseende är först att märka, att, efter hvad utskottet inhemtat, frågan om inrättandet af remontdepot å Ottenby väckts af egendomens nuvarande arrendator, majoren L. von Mühlenfels, genom en den 21 augusti 1893 dagtecknad, till inspektören för kavalleriet och trängen stäld skrifvelse, deri von Mühlenfels i uppgifven egenskap af ombud »för en del intresserade hästvänner och hästuppfödare i landet, hvilka med beaktande deraf, att Ottenby kungsgård till följd af mycket gynsamma klimatiska förhållanden samt vidsträckta näringsrika saltsjöbeten hade de bästa betingelser för att blifva en den främsta vårdanstalt för unga hästar i vårt land, sammanslutit sig för att från den 14 mars 1894 öfvertaga arrendet af kungsgården, hembjudit sig att ordna en remontdepot derstädes på vissa i skrifvelsen angifna vilkor.» Efter åtskillig skriftvexling mellan myndigheterna och sedan von Mühlenfels till kongl. arméförvaltningen inkommit med anmälan, att ofvanstydda konsortium på arrende under tjugu år öfvertagit Ottenby kungsgård, erhöll kongl. arméförvaltningen genom kongl. brefvet den 9 februari 1894 bemyndigande att med berörda konsortium uppgöra aftal om anordnande för tiden intill 1903 års utgång af en remontdepot å kungsgården. Men då kongl. arméförvaltningen skulle fullgöra uppdraget, lät afsedda konsortiet sig ej afhöra. Det visade sig nemligen, att kongl. domänstyrelsen genom kontrakt den 9 november 1893, mot hvad von Mühlenfels uppgifvit, bortarrenderat egendomen icke till ett konsortium, utan till von Mühlenfels ensam. Det blef också med honom personligen, som kongl. arméförvaltningen upprättade kontraktet den 20 april 1894 på de af Kongl. Maj:t föreskrifna vilkor. Huru derefter remontdepoten ordnats och hvad dervid förekommit framgår af revisorernes berättelse och de vid samma berättelse fogade handlingar.

Af de i revisionsberättelsen konstaterade förhållanden synes framgå, att von Mühlenfels' verksamhet i sjelfva verket icke motsvarat den nitälskan för statens fromma, han velat framhålla såsom syftet för hans sträfvanden att vid Ottenby anordna en statens remontdepot. Synnerligen beaktansvärdt är von Mühlenfels' åsidosättande af åtagna förbindelser, i hvilket afseende särskildt torde framhållas, att, under det depotchefen, enligt kontraktet mellan kongl. arméförvaltningen och von Mühlenfels, eger förfoga öfver hvilken som helst af egendomens betesmarker, von Mühlenfels till annan person öfverlåtitt nyttjanderätten till

samma betesmarker, och detta, enligt hvad utskottet inhemtat, väl icke utan medgifvande af kongl. domänstyrelsen, men utan tillstånd af kongl. arméförvaltningen eller ens anmälan hos denna myndighet. I detta sammanhang torde ock upplysas om det förhållande, att von Mühlens under år 1895 hos kongl. domänstyrelsen sökt och erhållit tillstånd dels att till ortens befolkning upplåta slätter i den till egendomen hörande s. k. Ottenbylund, på vilkor att hälften af höskörden skulle tillfalla dem, som verkstälde arbetet, dels ock ytterligare att från egendomen afyttra 10,000 lispund hö.

Under det att von Mühlens, såsom depotchefen framhållit, genom bristande vilja att fullgöra sina åligganden bidragit till det särdeles dåliga tillstånd, hvori Ottenby-remonterna under nästlidet år befunnit sig, har depotchefen, som är Kongl. Maj:t och kronan ansvarig för remonternas behöriga utfodring och skötsel, ådagalagt vanmagt gent emot arrendatorn och underlåtit att begagna till buds stående medel mot denne till kontraktets efterlefnad. Det ena med det andra har samverkat till uppkomsten af ett resultat, alldeles motsatt det, som med inrättandet af remontdepoten vid Ottenby afsetts. Vid sådana förhållanden och då tillståndet hos de vid Ottenby nu befintliga remonterna, enligt hvad utskottet å enskild väg inhemtat, ej lär vara stort bättre än hos fjolårets remonter, hvilket kommer utskottet att frukta, det rättelse för framtiden uti ifrågavarande afseenden icke kan vara att förvänta under egendomens nuvarande förvaltning, finner utskottet det nödvändigt, att remontdepoten vid Ottenby indrages. Det mellan arrendatorn och kongl. arméförvaltningen upprättade kontrakt torde icke för ett sådant åtgörande vara hinder, då, så vidt kontraktets ordalydelse gifver vid handen, kongl. arméförvaltningen *icke förbundet* Kongl. Maj:t och kronan, utan allenast *betingat densamma rätt* att låta remonter vid Ottenby utfodras. Men äfven om kongl. arméförvaltningen skulle anses hafva genom kontraktet förbundet Kongl. Maj:t och kronan härtill, torde arrendatorns ofvanberörda åtgärd att till andra personer utan tillstånd af kongl. arméförvaltningen eller depotchefen öfverlåta nyttjanderätten till de betesmarker, hvaröfver depotchefen egde föfoga, vara så mot kontraktet stridande, då Kongl. Maj:t och kronan derigenom betagits den rätt, som genom kontraktet betingats, att detsamma af denna anledning bör anses vara förverkad.

Vid behandlingen af frågan om Ottenby remontdepot har utskottet jemväl tagit i öfvervägande, huruvida det för monteringsväsendet är nödigt eller ens lämpligt, att remontdepoter finnas.

I anseende till den stora utveckling, hästafveln särskildt i vissa delar af vårt land hunnit, och den rationella vård, hästuppfödarna mer

och mer lärt sig egna de unga djuren, anser utskottet det icke möta svårighet att anskaffa remonter af sådan beskaffenhet, att de omedelbart efter inköpet äro lämpliga för dressyr till krigstjenst. Då härtill kommer, att, i anseende till våra utvecklade kommunikationer, hästarne lätteligen kunna forslas till det truppförband, der de erfordras, har utskottet ansett remonteringen kunna utan anlitan af depoter på det sätt ombesörjas, att, sedan uppgift å antalet å viss tid erforderliga remonter från ett eller flera truppförband till ordföranden i remonteringsnämnden inkommit, remonteringsnämnden å sådan tid upphandlade och omedelbart derefter afsände det erforderliga antalet till beställningsorten. Förut-satt, att, såsom utskottet antager, de under sådana förhållanden upp-handlade hästar blifva af lika god beskaffenhet som de, hvilka under ett år underhållits å depot, skulle genom denna anordning stora besparin-gar för remonteringsväsendet uppstå. Vål torde inköpspriset för hvarje häst blifva så mycket högre, som underhållet för ett år af hästuppfödarne beräknas, men denna prisskillnad torde icke på långt när uppgå till det belopp, som underhållet å depot för hvarje häst årligen betingar, hvilket, enligt utredning i ett af kongl. arméförvaltningen afgifvet underdånigt utlåtande den 29 december 1893, beräknats till 256 kronor vid Ottenby, 315 kronor 86 öre vid Strömsholm och 320 kronor vid Gustafslund.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får utskottet hemställa,

att, med anledning af revisorernes ifrågavarande framställning och herr Rydbergs ofvan omnämnda motion, Riksdagen må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i betraktande, huruvida icke *dels* en sådan förändring i remonteringsväsendet må vidtagas, att hästinköpen öfverlemnas åt en remonteringsnämnd, bestående af en militär, såsom ordförande, en veterinär och en af landsting eller hus-hållningssällskaps förvaltningsutskott vald ledamot och *dels* att remontdepoten å Ottenby indrages»;

vid § 16

af herr *O. A. Ericsson*.

Herrar *A. G. L. Billing* och *S. G. von Friesen* hafva begärt få antecknad, att de icke deltagit i förestående ärendens behandling inom utskottet.

Likaledes skulle här antecknas, att herr *H. P. P. Tamm* icke närvarit vid behandlingen af § 5 af förevarande utlåtande.